

**Міністерство культури України
Одеська національна наукова бібліотека імені М.Горького**

***“Бібліотека
у соціокультурному просторі :
інноваційні проекти”***

***Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(Одеса, 18-19 жовтня 2012 р.)***

**Одеса
2012**

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції “Бібліотека у соціокультурному просторі: інноваційні проекти” (18-19 жовтня 2012 р.) висвітлюють актуальні проблеми діяльності публічних бібліотек як соціокультурних та інформаційних центрів.

Збірник пропонується бібліотечним працівникам, історикам, краєзнавцям, широкому загалу читачів.

Упорядник

Григорян А.В.

Редактори:

*Майданюк Н.Г.,
Шелестович І.С.*

© Григорян А.В. Упорядкування, 2012
© Майданюк Н.Г., Шелестович І.С. Редагування, 2012
© ОННБ імені М. Горького, 2012

Інноваційна діяльність бібліотеки – шлях до успіху

В умовах інформаційного суспільства бібліотека все більше набуває нових ознак суб'єкта економічного простору і функціонує як виробнича система з обробки документно-інформаційного ресурсу та генерації інформаційних продуктів і послуг.

Інтеграція бібліотек у нову соціокультурну реальність потребує, у зв'язку з цим, формування інноваційної політики розвитку бібліотеки з системою організації інноваційної діяльності, яка забезпечить конкурентоспроможність бібліотек на інформаційному ринку і разом з тим дозволить оптимально використовувати їх наявний виробничий потенціал.

Аби успішно інтегруватися до світового інформаційного ринку, бібліотека в умовах інформатизації має направляти свою діяльність на створення специфічного інтелектуального продукту, розробляти мережеві стратегії пошуку, структурування, використання і надання користувачам електронних ресурсів.

Щоб гармонійно вписатися в інформаційний простір країни, здійснити перехід на якісно новий рівень інформаційного забезпечення громадян, бібліотекам необхідно цілеспрямовано здійснювати удосконалення різних напрямів своєї діяльності: виробити нову методологію взаємодії з користувачами, визначити ресурси для надання нових послуг, стратегію технологічної модернізації всіх процесів, активніше формувати позитивний імідж бібліотеки в суспільстві та конкретній громаді. А ще по-новому підійти до організаційних питань управління книгозбірнею та структурних перетворень, зосередити зусилля на стратегічному плануванні, маркетингу та проектній роботі, проводити самостійні дослідження та бути гнучкими до суспільних потреб, докласти зусиль для позитивних змін у професійній свідомості персоналу, підвищення креативного потенціалу співробітників.

Саме завдяки організаційно-технологічним нововведенням бібліотечним установам вдалося вистояти та здійснити якісний прорив у своїй діяльності і тим самим засвідчити, що бібліотеки були і залишаються вагомою та найстабільнішою складовою інформаційних ресурсів держави.

Нині наше професійне життя суттєво змінилося. Інновації стали його невід'ємною частиною: вони стимулюють поступальний розвиток, без них бібліотекам неможливо залишатися соціа-

льно значимими закладами, надавати конкурентоспроможні послуги, зміцнювати свої позиції в умовах ринку. Але якою б не була врешті-решт мета інноваційної діяльності, вона повинна працювати на кінцевий результат – підвищення рівня інформаційно-культурного обслуговування користувачів, максимальне задоволення їхніх потреб.

Спонукальним мотивом появи інновацій, звичайно, є бажання творчої людини (а ми, працівники культури, звичайно ж, є творчими людьми) по-іншому осмислити звичну професійну ситуацію, по-новому подивитися на будь-яку соціально або особистісно значиму проблему. Поява оригінальних ідей взаємопов'язана з фантазією, інтуїцією, здатністю неординарно мислити й передбачати, оцінювати й аналізувати. Ось чому сьогодні гостро стоїть питання про широту бібліотечних знань, про необхідність вивчення фахівцями суміжних наук: соціології, психології, суспільствознавства. Іншими словами, якщо бібліотекарі ініціативні і мобільні, то вони завжди знайдуть форми реалізації свого творчого потенціалу і зроблять бібліотеки цікавими для людей.

Особлива роль в інноваційній діяльності, безперечно, покладена на керівника бібліотеки - лідера інновацій, який, маючи загострене відчуття нового, озброєний професійними знаннями та досвідом, здатний долати стереотипи, передбачати перспективу, вибудовувати інноваційну стратегію, створювати сприятливе поле для творчості колективу. Саме таким керівником, нахненником усіх наших новацій і досягнень є генеральний директор ОНБ імені М.Горького, заслужений працівник культури України, повний кавалер ордена княгині Ольги - *Ольга Федорівна Ботушанська*, яка віддала півстоліття бібліотечній справі і ось вже понад 26 років очолює одну з провідних книжкових скарбниць України.

Для досягнення поставленої мети важливо працювати єдиною згуртованою командою, яка здатна продукувати цікаві ідеї, створити в колективі атмосферу творчої конкуренції. Відрадно, що в нашому колективі є чимало людей, здатних нестандартно мислити та приймати нестандартні рішення. Серед них ті, хто 20 і 30 років віддав служінню бібліотеці і становлять так звані її "золотий запас", а також наші молоді колеги.

Таким чином, можна зробити висновки, що інноваційна діяльність – це праця, яка потребує ґрунтовних знань, винахідливості, творчості, старанності, наполегливості та цілеспрямованості.

Суттєві інновації здійснюються бібліотеками при реалізації ними своєї базової функції – інформаційної. Зокрема, значно ро-

зширюється спектр інформаційних послуг і продуктів, що пропонуються населенню.

На зміну суто бібліотечному або бібліографічному обслуговуванню прийшли нові форми надання інформації, що заощаджують час користувача для вирішення інформаційного завдання. Це фактографічні бази даних із соціальних, правових, економічних питань, місцевого самоврядування, підприємницької діяльності, культурного життя, краєзнавства.

Інформаційна діяльність нашої бібліотеки спрямована на продовження реалізації програми «Національної стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2006-2015 рр.», пріоритетним напрямом якої є створення інформаційних ресурсів і продуктів, а також збереження їх за допомогою електронного документування.

Унікальним джерелом інформації є власні бази даних, побудовані на основі реферативної та повнотекстової інформації. Ця інформація відображає історію міста, починаючи з 1794 року до сьогодні, його природно-кліматичні особливості, а також сучасний суспільно-політичний, соціально-економічний, науковий і культурний розвиток регіону. Ці дані належно представлені у локальній інформаційній мережі. Зокрема, користувачами активно використовується повнотекстова база «Артефакт» («Одеські ЗМІ», «Українські ЗМІ», «Стара Одеса», «Суспільство», «Наука», «Видатні особистості» та ін.).

Активно працюючи над створенням власних інформаційних ресурсів, ми заповнюємо український сегмент в Інтернеті. Вхідження до світового інформаційного простору здійснюється в партнерстві з іноземними посольствами, міжнародними організаціями і фондами. Зокрема, в нашій бібліотеці в рамках проекту «Інтернет для читачів публічних бібліотек», ініційованого Посольством США в Україні, відкрито Інтернет-центр, працює один із кращих в Україні ресурсно-інформаційних центрів «Вікно в Америку».

Можливості Інтернету дали новий поштовх для розвитку виставкової роботи у віртуальному середовищі. Це дозволяє нам забезпечити збереження документів при практично необмеженому терміні експонування їх в електронному віртуальному режимі, надати користувачам можливість дистанційного перегляду віртуальної виставки – чи то тематичної, чи нових надходжень – на сайті бібліотеки у будь-який час доби.

Сьогодні читачі дедалі частіше звертаються до бібліотеки, щоб вирішити свої нагальні життєві проблеми – перекваліфікації, адаптації до нового фахового середовища, отримання правових,

природоохоронних знань, соціалізації людей з обмеженими фізичними можливостями тощо.

Отож нині активно наповнюється документна база створеного у бібліотеці Центру правової інформації. Цьому активно сприяє консультативна допомога провідних фахівців з питань права. В центрі користувачі можуть отримати безкоштовну консультацію з правових питань не лише з мережі Інтернет, а й безпосередньо від фахівців. До цієї роботи залучаються волонтери-юристи. На базі центру проводяться навчальні семінари, приймаються заліки. Центр заручається також підтримкою управління юстиції міськради.

Плідно працює створений в бібліотеці інформаційно-аналітичний Центр “Екологічне відродження Чорноморського узбережжя України”. Його робота тісно пов’язана з діяльністю Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Одеській області, управлінням екологічної безпеки міськвиконкому і громадськими організаціями, що працюють у сфері екології. Центр ефективно забезпечує інформаційну підтримку у вирішенні екологічних проблем регіону, здійснює інформаційне забезпечення системи безперервної екологічної освіти, сприяє становленню екологічної культури особистості та суспільства.

ОННБ ім. М.Горького активно виступає як провайдер інформаційних ресурсів з питань екології, широко використовує ресурси світової мережі Інтернет, здійснює відбір і систематизацію сайтів з питань екології та охорони навколишнього природного середовища. Постійно вивчаються інформаційні потреби користувачів за екологічними темами; створюються інформаційні ресурси з питань екології та суміжних наук.

Бібліотека як інформаційний центр з питань екології є сьогодні однією з провідних ланок у вирішенні екологічних проблем, а інформаційна діяльність з питань екології – одним з пріоритетних напрямів її роботи.

Створений 2001 року в ОННБ ім. М. Горького Університет екологічних знань став справжньою трибуною для обміну інформацією серед науковців і фахівців про досягнення і перспективи розвитку науки з питань екологічної безпеки, відтворення природних ресурсів та раціонального природокористування. Слухачі і учасники засідань університету – викладачі вищих навчальних закладів, аспіранти, студенти, фахівці, представники громадськості. Спрямовує діяльність Університету Вчена рада, яка представлена відомими науковцями і громадськими діячами. У складі ради 3 академіки НАН України, 9 докторів і кандидатів наук, кері-

вники державних екологічних служб Одеського регіону. За роки діяльності Університету проведено понад 120 засідань, які відвідали близько 15 тис. слухачів. Це різні за формою проведення заходи, серед яких: лекції, семінари, наукові конференції і круглі столи, екологічні вернісажі, перегляди документно-екологічних фільмів, зустрічі, наукові повідомлення тощо. Саме через Університет екологічних знань широка громадськість має можливість реалізовувати своє право на отримання достовірної екологічної інформації.

Діяльність Університету екологічних знань широко висвітлюється в засобах масової інформації. За час свого існування Університет видав чотири наукових збірники «Екологія і суспільство» та два буклети, які всебічно відображають основні напрями його просвітницької діяльності.

Важливе місце в інформаційному забезпеченні користувачів займає бібліографічна діяльність бібліотеки. Вона поставила ОННБ в ряд провідних бібліотечно-інформаційних центрів країни. Тільки за останні п'ять років бібліотекою підготовлено та видано 66 праць різної тематики. Серед них: науково-допоміжні «Природа і природні ресурси Північного Причорномор'я», «Біологія Чорного і Азовського морів», «Література з питань релігієзнавства», «Товарищество южнорусских художников», праці, що вийшли в серії «Вчені Одеси», серії «Письменники Одеси», низка покажчиків, присвячених корифеям українського театру.

Найбільш суспільнозначущою працею бібліотеки останніх років є фундаментальний науково-бібліографічний покажчик «Голодомор в Україні 1932-1933 рр.», який став переможцем у номінації УБА «Бібліографічний посібник року».

На виконання державної програми «Документальна пам'ять України» бібліотека однією з перших підготувала і видала каталог «Українська книга в фондах ОДНБ», який охопив твори книгодруку в межах 1574-1923 років.

Впродовж багатьох років бібліотека – єдина в Україні – займається рекомендаційною бібліографією. Актуальність, різноманітність тематики, глибоке та різнобічне розкриття проблеми, високий науковий рівень, співпраця з ученими – це характерні риси рекомендаційних покажчиків, створених бібліографами ОННБ ім. М. Горького. Серед них важливе місце займають видання, що висвітлюють екологічні проблеми. Посібник «Одеса сьогодні: екологія міста» дістав схвальні відгуки фахівців і широкої громадськості регіону.

Сьогодні бібліотека шанобливо зберігає давні традиції і досвід у виданні бібліографічних праць та широко використовує

нові інформаційні технології. Маючи вже певний досвід, розробила рекомендації «Використання нових інформаційних технологій в бібліотеці: пошук в Інтернеті».

Окремо хочу зупинити вашу увагу на організації та проведенні нашою бібліотекою масштабного інноваційного проекту «Українська книга на Одещині».

Це унікальний креативний бібліотечний захід, який від початку і до сьогодні є важливою просвітницькою акцією з популяризації української книжки, науково-інформаційним та соціокультурним заходом всеукраїнського рівня.

Метою виставки визначено збереження та примноження духовного й культурного надбання українського народу, створення сприятливих умов для видання та популяризації вітчизняної книги, привернення уваги владних структур до книговидавничих та бібліотечних проблем, поповнення бібліотек південного регіону новими вітчизняними виданнями.

Творчі й ділові зустрічі між видавцями, книгорозповсюдjuвачами, бібліотекарями, книголюбамі і користувачами бібліотеки сприяють появі цікавих книжкових проєктів, обговоренню видавничих планів, відкриттю нових літературних імен, широкій популяризації української книги в південному регіоні.

За рейтингом провідних видавництв держави виставка-форум посідає почесне 5-е місце серед книжкових виставок-ярмарок, що проводяться в Україні.

Завдяки виставці-форуму фонди Бібліотеки поповнилися загалом на понад 25 тис. подарованих видань. Щороку виставку відвідують понад 5 тис. шанувальників вітчизняної книги.

Набувши загальнонаціонального звучання, ця акція була підхоплена й деякими іншими бібліотеками південного регіону. Зокрема, символічна передача естафети виставки-форуму від ОННБ імені М.Горького нещодавно відбулася у Миколаївській обласній універсальній бібліотеці імені О.Гмирьова. Тут організовано регіональну виставку-форум «Українська книга і преса на Миколаївщині».

Щороку зростає кількість відвідувань сайту бібліотеки і зокрема електронного каталогу. За 9 місяців поточного року зареєстровано 60599 звернень. Цьому сприяє постійне оновлення сайту, який став дієвим інструментом у роботі з читачами.

Серед останніх його інновацій - запровадження авторської сторінки у розділі «Проекти» - «Віртуальний простір: виставки, концерти». Проєкт покликаний активно інтегрувати бібліотеку в соціокультурний простір регіону, логічно розвиває попередні напрацювання, використовуючи доступ до Інтернету.

Серед масштабних заходів, який дозволив суттєво поповнити фонд бібліотеки художніми творами, стала благодійна виставка-акція «Добрий янгол», організована відділом зв'язків з громадськістю і реклами бібліотеки. Це дало можливість організувати в бібліотеці справжній виставковий зал з подарованих художниками творів.

Постійний контакт з читачами забезпечує “Гостьова” та електронна скринька бібліотеки.

Сьогодні електронні технології дозволяють бібліотекам комплексно підходити до розв'язання інформаційних завдань. У результаті користувач одержує повний комплект різноманітних інноваційних матеріалів, включаючи інтернет-ресурси, сервіси соціальних мереж з питань, що його цікавлять.

Зокрема, користуються популярністю персональна сторінка ОННБ на Фейсбуці, яка сприяє цікавому діалогу між читачем і бібліотекою. Нові сервіси Фейсбуку дозволяють бібліотекарям постійно аналізувати кількість його відвідувань та складати рейтинги найбільш цікавих матеріалів. Лише за III квартал 2012 р. сторінку Фейсбуку відвідали близько тисячі користувачів.

Щороку зростає кількість читачів, які користуються електронною доставкою документів .

В Інтернет-центрі, який створено за фінансової підтримки Посольства США в Україні, успішно працює школа комп'ютерної грамотності для людей з особливими потребами. Першими її учнями стали юнаки і дівчата з Благодійного фонду «Молодий інвалід».

Значну увагу бібліотека приділяє роботі з волонтерами. На базі інформаційно-ресурсного центру “Вікно в Америку” плідно працює “Клуб майстерності публічних виступів”, який створено за ініціативою користувачів. Клуб має власний веб-сайт та популяризує інноваційні послуги, які надає ресурсний центр своїм користувачам: бази даних, електронні читалки Кіндл, Wi-Fi зону та інші.

Волонтери Корпусу Миру США ведуть також клуби спілкування англійською мовою для удосконалення розмовної англійської відвідувачів цих клубів.

Сторінки інформаційно-ресурсного центру “Вікно в Америку”, читального залу сучасної французької літератури та німецького читального залу у співпраці з Гете-Інститутом в Україні вже не один рік є ефективним ресурсом для популяризації інформаційних послуг цих структурних підрозділів бібліотеки.

Новітні автоматизовані технології активно запроваджуються в діяльність структурних підрозділів бібліотеки, які забезпечу-

ють приймання, облік, каталогізацію документів, що надходять до бібліотечного фонду, та статистичний облік користувачів. На зміну автоматизованій системі комп'ютерної обробки документів «Liber Media» впроваджується створена за останніми досягненнями технології розробки програмного забезпечення сучасна Web-орієнтована інтегрована система для комплексної автоматизації бібліотек Absotheque Unicode.

Програма дозволяє:

- забезпечити автоматизовану обробку та статистичний облік усіх видів документів;
- повну обробку стародруків за рахунок розширеної системи приміток;
- забезпечити можливість роботи на робочих місцях багатьма мовами;
- здійснювати автоматизований запис користувачів до бібліотеки та їх статистичний облік;
- організувати процес автоматизованої книговидачі-повернення, тобто руху фонду та застосувати гнучкі схеми її обліку;
- забезпечити доступ віддалених користувачів до електронного каталогу бібліотеки в режимі On-line (пошук документів, бронювання їх через Інтернет);
- розширити пошук документів на базі електронного каталогу (за рубриками, ключовими словами, примітками, анотаціями, тощо);
- забезпечити доступ користувачів до документів в електронному форматі.

Впровадження та розвиток інформаційних технологій вносять корективи й у таку традиційну функцію бібліотек, як методична. Інновації вимагають науково-обґрунтованих підходів до оновлення бібліотечної діяльності, застосування спеціальних методик їх практичного здійснення.

Ефективне впровадження інновацій потребує, зокрема, проведення маркетингових досліджень, які передбачають аналіз потреб користувачів, порівняння пропозицій і попиту та прогнозування на його основі подальшої діяльності бібліотеки. Нині наша бібліотека здійснює локальне маркетингове дослідження *«Сучасні інформаційні потреби користувачів та стан їх задоволення в ОННБ імені М. Горького»*. Мета дослідження: вивчити стан задоволеності читачів послугами бібліотеки, її інформаційними ресурсами та якістю обслуговування для визначення пріо-

ритетів розвитку та поліпшення системи обслуговування користувачів.

Нещодавно в бібліотеці проводилося ще одне актуальне дослідження – *«Психологічний портрет бібліографа»*. Мета його полягала у виборі напрямів та форм підвищення кваліфікації бібліографів, визначенні їх готовності до змін. Адже зростання обсягу інформації і темпи розвитку сучасних технологій призводять до швидкого старіння знань та професійних навичок, що зумовлює необхідність безперервного навчання, самоосвіти. Результати дослідження будуть враховані при проведенні занять з підвищення кваліфікації. Зокрема, вже заплановані психологічні тренінги для бібліотечних працівників.

З метою забезпечення безперервного навчання бібліотечних працівників, формування нового професійного мислення впродовж кількох років бібліотека проводить цикли семінарів для бібліотекарів шкільних бібліотек Одеської області згідно з довгостроковою угодою між ОННБ та Одеським інститутом підвищення кваліфікації вчителів.

Враховуючи те, що ОННБ ім. М. Горького є методичним центром для бібліотек південного регіону, бібліотека організувала і провела два *Регіональних конкурси на краще методичне та бібліографічне видання публічних бібліотек півдня України, виданих у 2008-2009 та 2010-2011 рр.* Конкурс покликаний популяризувати фахові досягнення бібліографів та методистів публічних бібліотек Одеської, Миколаївської, Херсонської, Запорізької, Кіровоградської областей та Автономної Республіки Крим. Якщо у першому конкурсі, організованому в 2009 р., взяли участь 10 бібліотек, які представили на суд журі 30 посібників, то в другому конкурсі, який проводився в 2011 р., взяли участь вже 18 публічних бібліотек, представивши на нього 59 методичних і бібліографічних видань.

Серед переможців слід відзначити - Запорізьку обласну універсальну наукову бібліотеку ім. О.М. Горького; Херсонську обласну універсальну наукову бібліотеку ім. О. Гончара, Кіровоградську обласну універсальну наукову бібліотеку ім. Д. Чижевського та ін. Крім того, журі прийняло рішення нагородити директора Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д. Чижевського Гаращенко Олену Миколаївну Грамотою за організацію участі бібліотек області у регіональному конкурсі.

Досвід бібліотеки з інноваційної діяльності показав, що взаємозв'язок традиційних і цифрових технологій збагачує бібліотечну практику, активно сприяє її удосконаленню.

Впевнена, що лише з книгою, бібліотекою, продуктивною інформацією можливе успішне майбутнє кожної людини і всього суспільства, що лише обізнані та поінформовані громадяни можуть впевнено творити завтрашній день своєї держави. Відрадно, що цю точку зору поділяє переважна більшість моїх колег, які спрямовують свої зусилля, майстерність, творчість та професіоналізм саме на те, аби утвердити високу гуманістичну місію бібліотек у суспільстві.

Сподіваюся, що наша конференція буде для вас, шановні колеги, цікавою і продуктивною та дасть можливість усім її учасникам поділитися досвідом інноваційної діяльності своїх бібліотек, отримати нові знання та активно застосовувати їх в подальшій виробничій та науковій діяльності.

Плідної усім нам роботи!

*Барковская О.М.,
Щурова Т.В.*

**Научная библиотека
как зона интеллектуального общения
(на примере издательской деятельности отдела
искусств Одесской национальной научной
библиотеки им. М. Горького)**

Отдел искусств занимает особое место в структуре ОННБ имени М. Горького и, как выяснилось, благодаря своей многофункциональной деятельности не имеет аналогов среди ведущих библиотек Украины. Он был организован в 1971 году, и одной из основных его функций была определена научная работа, связанная с изучением фондов искусствovedческой литературы и редкой краеведческой периодики, постоянно востребованных основными категориями читателей. Благодаря богатой, во многом уникальной коллекции литературы по вопросам искусства и профессионально сформированному подсобному фонду, способному удовлетворить запросы самого взыскательного читателя, стала возможна работа с творческими союзами и организациями города, а также выполнение научных запросов исследователей из России, США, Канады, Германии, Франции, Израиля и т.д.

Формы контактов при интеллектуальном общении различны. Все эти годы они обрабатывались, заменялись более гибкими и мобильными. С самого начала в практике работы отдела появилась система предварительных заказов и приоритетного обслуживания читателей-специалистов. Качественно и опера-

тивно удовлетворяя запросы читателей, отдел искусств мог рассчитывать уже на партнерские отношения, и это постепенно позволило осуществить интересные совместные проекты не только с театрами и музеями, но и с Научной секцией книги Одесского дома ученых, Одесским филиалом Греческого фонда культуры, известными искусствоведами Украины, ближнего и дальнего зарубежья. С появлением электронной связи сотрудники отдела и наши пользователи обрели возможность еще более оперативно решать творческие задачи.

Солидную историю имеет уже издательская деятельность отдела искусств ОННБ, что также значительно расширяет зону интеллектуального общения. В 1990-е гг. ведущие сотрудники отдела, накопив опыт научного изучения фондов, смогли взяться за подготовку фундаментальных работ, основанных на богатейшей старой одесской периодике. Одним из первых таких опытов стал сборник «Григорий Григорьевич Маразли – меценат и коллекционер» (1995), который к тому же объединил усилия не только библиотечных работников, но и краеведов, музейщиков, историков, журналистов. Так было возвращено Одессе имя одного из ее славных сынов, много сделавшего для процветания города. Это миниатюрное издание вошло в «Десятку лучших новинок издательств Украины» 1996 года.

В 1998 году был издан необычный иллюстрированный каталог выставки «Вся Одесса в шаржах Линского», скорее представляющий сборник материалов о творчестве неординарной, многогранной личности Михаила Семеновича Линского (Моисея Шлезингера) – полузабытой фигуры «серебряного века» отечественной культуры, популярнейшего карикатуриста, автора скетчей, пародий, киносценариев, журналиста, театрального антрепренера. Для подготовки этой работы потребовалось тщательное изучение фондов ОННБ и обращение к Одесскому областному государственному архиву, художественным собраниям музеев не только Одессы.

В том же 1998 году удалось выпустить второе миниатюрное издание, подготовленное отделом искусств совместно с известнейшим одесским краеведом С.З. Лущиком – «Одесский журнал «Крокодил» и его авторы». ОННБ – единственная в городе библиотека, обладающая полным комплектом раритетного юмористического журнала, выходившего в Одессе в далеких 1911-1912 гг. Для сувенирного издания были выбраны материалы, которые наиболее ярко запечатлели время, оставаясь содержательными и смешными сегодня. Книгу дополняло иссле-

дование об авторах «Крокодила», фактаж для которого С.З. Луцкич собирал по крупицам многие годы.

В 2001 году было завершено создание библиографического справочника «Товарищество южнорусских художников» (ТЮРХ), работа над которым продолжалась более десяти лет. Впервые был собран огромный материал по этой теме (хроника жизни товарищества и около 400 биографических справок о художниках). В сборе материалов активно помогали сотрудники областного архива, музейные работники и коллекционеры. Справочник был передан музеям и библиотекам Одессы и Украины, попал и к искусствоведам за рубежом. Тираж в 300 экз. оказался мал, до сих пор на книгу поступают заявки. Сейчас отдел работает над вторым, дополненным изданием справочника (готовится его электронная версия).

Интересным опытом изучения краеведческой литературы может служить подготовка и издание сборника «Черный квадрат над Черным морем» (О., 2001; переиздание в 2007-м), опять же объединившим усилия искусствоведов, историков музыки и кино, библиографов и журналистов. Это была попытка исследовать авангардное начало во всех сферах культурной жизни многонациональной Южной Пальмиры на протяжении XX века.

Под эгидой дружеских и творческих связей с Одесским филиалом Греческого фонда культуры и Одесским художественным музеем в 2003 году была завершена и напечатана книга-альбом «Кириак Костанди и художники-греки в Одессе», над которой сотрудники отдела искусств работали в течение нескольких лет. Сведения о полузабытых художниках греческого происхождения, связанных с Одессой, были разбросаны в периодике конца XIX – начала XX вв. и требовали серьезных разысканий. Приходилось обращаться в областной архив и даже в архивы КГБ, а также к друзьям-коллекционерам. Еще одна забытая страница в художественной жизни Одессы раскрывалась благодаря «зоне интеллектуального общения».

Интересным примером работы со старой одесской периодикой может служить подготовка и издание книги Александра Де-Рибаса «Старая Одесса. Забытые страницы»: исторические очерки и воспоминания (2004). Внучатый племянник основателя Одессы Иосифа Де-Рибаса Александр Михайлович Де-Рибас (1856-1937) всю свою жизнь увлеченно и преданно занимался историей родного города и оставил нам в наследство серию чрезвычайно любопытных очерков, объединив часть из них в книге «Старая Одесса» (1913). Напомним, что современники автора могли прочесть эти материалы ранее в газетах «Одесский

листок» и «Одесские новости». После выхода книги Александр Михайлович продолжал публиковать новые очерки в «Одесском листке», а затем и в других одесских газетах и журналах вплоть до середины 20-х годов. Однако выпустить второй том книги ему не удалось. Александр Де-Рибас, в равной степени, был журналистом, краеведом, историком, библиотекарем, мемуаристом и театроведом. Его материалы вызывали живейший интерес, а книгу стали называть Библией Одессы. Библиографы ОННБ имени М. Горького сочли делом чести собрать публикации Де-Рибаса после 1913 года, эти «забытые страницы», чтобы издать второй том под тем же названием. Чтобы дать возможность оценить солидность и притягательность этого издания, приведем несколько фактов: в книге 400 страниц, в именном списке – около 1100 фамилий одесситов, упомянутых в очерках; много редчайших фотографий и открыток, некоторые из которых публиковались впервые, благодаря сотрудничеству библиотеки с известными коллекционерами города. Книга имела доброжелательные отзывы в прессе, стала победителем во Всеукраинской акции «Книга года - 2004» как лучшее краеведческое издание, составители ее получили диплом лауреата муниципального конкурса «Твои имена, Одесса!».

На суд читающей части публики в 2009 году была вынесена своеобразная антология старой одесской периодики – книга «Благоухающий пепел», которая сегодня уже стала раритетом. В объемный том вошло около пятидесяти названий альманахов, газет и журналов с конца XIX до середины двадцатых годов XX века. Многие из них, по словам одного из рецензентов книги, так или иначе, позволяют судить о том, «что значила Одесса в отечественной и европейской истории и что значила истинная культура в одесской истории».

Подробнее остановимся на изданиях последнего времени. В 2012 году отдел искусств издал две книги. История создания одной из них – биобиблиографического справочника «Общество независимых художников в Одессе» – началась несколько лет назад. В 2004 году, в продолжение изучения темы художественной жизни нашего города первых десятилетий XX века, был издан небольшой указатель литературы «Общество независимых художников в Одессе». Поднят еще один пласт краеведческой литературы, тщательно изучена периодика, подобрана библиография о художниках, пришедших на смену участникам выставок ТЮРХа. Труд библиографа-искусствоведа был высоко оценен на Международной научной конференции «Возвращение авангарда» (2004), которая состоялась на базе Одесского литера-

турного музея. Конференция собрала ведущих специалистов из многих стран, занимающихся искусством XX века. Тема, разработка которой началась впервые в ОННБ, вызвала не только живой интерес, но и желание многих искусствоведов найти в зарубежных коллекциях следы участников тех выставок одесских «независимых» 1909-1914 гг. В активном желании маститых специалистов сотрудничать, безусловно, сказывался научный авторитет исследовательской работы отдела искусств, накопленный за последние двадцать лет.

Нельзя не сказать о наших партнерах, оказавших немалую помощь в разработке этой мало изученной темы.

1. Работа с музеями:

а) Одесский художественный музей и Центр современного искусства Сороса (Одесса) – совместно с ними и другими исследователями был подготовлен сборник «Черный квадрат над Черным морем», где была опубликована первая статья (названная тогда «разведкой темы») об истории Общества независимых художников, написанная в соавторстве с Г.В. Богуславской, зав. отделом ОХМ;

б) Музей русского искусства в Рамат-Гане (Израиль). Сотрудник музея Леся Войскун, также принимавшая участие в конференции «Возвращение авангарда», передала ряд ценных материалов по теме, предложила написать статью о независимых для каталога «Одесские парижане» (Израиль, 2006);

в) Государственный Русский музей, Санкт-Петербург. Доктор искусствоведения Е.П. Яковлева неоднократно помогала консультациями.

2. Работа с одесскими коллекционерами и краеведами, ставшая за эти годы постоянной и неизменно плодотворной. Наши партнеры: С. Лушик, Е. Голубовский, О. Губарь, А. Дмитренко, С. Канивец, А. Розенбойм и др. Все они охотно и бескорыстно предоставляли ценные материалы из коллекций, давали необходимые консультации.

3. Необычайно интересным был поиск данных о художниках через контакты с потомками в семейных архивах:

а) Сандро Фазини – материалы о нем собрала друг Библиотеки и Одесского литературного музея, дочь Ильи Ильфа и племянница Сандро Фазини Александра Ильинична Ильф;

б) Исаак Малик – наследники (г. Москва) нашлись через Интернет, предоставили богатый семейный архив. С их помощью появились новые контакты, в частности с внучкой Амшея Нюренберга (Германия);

- в) В Санкт-Петербурге живут правнучка Бориса Гроссера Т. Анисимова и внучатый племянник Николая Скроцкого Ю. Скроцкий. Исследователь из СПб. д-р наук И.Г. Мямлин предоставил свою книжку о Моисее Бродском (тираж 20 экз.);
- г) Ученик Георгия Бострема Г. Когонашвили в 1993 г. основал в Симферополе музей современного христианского искусства имени своего учителя и поделился всеми имевшимися у него материалами;
- д) Следы Сигизмунда Олесевича в Париже удалось разыскать с помощью К.В. Махрова, парижского исследователя русского искусства. Он же предоставил дополнительные материалы (отсутствующие в Одессе) о парижском периоде творчества Петра Нилуса.

Мы специально так подробно остановились на подготовке этого издания, так как этот пример убедительно показывает, как библиотека может стать зоной интеллектуального общения. Благодаря каждой исследовательской работе, обширной или небольшой, неизбежно возникают новые контакты, в отделе искусств появляются люди, интересующиеся теми же проблемами, – так расширяется круг друзей и соратников.

По инициативе отдела искусств ОННБ были собраны материалы о творчестве заслуженного художника Украины А.В.Копьева, и летом этого года вышел альбом-каталог «Скульптор Алексей Копьев». Книга включает сведения из энциклопедий и справочников, публикации из сборников и периодики, документы из личного архива художника, составлен полный перечень памятников и мемориальных досок, созданных скульптором, начиная с 1968 года, а также информацию о его участии в выставках, юбилеях и наградах. Более 40 лет А.В. Копьев подвижнически создает галерею портретов выдающихся исторических деятелей и современников. Его работы установлены не только в Украине, но и в России, Молдавии, других странах. Барельефы с портретами легендарных личностей украшают фасады зданий Одессы или же мастерски вписаны в интерьеры лучших архитектурных сооружений. Более 100 скульптурных созданий безвозмездно передано городу (в том числе и ОННБ имени М. Горького).

Эта кропотливая библиографическая работа осуществлялась совместно с Одесским отделением НСХУ, с которым у библиотеки также давние и крепкие партнерские отношения.

Рассмотренные книги получили положительные отзывы и активно используются в работе. Успех каждой обусловлен, конечно, редкой по богатству коллекции одной из старейших книж-

них сокровищниц України. Но не следует сбрасывать со счетов многолетний подвижнический труд ведущих сотрудников отдела искусств, в меру своих знаний и опыта умножающих уважительное отношение читателей к научной и издательской деятельности библиотеки и расширяющих зону интеллектуального общения в ней.

Бімбас Г.А.

Бібліотека в нових умовах: відродження традицій меценатства

Прояви благодійності в Україні існували здавна, поступово переростаючи у сталі традиції, що жили століттями й переходили з покоління в покоління як найкращі здобутки людства. Історія українського народу рясніє фактами милосердя й благодійності, що свідчить про високі моральні якості та етичні норми, котрі характеризують суспільні пріоритети. Поняття «благодійність» увійшло в суспільну свідомість як гуманістичний поклик людини надавати допомогу незалежно від національної, расової, соціальної та релігійної належності. Сучасне суспільство вкладає у це поняття ширший зміст – від звичайної матеріальної допомоги до меценатства. Традиції меценатства в Одесі мають давнє коріння. Важко переоцінити значення добродійних діянь меценатів і для Одеської публічної бібліотеки, яка була заснована 1829 р. завдяки їх сприянню і фонди якої зростали, головним чином, за рахунок їх щедрих дарунків.

З різною інтенсивністю, впродовж майже двох століть, меценати і благодійники брали активну участь у житті та розвитку Бібліотеки. Нині така діяльність набуває дедалі більшого значення у розв'язанні соціальних проблем. Меценати продовжують збагачувати фонди бібліотеки, здійснювати матеріальну та технічну підтримку, сприяють інноваційному розвитку ОННБ – все це допомагає бібліотеці залишатися одним з найпотужніших інформаційних центрів України, головною джерельною базою науки, освіти, культури південного регіону.

Високою оцінкою та визнанням благодіянь тих, хто зробив вагомий внесок у справу добродійності й милосердя, продовжуючи цим меценатські традиції, закладені засновниками і видатними діячами Одеси, стало занесення імен та портретів сучасних меценатів до Галереї почесних благодійників Одещини «Люди щедрих сердець». Бібліотека ревно зберігає для майбутніх поколінь інформацію про внесок цих людей у розвиток благодійництва, збереження духовності та національної культурної спа-

щини. Усі факти благородних справ друзів бібліотеки закладено до бази даних ОННБ ім. М. Горького. В Галереї почесних благодійників Одещини представлені імена 23 осіб. Серед них – Микола Пантелеймонович Павлюк, Володимир Станіславович Філіпчук, митрополит Одеський та Ізмаїльський Агафангел, Сергій Рафаїлович Гриневецький, Олег Ісаакович Платонов, Володимир Григорович Іванов, Валерій Максимович Мазурін, Леонід Петрович Шемякін, Віктор Григорович Денісов, Сюзанна Саварі-Полідорі, Микола Дмитрович Сердюк, Валентин Володимирович Стремядін та інші.

Духовним спрямуванням позначені книжкові дарунки представників церкви, які впродовж багатьох років опікуються проблемами Одеської наукової національної бібліотеки ім. М. Горького, його Високопреосвященства митрополита Одеського та Ізмаїльського Агафангела, а також ігумені Свято-Архангело-Михайлівського жіночого монастиря Серафими. Неоціненною за значенням стала підтримка Владики, коли в Україні було видано надзвичайно цінну реліквію українського народу – «Пересопницьке Євангеліє», і саме завдяки Владиці, а також ігумені Серафимі наша книгозбірня отримала це унікальне коштовне видання. Серед безцінних дарувань Владики Агафангела та ігумені Серафими також такі високохудожні видання, як «Дерев'яні церкви України», «Нариси з історії української графіки», «Історія Києво-Печерської лаври», дослідження Голодомору – «Піст від диявола», «Одесский Спасо-Преображенский собор. Жизнь. Гибель. Воскресение» та інші.

Незмінну увагу до бібліотеки виявляє народний депутат України Сергій Рафаїлович Гриневецький. У 2002 році ним засновано Фонд губернатора, який нині став іменним. Серед раритетних видань, подарованих Сергієм Рафаїловичем, «Минея служебная» (1763 р.), унікальне багатотомне прижиттєве зібрання творів В. Гюго (1830 р.), книги «Старовинні маетки України», «Сучасна українська ікона», «Україна від Трипілля до Антів» та ін. Вагома його роль і у сприянні розкриттю фондів. Без видання підготовлених бібліотечними фахівцями досліджень ми не можемо поділитися цією інформацією з читачами. За допомогою С.Р. Гриневецького ОННБ видала чимало книг. Серед них – «Невичерпні джерела пам'яті» (багатотомне репринтне видання рідкісних матеріалів з історії та етнографії України), зібрання історичних і мемуарних нарисів бібліографа і журналіста О.М. Дерібаса «Старая Одесса : Забытые страницы» та ін.

З першого року проведення виставки-форуму «Українська книга на Одещині» незмінним її спонсором був колектив ВАТ

«Ексімнафтопродукт», очолюваний Героєм України, почесним громадянином Одеси Володимиром Станіславовичем Філіпчуком. Сьогодні в Одесі працює його прекрасне творіння, родинна гордість – Благодійний медичний центр «Надія, Добро і Добробут», який дарує здоров'я тисячам маленьких одеситів. Ми вдячні нашому добродійнику за підтримку культурницьких та видавничих проектів бібліотеки.

Завдяки постійній увазі колишнього начальника Одеського морського торговельного порту, Героя України Миколи Пантелеймоновича Павлюка до фондів бібліотеки надійшли цікаві повнокольорові альбоми, що відображають Південну Пальміру як торговельний центр: «Порт и Одесса», «Одесский морской торговый порт» та інші, до арсеналу бібліотеки додалася нова оргтехніка.

Упродовж сорока років благодійницької діяльності французької художниці, почесного громадянина Одеси Сюзанни Саварі-Полідорі фонд бібліотеки збагатився більше як на три тисячі видань переважно мистецького характеру. У нинішній свій приїзд, у травні 2012 р., напередодні Дня Перемоги у Великій Вітчизняній війні, подружжя Саварі-Полідорі під час урочистої їх зустрічі з колективом Одеської національної наукової бібліотеки ім. М.Горького передало до фонду книгозбірні тритомник спогадів 18-го президента Франції генерала Шарля де Голля про Другу світову війну, два томи нарисів про хід Другої світової війни на території СРСР та інші видання. Усього ж з початку нинішнього року подружжя Саварі-Полідорі подарувало ОННБ ім. М. Горького 34 видання, які долучені до іменного фонду Саварі та стали доступні широкому колу читачів.

У 2000 році в бібліотеці започаткована Всеукраїнська виставка-форум «Українська книга на Одещині», яка вже 13 років поспіль зберігає та примножує культурне надбання українського народу. В цій високій меті бібліотеку підтримують Міністерство культури України, Українська асоціація видавців та книгорозповсюджувачів, Книжкова палата України імені Івана Федорова, Одеська облдержадміністрація, Одеська обласна та міська ради, меценати і благодійники, діячі науки, культури, представники громадських організацій міста та області. Під час виставки-форуму здійснюється благодійна акція – безкоштовна передача нових книжок вітчизняних видавництв у фонд бібліотеки.

У наш час, у зв'язку з розвитком інноваційних технологій, перед бібліотекою стають питання, вирішення яких є складним завданням. Але завдяки підтримці небайдужих до книги і долі бібліотеки громадян Одеської національної наукової бібліотеки ім.

М. Горького вдається залишатися одним із найпотужніших інформаційних центрів України та головною джерельною базою науки, освіти та культури південного регіону.

Бондаренко С.К.

Культура читання студентів гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів Харкова на початку 2010-х рр.

Дослідження культури читання сучасної молоді у її зв'язку з освітніми тенденціями дозволяє розкрити проблему розвитку читання у найближчому майбутньому. Нами було здійснено спробу аналізу особливості культури читання, що формується серед студентів гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів Харкова на початку 2010-х рр.

На нашу думку, читання як процес отримання інформації, взаємодії читача і тексту та культурну практику слід розглядати комплексно. Тому в нашій розвідці ми намагалися відобразити стан читання за такими характеристиками:

1. Мотивація і традиції читання, стратегія підбору книг;
2. Матеріал для читання, організація доступу до книг, стратегії читацької поведінки;
3. Обстановка читання. Вибір часу та місця для читання, ергономіка та гігієна читання;
4. Особливості сприйняття тексту. Швидкість і темп читання.

З метою дослідження сучасного читача-студента нами було розроблено спеціальну анкету, що складається з 35 питань. Анкетування проводилося навесні 2010 р. у фокус-групі з 25 осіб, до якої увійшли студенти гуманітарних факультетів різних вищих навчальних закладів м. Харкова, що закінчували курс навчання за програмами «магістр» і «спеціаліст».

Необхідною умовою можливості читання є дозвілля, яке структурно розташовується між часом, необхідним для навчання, та часом, необхідним для оновлення сил і сну. Тривалість дозвілля оцінювалася респондентами по-різному: від 30 хвилин до 6 годин на добу, у середньому 3-4 години. Якщо визначити швидкість читання у 60 сторінок за одну годину, то очевидно, що за один день сучасний студент може дозволити собі прочитати 200-250 сторінок тексту під час свого дозвілля.

Вільний час зазвичай не використовується респондентами для додаткових занять. Також дозвілля рідко використовується цілком для читання та самоосвіти. Звісно, що вільний час може відводитися для активного відпочинку, спілкування, відвідування

театру та кіно, хобі, і читання де-факто не завжди займає ключове місце у ньому. Значимість читання при цьому оцінювалася респондентами не нижче, ніж 8-10 балів за десятибальною шкалою пріоритетів.

У середньому анкетовані намагаються приділяти читанню 3-4 години на добу і читають переважно ввечері або вночі. При цьому потреба у читанні є явно незадоволеною, адже багатьом не вистачає для цього часу. «Потрібно читати не менше 5-6 годин на добу», – так думають наші респонденти.

Можливості і стиль читання кожного з респондентів значно різняться. За один день сучасний студент може прочитати 300-400 сторінок, що свідчить про неоднакову і досить високу швидкість читання. Однак межею, за яку намагаються не заходити, є обсяг тексту в 500-600 сторінок. При цьому більше, ніж 10 книжок за один тиждень прочитують лише одиниці. Відзначимо, що дотримання гігієни читання є скоріше винятком, ніж правилом. Так, 90 % респондентів зізналися, що охоче читають у ліжку.

Більшість студентів уже заклали основу своєї власної бібліотеки. Непростим завданням було розділити відомості про сімейну і, власне, особисту бібліотеку респондента. Це запитання залишається для нас справою майбутнього, і ми можемо судити про об'єм та структуру такої бібліотеки лише опосередковано і гіпотетично. Згідно з анкетними даними бібліотека наших респондентів налічує від сімдесяти до ста п'ятдесяти книг. Переважно її формує науково-популярна та художня література. Художня література здебільшого різножанрова. Це і вітчизняна та світова класика, і гостросюжетна та детективна література, фантастика. Еклектичність студентської бібліотеки підштовхує до думки про широкі інтереси та різнобічні інтелектуальні потреби молоді.

Придбання нових книг нашими респондентами відбувається нечасто – лише кілька разів на рік. Джерелом придбання нової літератури може бути як книжковий базар, так і спеціалізований магазин, причому останній переважає. Анкетування свідчить, що сучасний студент може дозволити собі одноразово придбати книг на 80-150 гривень.

Питання про те, яким чином студентська молодь обирає літературу для читання, залишається не розкритим. Ми не знайшли чітких критеріїв вибору книг, не зустріли і прагнення до їх визначення. Лише 1% опитуваних ствердно відповіли на запитання про те, чи слідкують вони за спеціальними оглядами літератури. Більшість учасників анкетування сказали, що у виборі

книг вони орієнтуються на власні переконання, цікавість, необхідність та ціну книги.

Актуальною є проблема читання з так званих нетрадиційних, або електронних носіїв. З точки зору ряду науковців, спосіб, яким записано текст, структура його організації має величезне значення для особливостей сприйняття. Наприклад, текст на екрані комп'ютера організований подібно до сувою, адже його можна гортати лише в одній площині. Також текст в електронному вигляді більше придатний до редагування, зміни. Електронний текст одночасно є текстом, який має низку додаткових вимірів. Втім, побутування тексту на електронних носіях не є предметом нашого дослідження. У нашому огляді ми зробили лише певні кроки до вивчення сприйняття електронного тексту студентами. На наш погляд, досить цікавим є те, що читання з екрана респонденти вважають досить комфортним, про що можна судити з того факту, що визначена ними тривалість читання електронного тексту майже не відрізняється від тривалості читання паперової книги. При цьому, однак, жоден з респондентів не був згоден із тотожністю електронного та традиційного форматів тексту. Таким чином, нам важко погоджуватися з думкою про те, що електронні книги витісняють звичайні. Паперова книга – це одна реальність тексту і одна практика читання, а електронна – зовсім інша, стверджують учасники анкетування.

Найбільш цінні книги молодь намагається прочитати у традиційному форматі. Таким чином, ми мусимо дійти думки про те, що читання у своїх зовнішніх формах та способах має значне культурне навантаження, перш за все як практика, як знак, оскільки виявляється, що місце, час, форма і спосіб, у який читач взаємодіє з текстом, залежить від змісту самого тексту. Зауважимо, що наші респонденти прочитали лише 5-15 книжок, які дійсно співпали з їхніми критеріями та вимогами до книги. Добру книгу характеризують, як «ту, що захоплює», «таку, що тримає у напрузі», «до якої хочеться повернутися». Читач не каже: «Я захопився книгою». Він каже: «Книга захопила мене».

Окремої уваги потребує ставлення студентської молоді до громадських бібліотек, які пропонують читачеві систематизований і структурований книжковий фонд. Каталогом – «дорожньою картою» книжкового світу, респонденти охоче користуються для пошуку спеціальної і наукової інформації, однак майже не використовують його для вибору художньої літератури і літератури для самоосвіти. Таким чином, сучасний студент-читач залишає за собою, своїми особистими переконаннями виключне право

обрання літератури для читання, відштовхуючи рекомендації каталогів.

Вища школа при цьому майже ніяк не керує читанням та самоосвітою студентів, не орієнтує їх на ті книги, які варто було б прочитати. Ряд респондентів відзначили, що після вступу до вищого навчального закладу стали читати менше, ніж у школі. Тут ми маємо справу зі зміною ролі читання під час навчання. Вступ до вищого навчального закладу, на нашу думку, означає перехід від «екстенсивного» до «інтенсивного» читання. Під час цього переходу читач «навчається читати» вдруге.

Процес адаптації випускника школи до ВНЗ триває 1-2 роки, і неабияку роль у цьому процесі відіграє характер читання студентів. Самостійний перехід від одного стилю читання до іншого потребує окремої дослідницької уваги. Іноді процес зміни інтенсивності і стилю читання призводить до появи кризових явищ в інформаційній культурі особистості. Тому, на нашу думку, методика керівництва читанням у вищій школі потребує модернізації. Актуальним є питання створення системи, що має допомогти студентам успішно долати кризу читання.

Василевська Е.І.

**Всеукраїнська виставка-форум
“Українська книга на Одещині”
в соціокультурному просторі регіону :
з досвіду ОННБ імені М. Горького**

На початку нового тисячоліття, в епоху техногенної революції, людство, як і раніше, шанує Книгу. Завдяки їй ми дістаємо доступ до знань, духовних і моральних цінностей, творчих досягнень. З долею книги – продукту писемної культури – тісно пов'язана доля нашої національної культури.

Квітучими травневими днями впродовж 13 років в Одеській національній науковій бібліотеці імені М. Горького збираються на виставку-форум “Українська книга на Одещині” представники провідних видавництв та бібліотечних закладів України. Творчі й ділові зустрічі між видавцями, книгорозповсюджувачами, бібліотекарями і книголюбями сприяють появі оригінальних книжкових проєктів, корегуванню видавничих планів, відкриттю нових літературних імен, широкій популяризації української книги в південному регіоні.

Необхідність організації та проведення виставки-форуму української книги в Одесі була зумовлена соціально-економічною

ситуацією в державі, яка склалася наприкінці 90-х років минулого століття. Криза в економічній і соціокультурній сферах призвела до роздержавлення існуючих та виникнення значної кількості нових видавництв, розпаду мережі книгорозповсюдження та централізованого розподілу видавничої продукції. Через зростання цін на книги та їх доставку, мізерність коштів, що виділялися на комплектування, бібліотеки країни не мали змоги поповнювати свої фонди потрібними виданнями у необхідній кількості. Аналіз показників документопостачання бібліотек свідчив, що обсяг поточних надходжень до бібліотечних фондів зменшився у 3-5 разів, зокрема галузевої літератури – у 4-6 разів. Особливо відчувався читацький голод на вітчизняну літературу, навчальні посібники і довідкові видання, книги для дітей, який бібліотеки не могли задовольнити. Гостра потреба була у книгах українською мовою з вітчизняної історії, літератури, мистецтва, українознавства. Незадовільно поповнювалися україномовними виданнями і документні ресурси ОДНБ імені М. Горького – провідної бібліотеки півдня України. Ось лише кілька цифр, які яскраво ілюструють стан комплектування бібліотеки в ті роки: у 1997 році до бібліотеки надійшло 5494 видання українською мовою – 16% від загальних надходжень, у 1998 р. – 7164 примірники, або 23% надходжень.

Мали місце проблеми і у книговидавничій діяльності. Виробництво і розповсюдження книг не існує у вакуумі, а є сектором економіки, який діє в жорстких ринкових відносинах. Українська книга входила у ринок довго і болісно. Втративши підтримку держави, галузь втрачала цілі видавництва, тиражі, авторів і, як наслідок, втрачала споживачів, читача. За даними Книжкової палати України імені І. Федорова, з 1991 року, коли тираж видань досягав майже 140 млн примірників, випуск книжок у країні постійно знижувався і сягнув у 1999 році критичної позначки – 21985,6 тис. прим., тобто скоротився у 8,6 раза і становив 0,45 книжки на одного жителя. Були спроби пояснити згорання видавничої справи падінням значення книги в умовах бурхливого розвитку найновіших засобів масової та науково-технічної інформації, комп'ютерних технологій. Проте зрозуміло, що читач розглядає книгу не лише як джерело інформації, але і як розумного співбесідника, мудрого порадника, засіб самовиховання. Гальмувала появу книжок рідною мовою непередумана економічна політика у сфері книжкової справи. Передусім, відсутність законодавчого, нормативного простору, на якому зійшли б і зміцніли перші паростки відродження української книги. Законодавчі акти

України, що регулювали діяльність галузі, не стимулювали книговидання і книгорозповсюдження.

В умовах, що склалися, за відсутності фінансування на комплектування нової української книги Бібліотека започаткувала благодійницьку акцію “Для майбутніх поколінь”, в результаті якої до її фонду надійшло понад 5 тисяч видань від організацій, установ, добровільних фондів та приватних осіб. У рамках цієї акції за ініціативи директора ОДНБ імені М. Горького, заслуженого працівника культури України, повного кавалера ордена княгині Ольги О.Ф. Ботушанської та за широкої підтримки Міністерства культури і туризму України, Української асоціації видавців та книгорозповсюджувачів, Книжкової палати України імені І.Федорова, органів місцевого самоврядування в 2000 році було започатковано та проведено першу виставку-презентацію книжок провідних видавництв України “Українська книга в Одесі”. Так зародилася традиція проведення всеукраїнських виставок-форумів у стінах бібліотеки.

Метою виставки визначено збереження та примноження духовного й культурного надбання українського народу, створення сприятливих умов для видання та популяризації української книги, привернення уваги владних структур до книговидавничих та бібліотечних проблем, поповнення бібліотек південного регіону новими вітчизняними виданнями.

Успіх виставки-презентації забезпечив склад організаційного комітету, до якого увійшли генеральний директор ОНБ імені М. Горького О.Ф. Ботушанська, директор Книжкової палати України імені І.Федорова, доктор технічних наук, професор М.І.Сенченко, президент Української асоціації видавців та книгорозповсюджувачів О.В. Афонін, відомі діячі науки, культури, керівники підрозділів органів місцевого самоврядування, благодійних фондів, просвітницьких організацій і провідних бібліотечних установ.

Постійну підтримку в організації заходів виставки-форуму надають Одеська обласна державна адміністрація, управління культури і туризму облдержадміністрації, управління освіти і наукової діяльності облдержадміністрації, управління у справах преси та інформації, Одеська обласна та міська ради, управління з питань культури та мистецтв міськради, районні та міські ради населених пунктів Одещини, в яких традиційно проходить свято української книги, члени організаційного комітету Ю.С. Амельченко, директор Одеської обласної універсальної наукової бібліотеки імені М. Грушевського, Г.Я. Лазарєва, директор Централізованої міської бібліотечної системи для дітей, В.Г. Де-

нісов, кандидат технічних наук, член Ученої ради ОННБ імені М. Горького, Г.О. Дольник, член правління Благодійного фонду імені Івана та Юрія Лип.

Традиційною інформаційною підтримкою виставки є щорічне видання каталогу «Всеукраїнська виставка-форум “Українська книга на Одещині”», який містить відомості про видавництва, учасників виставки, вичерпну інформацію про місто або районний центр виїзного свята української книги, провідні бібліотеки регіону, культурні заклади міста.

Такі заходи виставки, як презентації активно сприяють творчій співдружності авторів з читачами, видавців – з книготорговцями. На ділових зустрічах видавців, представників книготорговельних організацій, бібліотечних фахівців обговорюється доля українського книговидання та його майбутнє, підкреслюється нагальна необхідність державної підтримки українського книгодрукування.

З 2002 року виставка-презентація за пропозицією С.Р. Гриневецького, тодішнього голови Одеської обласної державної адміністрації стала проводитися не лише в Одесі, а й в одному з міст чи районних центрів Одещини. Такі виїзні свята української книги користувалися надзвичайною популярністю у населення області, а виставка-презентація переросла у Всеукраїнську виставку-форум “Українська книга на Одещині”.

Високо оцінила досягнення бібліотеки в організації та проведенні виставки-форуму і Одеська обласна рада. У 2004 році на засіданні сесії прийняла доленосне рішення “Про затвердження регіональної програми розвитку і функціонування української мови на 2004-2010 роки”. Рішенням Одеської обласної ради від 28.12.2011 р. №364 – VI затверджено обласну цільову програму “Культура Одещини – 2012-2015 роки”, якими передбачається щорічне фінансування виставки-форуму в розмірі 10 тисяч гривень.

Щороку на виставці-форумі презентуються кращі твори національної та світової літератури, що вийшли на теренах України. Її відвідувачі мають можливість познайомитися з новими здобутками рідного письменства, відчутти духовну силу рідного українського слова.

За роки своєї діяльності виставка стала широко знаною в усіх кутках України. За рейтингом провідних видавництв держави вона посідає почесне 5-е місце серед книжкових виставок-ярмарок, що проводяться в Україні.

Високо оцінило роль бібліотеки у проведенні щорічних свят української книги на Одещині і Міністерство культури Украї-

ни, нагородивши колектив ОДНБ імені М. Горького Почесною грамотою. Цей важливий захід включається до зведених річних планів роботи Міністерства, надаються кошти на підготовку та проведення заходів виставки-форуму.

Виставка-форум заслужено поцінується людьми, небайдужими до відродження національної духовності, розквіту культурного надбання народу України. Серед них особливе місце належить меценатам бібліотеки, переважна більшість яких є лауреатами Галереї почесних благодійників Одещини “Люди щедрих сердець” ОННБ імені М. Горького, заснованої 1998 року. Впродовж багатьох років виставка-форум проводиться за активної підтримки генерального спонсора – ВАТ “Ексімнафтопродукт” та благодійного фонду “Надія, Добро і Добробут”, очолюваного Героєм України, головою Одеської обласної Ради миру, почесним громадянином Одеси В.С. Філіпчуком, Одеського морського торговельного порту та порту м. Южного, митрополита Одеського та Ізмайльського Агафангела, ігумені Свято-Архангело-Михайлівського жіночого монастиря Серафими, обласної державної телерадіокомпанії, ПАТ “Єнні-фудз” (“Одесхарчокомбінат”), ПАТ “Пласке” та інших.

З року в рік зростає кількість видавництв – учасників виставки-форуму та представлених ними документів. Якщо у першій виставці брали участь 29 видавництв, то в наступних їх кількість зросла до 80 учасників. Зростала і кількість представлених на виставці назв книг та інших видів видань – від 500 у першій виставці (2000 р.) до понад 5 тисяч у 2012 році.

Серед видавництв, які постійно беруть участь у виставці-форумі, широко знані київські: ТОВ “Академвидав”, “Алерта”, “Наукова думка” НАН України, „Мистецтво”, ДНВП „Картографія”, „Книжкова палата України імені І. Федорова”, „Мапа”, “Міжрегіональна академія управління персоналом”, “Наука і техніка”; львівські: „Літопис”, “Каменярь”, „Світ”, „Кальварія”; тернопільські: „Економічна думка”, „Навчальна книга – Богдан”, “Твердиня”, „Підручники та посібники”; харківські: „Консум”, „Торсінг плюс”; сумська „Університетська книга”; одеські: “Астропринт”, Видавничий дім “ЯВФ”, “Друк”, “Фенікс”, “Ярослав”, та ін. Учасниками виставки-форуму були представники української діаспори в Румунії – “Союз українців Румунії”. Загалом у виставці-форумі впродовж тринадцяти років взяла участь понад 300 видавництв з різних регіонів України. Вони широко презентували нову наукову, довідково-енциклопедичну, навчальну, дитячу, художню книгу; видання, присвячені історії та культурі України, українському фольклору, питанням економіки, педагогіки, літературознавства, мистецтва,

філософії і релігії; книги патріотично-громадянської тематики. Поряд з книжками на виставці представляються також картографічні видання, мультимедійні навчально-ігрові програми для дітей, поштові листівки тощо.

З року в рік зростає кількість читачів, які цікавляться виданнями українською мовою. Про важливість форуму для одеського регіону свідчить його активна відвідуваність мешканцями міста й області. Загалом виставку-форум відвідали близько 60 тисяч шанувальників української книги, активних учасників різноманітних за змістом і формою заходів, серед яких найбільш цікавими були круглі столи: “Книга-ринок-бібліотека” (2001), “Українська книга в культурному середовищі: видання та книгорозповсюдження” (2002), “Національне книговидання і бібліотеки в контексті української культури” (2005), “Українська книга у сфері сучасних інформаційних технологій” (2006); “Видавнича справа України в умовах світової кризи” (2009), “Вплив кризи на стан українського книговидання та шляхи подолання її наслідків” (2011), “Українське книговидання 2012”; у смт. Ширяєве – “Сільська бібліотека: читач і книга”; ділові зустрічі з директором Книжкової палати України імені І.Федорова, доктором технічних наук, професором М.І. Сенченком, президентом Української асоціації видавців та книгорозповсюджувачів О.В. Афоніним; семінари для бібліотечних працівників “Наукова література ХХІ століття”, “Українське письменство в контексті культурного процесу сучасності: книга, бібліотека, читач”, “Особливості опису українських стародруків” та ін.

Впродовж тринадцяти років у рамках виставки-форуму проведено близько 200 презентацій книг, видавництва, видавничих проєктів. Найяскравішими серед них були презентації: науково-публіцистичного видання - книги відомого громадсько-культурного діяча, письменника А.Г. Погрібного “Розмови про наболіле, або Якби ми вчилися так як треба”; навчального проєкту “Все для школи” громадської організації “Форум видавців” (Львів); історичного дослідження „Піст від диявола” (про голодомори в Україні 1921-1923, 1932-1933, 1946-1947 років) ігумені Свято-Архангело-Михайлівського жіночого монастиря Серафими; творів директора Книжкової палати України імені І.Федорова, доктора технічних наук, професора М.І. Сенченка “Україна – шляхом незалежності чи неоколонізації”, “Латентні структури світової політики”, “Невидимий заговор против человечества”, “Энциклопедия тайных обществ”, “Теория и практика невидимых войн” та ін.; книги Ю. Макарова “Культурный шар”. Велику зацікавленість відвідувачів викликали широко знані в Україні видавничі

проекти, зокрема всеукраїнський конкурс романів, кіносценаріїв та п'єс “Коронація слова” за участі лауреата Національної премії імені Т.Г.Шевченка поета Тараса Федюка, а також переможців конкурсу Андрія Кокотюхи і Ярослави Литвин; творчі зустрічі з Володимиром Лисом і Вікторією Горбуною – авторами творів – переможців Всеукраїнського конкурсу романів, кіносценаріїв та п'єс “Коронація слова”, книги Володимира Лиса “Століття Якова” (Гран-прі конкурсу “Гранд-Коронація”, 2010) та ін.

Резонансною стала презентація поетичної книги Василя Стуса “Палімпсест. Вибране” (видавництво “Факт” (Київ). Видання упорядковане на основі віршованого збірника „Палімпсести”, написаного поетом у в'язниці на початку 1970-х років. Презентація відбулася за участі сина видатного поета – літературознавця Дмитра Стуса. Родзинкою презентації став компакт-диск „Живий голос Василя Стуса”.

Майстер-клас для літературознавців-початківців провів письменник, лауреат Національної премії ім. Т.Шевченка, член Одеської обласної організації Національної спілки письменників України В.Г. Рутківський.

На творчі зустрічі та автограф-сесії запрошувалися як добре відомі письменники: Г. Гусейнов, лауреат Національної премії імені Т.Г. Шевченка, А. Мокроусов, культуролог, відповідальний редактор часопису “Критика”, так і початківці: Т. Прохасько, О. Гаврош, С. Філіпчук та ін.

Одеське відділення Національної спілки письменників України презентувало творчий літературний доробок В.Гараніна, Г.Зленка, В.Мороза, О.Різниченка, О.Олійника, Є.Прісовського, В.Сагайдака, С.Стриженюка, Б.Сушинського, О.Шеренгового, Д.Шупти та ін.

У рамках виставки-форуму відбулося розширене засідання Університету екологічних знань ОННБ імені М. Горького “Роль книги у формуванні світогляду нового тисячоліття: гуманізм, екологія, толерантність”.

Центральне місце в програмах виставки-форуму посіли презентації видань ОННБ імені М. Горького, які вражають тематичною різноманітністю, глибиною наукових досліджень, високим поліграфічним виконанням: “Книги і долі. Митці Розстріляного Відродження”, “Голодомор в Україні 1932-1933 рр.” (вип.1, 2), “Одесити – лауреати Шевченківської премії”, “В.Г. Каретников”, “Старая Одесса. Забытые страницы: Исторические очерки и воспоминания” О.М. Дерібаса, репринтне видання “Вінок Т. Шевченкові із віршів українських, галицьких, російських, білоруських і польських поетів”.

Презентації нових видань відбувалися також в Одеському літературному музеї, Обласній універсальній науковій бібліотеці імені М. Грушевського, Центральній міській бібліотеці імені І.Франка, Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова, Благодійному фонді імені Івана та Юрія Лип, Одеській філії Грецького фонду культури, Одеському медичному університеті, Південноукраїнському національному педагогічному університеті імені К.Д. Ушинського, Одеському національному політехнічному університеті та інших установах, школах м. Одеси.

Незабутньою подією для учнівства міста і області стало проведення конкурсу літературних початківців. Його організаторами виступили Одеська обласна Рада миру, Одеська організація Національної спілки письменників України, обласне відділення Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Т. Шевченка. На конкурс подано 140 праць від 32 авторів. Переможці конкурсу відзначалися почесними грамотами та цінними подарунками.

Невід’ємною складовою виставок-форумів стала широка популяризація документних фондів бібліотеки на виставках: “Коли книга стає мистецтвом: 100 взірців книжкової ілюстрації”, “Рідкісні видання як національне надбання України”, “Скарби книжкового мистецтва: українські стародруки XVI – XVIII століть”, “Українське козацтво: з рукописного фонду ОДНБ імені М. Горького і колекції бібліофіла Тараса Максим’юка”, “Пам’ятка слов’янської духовної єдності: з колекції рукописів ОДНБ імені М.Горького”, “Мови рідної крила міцні”, “З глибин віків: українські книги XVI – XIX століть”, “Зібрання рукописних та друківаних Євангелій у фондах ОНБ імені М. Горького : до 450-річчя Української Першокниги – Пересопницького Євангелія” та ін.

Окрасою виставки-форуму є виїзні свята української книги в районних центрах та містах Одещини. Такі свята відбулися в містах Білгороді-Дністровському, Овідіополі, Южному, Ізмаїлі, в Комінтернівському, Роздільнянському, Котовському, Ширяївському та інших районних центрах. Значимість таких заходів полягає в безпосередньому спілкуванні мешканців віддалених районних центрів з діячами художнього слова, письменниками-початківцями, творцями нових книг.

Традиційно свято книги супроводжується щорічними благодійними акціями – даруванням нових книжок бібліотекам шкіл-інтернатів, дитячим будинкам, районним та сільським бібліотекам, будинкам для людей похилого віку. За тринадцять років провідні видавництва України передали таким установам близько 30 тис. нових видань. Особливу увагу до дітей виявляють ви-

давництва “Наукова думка”, “Університетська книга”, “Підручники і посібники”, “Навчальна книга – Богдан”, “Мистецтво” та інші, а Державний комітет телебачення та радіомовлення України подарував бібліотеці с. Жовтневе Ширяївського району сучасний комп’ютер.

Не залишилась осторонь і ОННБ імені М. Горького, яка за тринадцять років проведення виставок-форумів передала бібліотекам області понад 30 тисяч видань.

Завдяки виставці-форуму фонди нашої книгозбірні поповнилися загалом на 25 тис. видань.

Значно активізувало роботу виставки-форуму запровадження конкурсу на кращу книгу, яку оцінювало фахове журі у складі генерального директора ОННБ імені М. Горького О.Ф. Ботушанської, президента Української асоціації книговидавців та книгорозповсюджувачів О.В. Афоніна, директора Книжкової палати ім. І. Федорова М.І. Сенченка, провідних науковців і фахівців міста в галузях науки, культури, мистецтва, видавничої та бібліотечної справи. Переможці конкурсу визначаються у 8 номінаціях: Дитячий світ; Сучасне літературно-художнє видання; Навчальна книга; Українська та зарубіжна художня класика; Енциклопедичне та довідкове видання; Літературознавство, мистецтво, фольклор; Наукове та науково-популярне видання; Історична спадщина.

Журі конкурсу розглянуло понад 700 представлених книг, з яких понад 170 відзначено почесними дипломами, відзнаками та цінними подарунками.

Високий професіоналізм та неупередженість висновків журі виставки-форуму “Українська книга на Одещині” неодноразово підтверджувалися тим, що відзначені на ньому видання отримували відзнаки та премії на інших українських книжкових конкурсах. Так, книга Оксани Забужко “Сестро, сестро” (“Факт”, Київ), яка перемогла на виставці-форумі у номінації “Краще літературно-художнє видання”, отримала також відзнаку в номінації “Сучасна українська проза і драматургія” на всеукраїнському конкурсі “Книжка року – 2003”. Зібрання творів Т.Г. Шевченка у 6 томах (“Наукова думка”, Київ) перемогло в номінації “Українська та зарубіжна класика” у Всеукраїнському рейтингу “Книжка року-2004”, книга “Кира Муратова” з серії “Имена Одесской киностудии” (“Астропринт”, Одеса) – у Всеукраїнському рейтингу “Книжка року – 2005”. У 2008 році в номінації виставки-форуму “Історична спадщина” здобула перемогу книга-атлас “Україна на стародавніх картах XVI-XVII ст.” (“Картографія”, Київ), яка згодом перемогла на Дванадцятому форумі видавців у Львові. Лауреатом

конкурсу “Твої імена, Одесо!” стала книга О. Дерібаса “Старая Одесса. Забытые страницы. Исторические очерки и воспоминания” (“Мистецтво”, Київ), підготовлена до друку колективом фахівців ОДНБ імені М. Горького. Ця книга стала лауреатом виставки-форуму у 2004 році й отримала на конкурсі “Книжка року – 2004” нагороду в номінації “Візитівка” як найкраще краєзнавче видання.

Важливе місце у популяризації виставки-форуму належить українській та, зокрема, одеській пресі. За роки проведення виставки-форуму її заходи широко висвітлювалися засобами масової інформації на шпальтах газет та журналів. Серед періодичних видань, які долучилися до висвітлення подій виставки-форуму були журнали: “Бібліотечна планета”, “Вісник Книжкової палати”, “Вісник поліграфії”, “Книжковий клуб”, “Книжковий огляд”, “Література-плюс”, “Нова книга”, “Судоходство”, газети: “Урядовий кур’єр”, “Культура і життя”, “Літературна Україна”, “Вільна думка”(Сідней, Австралія), “Книжник-review”, “Друг читача”, “Шлях перемоги”, “Вечерняя Одесса”, “Думська площа”, “Одеський вестник”, “Одесские известия”, “Слово”, “Чорноморські новини”, “Юг” та інші. Всього було опубліковано близько 200 статей. Їх тематика вирізняється широтою і актуальністю.

Виставка-форум “Українська книга на Одещині” була започаткована і проводиться як некомерційний захід. Від початку і до сьогодні вона залишається просвітницькою акцією з популяризації української книжки, науково-інформаційним та соціокультурним заходом всеукраїнського рівня.

Ось як було оцінено діяльність бібліотеки з організації виставки-форуму на шпальтах газети “Урядовий кур’єр”: “Розпочавшись із цілком безкорисливих зусиль колективу “Горьківки” вдалося здійснити майже фантастичний для бібліотеки проект, вони його зробили не просто реальністю, а національним явищем патріотичного звучання. Вони захопили долею української книжки – не з обов’язку, не з примусу – майже сім десятків видавництв, що сприйняли цей проект душою, а також тисячі шанувальників книги, які щороку відвідують цей форум”. (“Урядовий кур’єр”, 2006, 9 черв.).

Виставка-форум стала своєрідним засобом громадського моніторингу стану і динаміки книжкової справи в Україні, перетворилася на методологічний творчий захід для бібліотечних фахівців держави. Вона переконує, що книга залишається основним джерелом інтелектуального і культурного розвитку особистості. Адже через книгу формуються у читачів любов і повага до рідної

землі, усвідомлення своєї причетності до збереження й примноження духовних скарбів народу.

Дуба Н.М.

Імідж бібліотеки в соціальних мережах

Чому бібліотека повинна звернути увагу на роботу в соціальних медіа?

На початок другого півріччя 2012 року 17,6 мільйона громадян України віком від 15 років регулярно користувалися Інтернетом, що становить 45% від дорослого населення країни. Про це свідчить дослідження InMind, проведене за замовленням Інтернет-асоціації України. При цьому щодня користуються Інтернетом 12,2 мільйона українців (без урахування дітей). Соціальні медіа – середовище, що розвивається найдинамічніше, в ньому зосереджена найбільш активна частина нашої аудиторії.

Якщо бібліотека хоче бути сучасною і орієнтованою на користувача, потрібно перебувати там само, де і наша аудиторія. У цілому використовувати соціальні медіа необхідно, щоб нас побачило якомога більше людей.

Що таке соціальні медіа? Це набір онлайн-технологій, які дозволяють користувачам спілкуватися між собою. Форми взаємодії найрізноманітніші: налагодження контактів, обмін думками, досвідом, знаннями, ідеями, новинами тощо. Це блоги, соціальні мережі, спільноти з виробництва спільного контенту, геосоціальні сервіси та ін.

Основа соціальних медіа – спілкування. Якщо ви готові до спілкування зі своїми читачами, реальними і потенційними, соціальні медіа – для вас. Це можливості, які не вимагають фінансових витрат, але сприяють поліпшенню іміджу бібліотеки та діалогу з користувачами.

Соціальні мережі засновані на спільнотах користувачів, які поділяють загальні інтереси і займаються спорідненими видами діяльності. Соціальні мережі руйнують межі - це їх головне достоїнство. Вони відрізняються одна від одної не тільки розміром і складом аудиторії, але й можливостями просування. Часто користувачі зареєстровані в кількох соціальних мережах, але перевага все-таки віддається якійсь одній. Світовим лідером є «Фейсбук», який вибирає найбільш «просунута» частина аудиторії.

На «Фейсбукці» можна створити групу або сторінку. Групи краще використовувати для організації короткострокових нерегулярних подій, наприклад, обговорення або проведення заходу.

Сторінки більше підходять для довгострокових проектів, наприклад, представництва бібліотек.

Odessa National Research M. Gorky Library – сторінка ОННБ ім. М. Горького.

Odessa Window on America Center – сторінка інформаційно-ресурсного центру «Вікно в Америку», яка також користується попитом (19972 відвідувань з початку 2011 року)

Створена сторінка Французького читального залу - **Odessa Centre Francais Bibliotheque Gorki d'Odessa**.

Читацькі об'єднання також представлені в Інтернет-мережі:

Клуб майстерності публічних виступів, який працює в рамках проекту “Вікно в Америку” з 2004 року, має свій вебсайт (<http://orators.od.ua/>) , який створили волонтери проекту – постійні читачі відділу. Клуб також має свої сторінки на соціальних сайтах vkontakte.ru (Best Odessa Speakers Club "Toastmasters International) , [Facebook.com](http://facebook.com)

Читацький клуб «Літературний дискусійний клуб з волонтером з США Джоном Деві» має свою групу для розсилки інформації на Google.Groups. та групу на Facebook (literaturediscussionclub).

Клуб спілкування англійською мовою з волонтеркою з США Одрі Колодські-Бол також має групу розсилки матеріалів на Google.Groups.

Важливо, щоб інформація про вашу присутність в соціальних медіа була представлена на бібліотечному сайті. Як це зробити? Додайте на ваш сайт кнопки соціальних медіа. На сторінки сайту можна додати кнопки ретвіту і лайків, давши користувачам можливість поділитися враженнями і контентом. Інтеграція бібліотечного сайту та соціальних медіа дозволить залучити нових користувачів на ресурс і відкриє нові можливості для поширення контенту.

Діда Н.Я.

Інноваційні проекти Луганської ОУНБ ім. О. М. Горького у соціальній реабілітації користувачів з особливими потребами

Перебуваючи в одній з американських бібліотек і вже вкотре ставлячи колегам питання: «Як ви обслуговуєте користувачів з фізичними обмеженнями?», я почула чудову відповідь: «Ми не поділяємо користувачів на здорових та таких, що мають якісь обмеження». І зрозуміла: ось воно головне, ключове поняття у ставленні до людей з інвалідністю – не виділяти їх, не поділяти

на хворих і здорових, почуватися нарівні. Не жалість чи, навпаки, відсторонення, а саме партнерські відносини мають бути тією першоосною, що сприятиме соціальній реабілітації людей з особливими потребами, найбільш безболісному входженню їх у суспільство і активне життя.

Як же бібліотека може посприяти такій реабілітації?

Так вже склалося, що саме бібліотека стала одним з найбільш активних провідників ідей толерантності, поряд з товариствами інвалідів, виборюючи для людей з тими чи іншими фізичними (або ж психічними) обмеженнями гідне місце в українському суспільстві, формуючи їх активну життєву позицію. Маючи купу цікавих інноваційних ідей та такий чудовий фінансовий інструмент для їх втілення, як грантова діяльність, бібліотекарі заходилися реалізовувати свої задуми.

Не винятком є і Луганська ОУНБ ім. О.М. Горького. У цій діяльності ми взяли за основу кілька ключових понять:

1. Толерантність. Це не красиве слово і не данина моді; як би то не називали, але саме рівність у ставленні до людини з інвалідністю (про що докладно сказано вище) і бажання зрозуміти її як особистість стає витокком для подальшої успішної діяльності.
2. Партнерство. Зрозуміти бажання і сподівання окремої людини і виправдати ці сподівання є вкрай важливим. Але створення загальної картини, виявлення тенденцій та напрямів успішної діяльності є неможливим без партнерських відносин з громадськими об'єднаннями, спілками, товариствами інвалідів. У таких організаціях не лише підкажуть кількість та адреси осіб з фізичними обмеженнями. Співпрацюючи з ними, можна побачити «зсередини» особливості тієї чи іншої нозології, виявити місце бібліотеки та інформації у розвитку людини з інвалідністю як особистості.
3. Мобільність. Бібліотечна послуга не є сталою. Вона змінюється щодня, набуваючи нових рис, включаючи нові технології, часом докорінно. Мобільність і у тому, щоб бачити перед собою конкретну людину (а не користувача чи, не дай Боже, інваліда), «підлаштовуватися» під її інформаційні потреби, її особистий графік, враховувати не лише інтелектуальну підготовленість до сприйняття інформації, а й особливості хвороби, пору року, погодні умови.
4. Відкритість. Доволі часто доводиться чути запитання: «Як ви знаходите контакт зі своїми користувачами, адже вони усі такі різні, замкнені, часто «важкі» характером?». Думаю, що це не секрет, але ми не шукаємо того контакту. Просто відкриває-

мо серце і прагнемо відчути, що є найбільш важливим для співбесідника. А далі все відбувається наче саме собою – і контакт встановлюється, і є практична користь від нашого спілкування. Тому відкритість серця і душі (відкидаючи ліричність формулювання) стають основою для подальшої співпраці.

Тепер конкретно щодо інноваційних проектів бібліотеки у соціальній реабілітації користувачів з особливими потребами.

Базуючись на вищеназваних принципах, сьогодні Луганська ОУНБ ім. О.М. Горького реалізує такі основні проекти:

«Мобільна школа комп'ютерної та Інтернет-грамотності»;

«Крок до прозоріння»;

«Бібліоняня».

Перший з цих проектів – **Мобільна школа** – діє з 2011 року, але його ідея виникла кількома роками раніше, коли у бібліотеці було відкрито перший у місті безкоштовний Інтернет-центр (завдяки проекту Посольства США в Україні «Інтернет для публічних бібліотек» LEAP V). Проектом було передбачене одне робоче місце для користувачів з інвалідністю. Та дуже швидко ми зрозуміли: така послуга є корисною, але далеко не вичерпаною, беручи до уваги різні рівні недоступності (архітектурна, медична, психологічна та ін.). Бажаючих освоїти основи пошуку в Інтернеті у зручнішому для себе місці, за власним графіком було значно більше.

Не менш важливим поштовхом для народження нової ідеї стало також знайомство з чудовою людиною – Сергієм Ракачовим, – який, будучи сам незрячим, допомагав людям з проблемами зору освоїти ПК й «палав» ідеєю створення інформаційного центру для навчання осіб з інвалідністю комп'ютерним технологіям.

Було проведено попереднє дослідження інформаційних запитів осіб з інвалідністю, в ході якого виявлено зацікавленість користувачів не лише у вивченні прийомів пошуку в мережі Інтернет, а й в отриманні початкових знань з користування комп'ютерною технікою. Крім того, з'ясувалося, що багато людей бажають навчатись удома, в звичній для себе обстановці. Тож, коли було оголошено конкурс грантів Програми розвитку ООН та Міністерства закордонних справ Данії, залишилося лише документально оформити ідею. Так народилася грантова пропозиція про створення Мобільної школи комп'ютерної та Інтернет-грамотності, яка була схвалена грантодавцем.

У ході реалізації проекту були вирішені усі поставлені завдання:

1. Створення технічної бази: стаціонарний ПК та ноутбук, спеціалізоване програмне забезпечення для користувачів з проблемами зору.
2. Створення методологічної бази: методичних рекомендацій для тренерів та учнів Мобільної школи («Основи користування ПК», «Як користуватися програмами екранного доступу», «Методична розробка уроків комп'ютерної грамотності для учнів з проблемами зору»).
3. Навчання основам користування ПК та пошуку в Інтернеті двох перших груп – з проблемами руху (переважно удома) і проблемами зору.
4. Психологічна підготовка бібліотечних працівників до наступної роботи з користувачами, які мають інвалідність будь-якої нозології.
5. Розповсюдження досвіду реалізації проекту в ЗМІ, Інтернеті, за допомогою друкованих та електронних видань.

Слід додати, що учасники проекту не лише навчалися, але й зустрічались у бібліотеці, в парку – ділилися корисною інформацією, знайомилися з цікавими Інтернет-ресурсами. Такі зустрічі були інтегрованими, за участі бібліотекарів, волонтерів та усіх бажаючих. На тренінгових заняттях «Комунікативні основи бібліотечного обслуговування осіб з функціональними обмеженнями», що проводилися професійним психологом, бібліотекарі дізналися про психологічні особливості користувачів з інвалідністю, про те, як побороти страх, що виникає при взаємодії з такими користувачами, та придбали початкові навички взаємодії з ними.

Мобільна школа мала успіх – гучний розголос у пресі, перемога на Ярмарку інноваційних бібліотечних послуг та електронного врядування. І не лише тому, що були виконані усі поставлені завдання. У результаті створено особливу спільноту людей, для яких проект не закінчився – ми спілкуємося, допомагаємо одне одному в різних життєвих ситуаціях, продовжуємо консультуватись і навчатись. З'являються нові учні, які прагнуть навчитись користуватися ПК та орієнтуватися в Інтернеті у зручному для себе режимі. Адже сама назва проекту передбачає мобільність послуги – у зручному місці, у зручний час, у прийнятному для кожного форматі.

Одна з учасників проекту Наталія Бабуріна визначила Мобільну школу як «ковток свободи пересування й спілкування», заняття в ній «допомагають адаптуватися до нових умов життя, надають оптимізму, цілеспрямованості». А Марина Глущенко побажала Мобільній школі: «Не зупинятися, продовжувати роз-

почате, такий досвід корисний, він потрібен багатьом людям, обмеженим у русі».

Дуже важливим результатом реалізації ідеї стало народження наступного проекту **«Крок до прозріння»**. Завдяки участі в грантовій програмі Посольства США в Україні з грудня 2011 року розпочалась активна реалізація цього проекту.

Встановлене тифлообладнання (ПК, принтери, магнітофони для перезапису на різні носії), спеціальне програмне забезпечення (програма екранного доступу JAWS, екранна лупа MAGic, озвучення клавіатури КНОП та ін.) дозволяють незрячим і слабозорим людям стати повноцінними користувачами інформаційних технологій. Є у центрі брайлевські дисплей і принтер; формується фонд видань, надрукованих шестикрапковим шрифтом, фонд аудіокниг.

Тут можна засвоїти техніку так званого «сліпого набору», ознайомитися зі спеціалізованими сайтами в Інтернеті, отримати консультації з питань налаштування та використання тифлотехнічного обладнання і програмного забезпечення, а також з правових, соціальних та інших важливих питань, почитати книги різного формату. Є послуги сканування, редагування, копіювання та роздрукування інформації та ін.

На волонтерських засадах у тифлоцентрі продовжує консультувати наш «добрий геній» Сергій Ракачов, який знайомить бібліотекарів і користувачів з вадами зору з особливостями користування новим обладнанням.

Як і попередній проект, «Крок до прозріння» передбачає заходи, спрямовані на соціокультурну реабілітацію користувачів – зустрічі, майстер-класи, презентації аудіокниг, електронних ресурсів, новітніх пристроїв та технічних засобів для незрячих. Такі заходи мають характерні назви – «Чарівна шестикрапка Брайля, сучасне тифлообладнання та книжки нового формату», «Книги нового формату як провідник до інформації для людей з обмеженнями по зору» – і об'єднують однодумців, які активно спілкуються, пропонують нові ідеї для поліпшення роботи проекту.

У межах співробітництва з Луганським національним університетом ім. Тараса Шевченка розробляється навчальний курс з використання інноваційних ІТ-технологій користувачами з обмеженнями зору як основа культури здоров'я.

Не таким масштабним, але теж цікавим і дуже важливим є проект **«Бібліоняня»**. Особливість цього проекту в тому, що він охоплює ще вчора нетрадиційну для обласної наукової бібліотеки категорію – дітей молодшого віку. Реалізується проект спільно

з луганською громадською організацією “Грань”, яка об’єднує батьків дітей з інвалідністю.

Під час засідань “**Мама-клубу**”, що проводяться організацією, батьки обговорюють життєво важливі для себе питання, дискутують, отримують психологічну допомогу і... можуть бути спокійні за своїх дітей, які знаходяться в сусідній кімнаті і з не меншою користю проводять свій час. Бібліотекарі спілкуються з ними, читають казки, малюють, дивляться мультики, проводять майстер-класи.

Таким чином, проект “**Бібліоняня**” підтримує ідею сімейності, сприяє поліпшенню психологічного здоров’я родини, де є діти з інвалідністю, разом з тим формуючи у таких дітей навички читання і спілкування, сприяючи їх соціокультурній реабілітації та входженню у суспільство.

Реалізація подібних інноваційних проектів, окрім досягнення своєї конкретної мети, підвищує статус бібліотеки, сприяє зростанню кількості її користувачів, зміні обличчя традиційної бібліотечної послуги, врешті-решт, на новий рівень підносить професію працівника бібліотеки.

Крисілов А. Д.

Библиотека и общество

в контексте инновационного развития

1. Констатация того факта, что мы живем в очень сложное время, стала сейчас общеизвестной, – об этом говорят публицисты, инженеры, политики. Практически все стороны нашей жизни подвергаются различным изменениям, при том далеко не всегда – в лучшую сторону. Различные инновации несут с собой, кроме позитивных, еще и негативные последствия. Тем не менее, несмотря на страшные потери, на бедность, на ослабление социальных институтов, можно сказать, что общество с большим трудом преодолевает путь и в некоторых сферах в состоянии демонстрировать определенные новации и результаты. В этой работе чрезвычайно интересные и весомые задачи стоят перед библиотеками, тем более если рассматривать их не просто как собрание книг и периодики, но и как информационные центры для разных слоев общества. Эти связи между библиотеками и социумом очень разнообразны и могут быть очень содержательны и плодотворны.

2. Рассмотрим несколько более детально вопросы инновационного развития, в частности, чтобы увидеть новые возможности для наших библиотек.

В последние десятилетия в передовых капиталистических странах вперед выдвигаются такие факторы формирования дополнительной стоимости, как качество услуг и качество менеджмента. А в информационной экономике ведущим фактором создания дополнительной стоимости становятся знания, информация. На наших глазах происходит формирование такой стоимости, которая как политэкономическая категория делается все более нематериальной. Явление это имеет глубокие корни, оно связано не с той или иной общественно-политической формацией, а с общим социальным и научно-техническим прогрессом. При этом рыночная система является лишь формой, хорошей формой реализации, **содержанием являются коренные изменения в обществе, в производстве, в распределении и потреблении, в содержании работы как таковой, в моделях ведения бизнеса.** Общество научилось использовать то самое качество человека, которым он отличается от всех остальных существ на Земле, – **понимание и умение оперировать символами.** Информационный характер работы библиотек напрямую связан именно с этим.

3. В последние годы имеют место: значительное количество публикаций в научной и общественной печати об инновационном развитии, создание и упразднение инновационных фондов, принятие различных документов на разных уровнях. Если отвлечься от фактора моды, от декларативных и нереальных заявлений, то остается большой комплекс серьезных представлений об объеме и значимости инновационной деятельности и инновационных процессов в социально-экономической действительности, в темпах и путях развития страны. Вкратце эти представления сводятся к следующему:

А. Происходит значительный рост вклада инновативных процессов в мировой валовой продукт. Особенно это характерно для развитых стран. Еще Й. Шумпетер связывал интенсивное развитие с инновациями: «причина развития экономики – стремление к сверхприбыли за временную монополию, получаемую от внедрения инновации».

Б. Основным носителем и выражением инноваций, основной средой и механизмом продуцирования и использования инноваций является новая экономика, основанная на знаниях, knowledge-based есопоту. Результатом ее деятельности (и одновременно – ее товаром) являются знания, особенно – новые знания. Таким образом, основные усилия затрачиваются на производство, распределение и использование знаний, в отличие от того, что для предшествующих стадий экономического

развития в центре этих усилий был вещественный продукт. Сохранением этого нового «знаниевого» продукта является информатизация, во всех возможных видах и формах; в связи с этим закрепляется и новое название – информационная экономика. Совершенно ясно, что роль библиотек в таких условиях невозможно переоценить.

В. Чрезвычайно важен тщательный учет экологического фактора.

Г. Для Украины крайне актуальным является переход на стратегии инновационного развития, на строительство своей экономики знаний. Несмотря на трудности затянувшегося кризиса, на социальные и экономические потери периода «реформ», – социально-экономический потенциал страны, и в частности ряда ее регионов, достаточен для организации такого развития. При этом продуманная информационная направленность библиотечной работы приобретает очень большой вес.

4. На сегодняшний день роль государства в планировании, организации и прямом проведении такой работы представляется недостаточной. Кабинет Министров, непосредственно Министерство культуры Украины, которому подчинено большинство библиотек, ни в финансовом, ни в организационном отношении не обеспечивают на должном уровне даже рутинную, обычную работу библиотек, не то что эффективное развитие инновационных форм этой работы. В конечном счете, за такой формальный подход общество платит очень высокую цену – качеством своего будущего.

5. В инновационной деятельности библиотеки следует выделять, по крайней мере, два различных уровня.

Первый из них - это новаторские действия и мероприятия в обычной и в обновляемой работе библиотеки – в комплектовании, обработке литературы, в обслуживании читателей, в каталогизации, в создании новых форм работы (как, например, дистанционное обслуживание различных пользователей с использованием электронной формы, в том числе, на платной абонентной основе), наконец, в разнообразной и необходимой хозяйственной деятельности.

Второй уровень инновационной деятельности относится непосредственно к содержательному наполнению информационной работы библиотеки. Какую готовить новую информацию для читателей? Что и в каком объеме выбирать из потока поступающих данных? Что действительно важно, а что является спекулятивными или просто модными измышлениями?

6. Приведем для примера некоторые системные констатации и задачи.

- Исследовать **порождающие** свойства такого объекта как «знание - ориентированная экономика». Фиксировать поворот научного сознания к **неизбежности** создания «институтов согласия» и зон компромиссов.
- Какие механизмы должны быть разработаны и включены для преодоления постоянного отставания социального сознания; если эта ситуация объективна и непреодолима – как это следует компенсировать?
- Может быть, один из путей решения этой задачи лежит в становлении, развитии новой науки «социофенетики» (вводимый нами неологизм), задача которой – изучение **социально осваиваемого ненаследственного нового**, аналогично этим идеям в теоретической биологии.
- Системная задача: выявить, какие черты нового проявляются, в чем? Какие изменения имеют место в социальной жизни в целом – *количественные, качественные, в системе связей?* Как получить оценку направленности и природы возникающих изменений? Какова природа **перехода детерминант в мировом сообществе** – от закона конкуренции к закону кооперации? Как организовать осмысленную социальную рефлексию? Кому в социуме она должна быть присуща? Как **воспитывать самоответственность**, внутреннюю цензуру?
- Чем следует поступиться во имя сохранения будущего? Кто и какие должен сделать уступки в этой архисложной социально-экономической системе? Ведь понятно, что очень многие угрозы порождены становлением «общества потребления». Информационный пресс, реклама, примеры, призывы (все это очень небескорыстно) формируют социальное сознание в сторону фетишизации материального и материально-технического роста. Но старые мыслители и их последователи говорят: основной тенденцией формирования ноосферного мировоззрения для Человека должно стать: **не иметь, а быть**. В этом правиле – чрезвычайно богатое содержание. Методологическая и информационная задача состоит, по-видимому, в том, чтобы кардинально изменить в социальном сознании представление **о желаемом и необходимом уровне жизни социума**. Материально-финансовая компонента должна будет играть все меньшую роль, улучшение жизни будет происходить за счет улучшения ее качества. Мы знаем прекрасные примеры решения таких задач, примеры массовые и недавние: в США в результате *государст-*

венной информационной, административной и финансовой кампании сделали так, что курение (!!!) стало немодным.

- Это приводит к еще одной важной социально-методологической задаче: формирование **новой системы (и шкалы) потребностей**. Ну, нет сегодня потребности в «Мустанге» и «Феррари», в многоэтажном особняке, в бездумных тратах электричества, в диких расходах на поп-эстраду, в установках залпового огня...

Здесь – целый ряд новых информационных задач для работы библиотеки.

Кудлач В.А.

Розширення соціокультурного простору: інновації на сайті бібліотеки

I. Серед інноваційних проєктів, які через мережу Інтернету покликані інтегрувати бібліотеку в ширший соціокультурний простір, дві нові сторінки у розділі «Проєкти» на сайті ОННБ ім. М. Горького (www.odnb.odessa.ua) – «Віртуальна галерея» та «Концертний майданчик. НОФО».

Ідея виникла як наслідок широких контактів бібліотеки із науковими та культурними закладами міста, як дія людського фактора – цілеспрямованої журналістської роботи ініціатора проєкту. Він, по суті, авторський, хоча й залишається відкритим для інших дописувачів.

II. Сторінка «Віртуальна галерея «На Херсонській» присвячена мистецькому життю міста, проєктам, які здійснює бібліотека спільно з митцями Одеси. Назва галереї містить первісну назву вулиці, на якій розміщена книгозбірня – «Херсонська». Сторінка має кілька рубрик: «Наш вернісаж», «Публікації», «Музеї Одеси. Виставки». Матеріалів «Нашого вернісажу» висвітлюють мистецькі події, які відбувалися у бібліотеці. Наприклад, у головному читальному залі регулярно проводяться різнопланові виставки, зокрема і під час проведення масштабних заходів всеукраїнського рівня. Достатньо згадати виставку-форум «Українська книга на Одещині». Періодично відбуваються книжково-ілюстративні виставки до ювілейних дат видатних митців, які організовує відділ мистецтв.

Відкриває сторінку інформація про благодійну виставку-акцію «Добрий янгол», яка відбулася на початку 2010 року. Її організував відділ громадськості і реклами бібліотеки. У акції взяли участь 19 митців міст Одеси і Южного, переважно члени НСХУ.

Були подаровані майже три десятка робіт, які нині складають цілісну колекцію у відділі поточної періодики.

На сьогодні це перша спроба колективного представлення відомих художників, їх творчого портрету із загальною інформацією біографічного характеру. Багато з них, не зважаючи на популярність, майже не представлені довідково в мережі Інтернету.

Інший матеріал присвячений презентації у стінах бібліотеки альбому-каталогу скульптора, заслуженого художника України Олексія Копйова, підготовленого відділом мистецтв. Тут же презентовані рельєфи і скульптури, подаровані автором ОННБ. Частина з них включена до архітектурно-художнього комплексу головного читального залу бібліотеки. Це медальйони із зображенням Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка та Марка Вовчка.

Оскільки вже є перші позитивні відгуки на цей проект, зокрема викладачів предмету «Одесикознавство», ми плануємо доповнювати розширеною інформацією про митців. Це стосується як біографічних даних, так і творчого доробку, в основному шляхом висвітлення їх участі у виставках (рубрика «Музеї Одеси. Виставки»), а також розміщення посилань на інші сайти, наприклад, «Хто є хто в Україні та навколо» (Who.com.ua), «Wikipedia», сайтів галерей і музеїв. Це також матеріали, що представлені на сайтах періодичних видань чи бібліографічний опис публікації у випадку, коли електронна версія у мережі відсутня.

Ідея започаткувати цю рубрику виникла внаслідок контактів з Одеським художнім музеєм. Ми заручилися згодою співробітників музею на розміщення поточної інформації про виставки, які організовує заклад, наприклад, прес-релізів. Однак не збираємося обмежуватися лише згаданим музеєм.

Серед останніх матеріалів – інформація про виставку відомих одеських нонконформістів Віктора Павлова (Галерея сучасного мистецтва «НТ-Арт») та Віктора Маринюка (Одеський музей західного і східного мистецтва). Якщо матеріал опублікований у періодиці, то нижче розміщується посилання. Так, у статті про В. Маринюка є посилання на інтерв'ю з художником про творчість його дружини, одного із лідерів андеграунду 1970-х років Люди Ястреб (1945-1980), опубліковане в газеті «День». Отож користувач не тільки оперативно отримує інформацію про мистецьке життя, відомості про конкретних одеських митців, але й може скористатися публікаціями періодики. Окремі матеріали представлені винятково на сайті бібліотеки. Щоправда, ми також зіштовхнулися зі споживацьким ставленням журналістів – деякі

матеріали сайту без посилання на першоджерело і автора передруковувала досить відома у місті газета. Зрештою, цю проблему вдалося владнати, але від подібної практики ми, на жаль, не застраховані у майбутньому.

III. Інша сторінка, «Концертний майданчик. НОФО», переносить нас у світ музики і присвячена провідному симфонічному колективу країни – Національному одеському філармонічному оркестру (НОФО). Колектив, який першим серед регіональних отримав статус Національного (2002), а взагалі таке звання хронологічно йому присвоєно другим після Національного симфонічного оркестру України. Усього ж в Україні нині три національні оркестри, і лише один (одеський) за межами столиці. Згадався вислів: «Одеса не перше місто, але й не друге».

НОФО є також першим серед українських оркестрів, який у своїй гастрольній діяльності перетнув екватор (виступи в Австралії), та Атлантику (2010 р. четверте турне по США), гідно представивши музичне виконавське мистецтво України.

З 1991 року оркестр очолює Хобарт Ерл – громадянин США і уродженець Венесуели. Він є першим іноземцем, який отримав звання «Заслужений артист України». Можливо першим серед диригентів, чиє ім'я потрапило в космічний простір – одній із зірок у сузір'ї Персея Російська асоціація космонавтів дала назву в його честь (2003). На цій сторінці маємо також посилання на офіційний сайт НОФО, що дозволяє слідкувати за концертною афішею оркестру.

Сторінка складається з кількох рубрик: «Історія оркестру», «Новини. Наші публікації», «Архів». Рубрика «Історія НОФО», яка була створена напередодні відзначення 75-річчя Національного одеського філармонічного оркестру, містить на сьогодні найбільш повну інформацію про історію цього колективу, у тому числі документи Державного архіву Одеської області, які раніше не публікувалися у такому обсязі. Зацікавленість у цьому проєкті виявила адміністрація оркестру, яка надала консультаційну допомогу.

Рубрика «Новини. Наші публікації» передбачає, за можливості, регулярне інформування про концертну діяльність оркестру, у тому числі його роботу з диригентами-гастролерами.

Першим у цьому ряду є концерт австрійських майстрів – диригента Гюнтера Нойхольда і піаністки Емми Шмідт, які взяли участь у постановці НОФО «Світанку на Москві-річці» (вступ до опери «Хованщина») Модеста Мусоргського, Концерту для фортепіано і струнного оркестру Альфреда Шнітке та Симфонії № 4 Антона Брукнера. Концерт відбувся 11 жовтня 2012 року. Інфор-

мація стосується вражень від виконання програми концерту, виступів гостей, змісту та історії створення згаданих музичних творів.

Рубрика також передбачає анонсування окремих концертів, як це мало місце у випадку розгорнутого повідомлення про виставу за участі відомого російського віолончеліста Олександра Князєва (Москва, РФ).

Ця стаття – це, в основному, письмовий виклад виступу автора проекту (з певними доповненнями), який супроводжувався відеорядом. Тому бажане попереднє чи подальше ознайомлення із цим проектом на сайті бібліотеки.

Сторінка буде розвиватися. Є ідея створення колективного творчого портрету учасників оркестру, зробивши акцент на особах концертмейстерів та ветеранів НОФО.

У міру накопичення інформації частина сторінок буде згодом перенесена в архів.

Теги сторінок прописані так, що це уможливорює широкий доступ до розділу. Його впровадження створює також унікальну інформативну базу для краєзнавців Одещини, культурологів, мистецтво- і музикознавців.

IV. Серед позитивів цього проекту як джерела накопичення цінної інформації, у тому числі енциклопедичного плану, є її наукова вивіреність, точність фактів, оскільки умови діяльності в бібліотеці більшою мірою цьому сприяють. Важливо повернути довіру до Інтернету, адже інформація, розміщена в його просторі, на жаль, не завжди відповідає критеріям об'єктивності та науковості. Саме сайти таких солідних установ як національні чи державні бібліотеки у цьому відношенні мають більше шансів здобути довір'я користувачів.

Цей проект цілком підпадає під визначення Бібліотека 2.0, запропоноване в одному із виступів під час роботи конференції (див. матеріали на сайті у розділі «Події»). У згаданій концепції декларується перенесення доміанти роботи з каталогами, пошуку необхідної інформації для читачів лише у стінах бібліотеки (Бібліотека 1.0.) на задоволення їх потреб, використовуючи електронну бібліотеку через мережу Інтернет (Бібліотека 2.0.).

Розвиток сайту, запровадження інновацій вимагає ширшого погляду на його подальший розвиток в умовах бюджетної організації. Розширення роботи викличе необхідність певної реорганізації структури бібліотеки, вимагатиме відповідної підготовки кадрів, перш за все серед молоді, відповідного технічного забезпечення (придбання сканерів для перенесення інформації на електронні носії, комп'ютеризації, ширшого доступу до Інтерне-

ту), а також пошуку додаткових джерел фінансування. Очевидно, що для вирішення комплексу цих проблем бібліотеки потребують і керівників-менеджерів з креативним мисленням, які готові послідовно рухатися у напрямку інновацій.

Для того, щоб розвивати сайти бібліотек, ця робота має бути визнаною пріоритетною на усіх рівнях. За нинішніх умов, коли ставка інженера коливається у межах 1200–1400 грн., і надалі буде відтік подібних спеціалістів у комерційні структури. Зростання обсягу роботи на цій ділянці вже вимагає нового кадрового підходу та виокремлення сайту бібліотеки в окрему структуру, наприклад, сектор, де буде диференційовано функції працівників. Важливо, щоб подібні починання не трималися лише на ентузіазмі працівників бібліотеки.

Кухарук Т.М.

Соціокультурна діяльність бібліотеки в контексті духовного розвитку суспільства

ОННБ ім. М.Горького як провідний соціокультурний центр півдня України впродовж багатьох десятиліть плідно співпрацює з різними організаціями, установами, об'єднаннями, громадами та ін. Це свідчить про активну позицію і затребуваність бібліотеки в культурному і, зокрема, духовному просторі міста і регіону; а також передбачає пошук і впровадження бібліотекою нових форм роботи, сучасних проектів, які відповідають потребам сьогодення.

Цікавою є проектна діяльність ОННБ ім. М.Горького з популяризації релігійної і релігієзнавчої літератури, поповнення фондів виданнями цієї тематики. Маючи унікальні фонди та вагомий методичний досвід, бібліотека позиціонує себе як духовно-просвітницький центр. Тим більше, що в системі публічних бібліотек ОННБ ім. М.Горького виступає координаційним та методичним центром для бібліотек України з популяризації природознавчої та релігієзнавчої літератури.

Бібліотека, на відміну від церкви, є установою світською і науковою. Тому духовно-просвітницька робота тут може реалізуватися ширше, аніж, скажімо, в популярних сьогодні “недільних школах”, під час інших заходів духовного спрямування. Бібліотека у своєму просторі має можливість поєднати літературу, дослідників, прихильників різних духовних пошуків і віросповідань, і, відповідно, співпрацювати з усіма релігійними конфесіями регіону.

У бібліотеку не тільки повинні стікатися новітні видання і дослідження з духовної, релігійної і релігієзнавчої тематики. Науковці, релігійні діячі, митці, студентська молодь розглядають ОННБ ім. М.Горького як трибуну, де презентуються їхні дослідження, видання, виносяться на обговорення ідеї, реалізуються ініційовані ними духовно-просвітницькі проекти. Це підвищує рейтинг бібліотеки як культурно-просвітницької установи і розширює уяву про бібліотеку: не тільки як про провідну інформаційну скарбницю, а й як впливовий соціокультурний центр.

Саме в бібліотеці свого часу пройшли презентації двох значущих книг настоятельки Свято-Архангело-Михайлівського жіночого монастиря ігумені Серафими : “Митрополит Агафангел. Подвиг служіння Христу” (К. : Мистецтво, 2003) за участі митрополита Київського і Всія України Блаженнішого Володимира та митрополита Одеського і Ізмаїльського Агафангела; монографії “Піст від диявола” (К. : Друк, 2008). Ця інформація і досвід передається бібліотекам, навчальним і виховним закладам міста і області.

Популярністю користуються підготовлені методистами і бібліографами ОННБ ім. М.Горького методичні посібники, бібліографічні покажчики, наприклад: “Християнська етика”, “Християнство в Україні”, “Розкриття фондів релігієзнавчої літератури” та інші.

У бібліотеці з успіхом проходять Різдвяні читання, що були започатковані у 2000 році як унікальний духовний та культурний проект. Нині вони вже стали традиційними, посіли гідне місце в культурному просторі нашого міста, є доречними як методичний досвід для інших бібліотек. Цьому передувала багаторічна і плідна робота. У 1999 році працівники ОННБ, спільно з Обласною універсальною науковою бібліотекою ім. М.Грушевського організували семінар для бібліотечних працівників Одещини “Робота бібліотек на допомогу відзначенню 2000-річчя Різдва Христового”. Того ж року за пропозицією Міністерства культури і мистецтв України бібліотека провела наукову конференцію “Духовність і культура у формуванні особистості та відродженні національної самосвідомості”, яка збрала науковців і фахівців з України, Росії, Канади, Австралії. Це викликало значний резонанс серед громадськості та визначило потребу в проведенні аналогічних заходів у подальшому. Відтоді щороку в бібліотеці з благословення митрополита Одеського та Ізмаїльського Агафангела та за підтримки Одеської обласної Ради миру, владних структур, особливо Одеської облдержадміністрації, проводяться Різдвяні читання.

Читання спрямовані на поширення етичних норм у суспільстві, збереження моралі й духовності. Різноманітна і завжди насичена програма читань охоплює досить складні, дискусійні, проблемні питання. Свого часу відомі й впливові громадські діячі, представники влади, наукових, мистецьких та релігійних кіл виносили на обговорення такі теми: “Духовність у структурі історичного процесу”, “Школа і проблема релігійного виховання”, “Релігійне просвітництво як гуманітарна місія наукової бібліотеки: з досвіду ОДНБ ім. М. Горького”, “Доля і таїна великих свят ” та інші.

Саме бібліотека започаткувала традицію, що дає духовну наснагу, пожвавлює культурне життя міста: після проведення бібліотечних Різдвяних читань у багатьох культурних і освітніх закладах Одеси почали проводити Різдвяні вечори і Різдвяні зустрічі, читання. Але у різдвяному розмаїтті наші бібліотечні читання зберегли свою унікальність – творчий синтез, тобто поєднання духовності і науки, слова і книги. Невід’ємною складовою Різдвяних читань є документно-ілюстративні виставки, які розкривають фонди бібліотеки, залучаючи читача до вивчення раритетів, скарбів духовного і видавничого мистецтва. Так, саме на виставках широкому читацькому загалу були представлені збірники творів одеських релігійних діячів XIX-XX століть – архієпископа Херсонського і Таврійського Гавриїла, архієпископа Херсонського і Таврійського Інокентія, архієпископа Одеського і Херсонського Димитрія, експонувалися цікаві й рідкісні періодичні видання XIX століття – “Труды Киевской Духовной Академии”, “Херсонские епархиальные ведомости” та ін.

У Різдвяних читаннях традиційно беруть участь представники Одеської обласної держадміністрації, Одеської міської ради, релігійні діячі, науковці, викладачі, особливо з ОНУ ім. І.І.Мечникова і ПНПУ ім. К.Д. Ушинського. В останньому, до речі, скориставшись нашим досвідом, вже чотири роки поспіль проводяться свої Різдвяні читання.

У 2007 році розпочато ще один проект – “Духовними сходами”, у рамках якого відбувається комплекс заходів: декади, тижні релігійної та релігієзнавчої літератури, зустрічі з науковцями, релігійними діячами, митцями і, певна річ, книжкові виставки за означеною темою. Ідея виникнення проекту була запропонована жителям: у липні 2008 року ми відзначали 1020-річчя хрещення Київської Русі. Бібліотека, розуміючи значущість події, запропонувала користувачам книжково-документну виставку “1020 років хрещення Київської Русі”, яка містила колекцію унікальних видань XIX-XX сторіччя за досить резонансною темою – взаємо-

дія держави і церкви в теоретичному та історичному аспектах. Окрема частина виставки – своєрідне інформаційне вікно – представляла щоденний прес-огляд про події, які відбувались у соціокультурному та політичному просторі напередодні і в дні святкування 1020-річчя хрещення Київської Русі в Києві (були використані матеріали як друкованих періодичних видань, так і популярних сайтів). Виставка не тільки привернула увагу користувачів бібліотеки, а й стала центром обміну інформацією: відвідувачі знайомилися з представленими матеріалами, пропонували власні роздруковки з сайтів. Після святкових заходів у Києві в бібліотеку прийшли відвідувачі, які були в столиці саме в цей час, ділилися своїми враженнями. Про важливість цього заходу свідчать публікації у ЗМІ¹ та репортажі на місцевому телебаченні (ТК “Академія”). Виставка, запланована як двотижнева, тривала впродовж місяця.

Проект “Духовними сходами” посилив співпрацю бібліотеки з владними структурами (управлінням культури і туризму та управлінням у справах національностей та релігій Одеської облдержадміністрації), науковцями (наприклад, музеєм “Християнська Одеса”, викладачем історичного факультету ОНУ ім. І.І. Мечникова кандидатом історичних наук Н. Діановою, російським релігієзнавцем, членом Російської спілки письменників О. Шаріповим), благодійно-просвітницькою організацією “Духовний маяк”. За традицією учасники заходів, переважно науковці, приносять до бібліотеки свій творчий доробок. Відгуки про заходи з’являються в наукових збірниках та фахових бібліотечних журналах (“Виховання і культура”, “Вісник Книжкової палати”, “Бібліотечний форум України” та ін.).

Третій рік поспіль у грудні проходять “Дні Святителя Миколая”, які супроводжуються оглядом документно-ілюстративної виставки з фондів ОННБ, експозицією унікальних листівок та фоторобіт; виставкою робіт рисувальних шкіл міста Одеси та витворів ужиткового мистецтва тощо. Відбуваються також творчі зустрічі, які напередодні Нового року додають святковості атмосфері. Цей захід також сприяє поповненню фондів та зміцненню контактів бібліотеки з представниками УПЦ, національно-культурних товариств (наприклад, Одеського болгарського друства), науковцями (викладачами ОНУ ім. І.І. Мечникова), одеськими митцями (рисувальна школа “Моряна” та ДСХ ім. К. Костанді). Примітно, що до благодійних акцій долучається і Духовне

---

¹ Игнатенко А. Посвящается юбилею Крещения Руси // Одес. вестн. – 2008. – 30 июля.

управління мусульман України, адже Святителя Миколая вшановує також мусульманський світ.

Ці культурні проекти, які вже утвердили себе в культурному і духовному просторі Одеси, сприяють налагодженню культурних зв'язків бібліотеки з іншими соціальними інститутами, додають багато корисного безпосередньо роботі самої бібліотеки, вносять елементи духовності в інші проекти. Так, наприклад, у широкомасштабному проекті “Одещина – регіон економічної стабільності, національної злагоди та культурного різноманіття (до 80-річчя Одеської області)” були задіяні численні національні товариства Одещини, представники релігійних об'єднань. Вони представили твори ужиткового мистецтва, наукову літературу, довідники, фотобуклети, тобто будь-яке товариство чи об'єднання намагалось якомога яскравіше представити свою діяльність. Це, певною мірою, додало барвистості досить серйозному науково-просвітницькому заходу, на якому з доповідями виступали представники Одеської облдержадміністрації, мерії Одеси, представники консульств, інші впливові посадовці та громадські діячі.

Соціокультурна діяльність ОННБ спрямована на задоволення духовних потреб громадян. Тому бібліотека має своєчасно реагувати та відгукуватися на значні події в духовному житті країни і суспільства, пропонувати власні нестандартні заходи з популяризації релігієзнавчої літератури, розкриття фондів, активно взаємодіяти з різними релігійними установами і об'єднаннями, розширювати ці контакти задля загальної духовно-просвітницької мети. Важливого значення набуває практика інформування про нові надходження через ЗМІ. У передачах облдержтелерадіо та інших одеських телекомпаній досить цікавою є “духовна сторінка” з фондів Горьківки.

Спрацьовує і зворотній зв'язок: багато впливових громадських об'єднань, установ, окремих діячів звертаються до ОННБ ім. М. Горького за допомогою, запрошують її до участі в масштабних культурно-духовних проектах. Так, впродовж останнього року бібліотека взяла, зокрема, участь у виставках, влаштованих Одеською єпархією УПЦ “Под Покровом Пресвятої Богородици» та “Александровский парк – жемчужина Одессы”, виставці ужиткового мистецтва “Світ вишитих ікон”; презентації книги В.А.Михальченка “Духовенство Одессы. 1794-1926 гг.” (О. : ТЭС, 2012), в якій автор, користувач нашої бібліотеки, висловлює подяку за надання матеріалів для дослідження; презентації видання миколаївської дослідниці Т. Губської “Апостол Севера и Юга.

Митрополит Кировоградский и Николаевский Нестор (Анисимов) (Николаев : Изд-во. Ирины Гудым, 2011).

Було б помилкою вважати, що ОННБ почиває на лаврах і оцінює власну діяльність у цьому напрямі соціокультурної роботи достатньою. Зважаючи на те, що на Одещині діє понад 150 релігійних установ та об'єднань, у найближчій перспективі бібліотека планує розширювати коло “духовних адресатів”, тобто організації духовного напрямку, щоб у повному обсязі задовольнити потреби сучасного користувача.

Лазарева Г.Я.

Детская библиотека и средства массовой коммуникации

Библиотеки г. Одессы имеют историю, практически равную истории самого города. Поколения читателей, воспитанные такими библиотеками, были не только грамотными читателями, но принимали культуру и образование как важные жизненные ценности. Они стремились стать инженерами, врачами, учителями, агрономами, квалифицированными рабочими и хотели видеть образованными своих детей. Существующая инфраструктура в Украине пока еще действует благодаря их труду.

Инерция сохранения традиций в освоении знаний характеризуется количеством читателей детей и подростков. В 2012 году их в ЦМБС 87447 тыс., им выдано 1645727 книг, посетили библиотеки дети и подростки 615235 раз.

Библиотекари вынуждены перестраивать свою работу с учётом важного фактора, влияющего на изменение потребностей населения в культурных, в том числе и библиотечных услугах, им становится расслоение общества по имущественному признаку. Появились категории населения: нищие – пенсионеры, больные, бомжи, далеко отставшие от черты выживания; их в Украине 25%.

К бедным относятся работники бюджетных учреждений, живущие в государственных квартирах, не имеющие машин. Они составляют около 60%.

Третья категория – средний класс – работающие в коммерческих структурах или имеющие небольшое дело, владеющие автомобилями отечественного производства, живущие в кооперативных или собственных квартирах. Они составляют 10%.

К четвертой категории относятся господа. Это те, которые имеют собственные коммерческие структуры, банки. Живут в

собственных домах. Их около 4%. И, наконец, новые господа – те, которые имеют счета в зарубежных банках, недвижимость (дома, усадьбы, заводы, прииски – в том числе и за рубежом). Там же они обучают своих детей. Их около 1%.

Исходя из этого, можно прогнозировать, что активными читателями муниципальных библиотек являются и будут ими в ближайшие годы, главными образом, бедные и средний класс, особенно из числа тех, кто привык и любит читать; кто учится; переqualифицируется; получает дополнительное образование.

Библиотека должна особо подпитывать этот контингент на переходном этапе преобразований, в том числе путем создания специальных условий для всех, кто не утратил стремления к культуре, образованию, а в особенности, для тех, кто должен активно приобщаться к ним – для детей и молодежи.

Библиотека с ее спасительной устойчивостью, когда она дополнена и соответствующей личностью библиотекаря, является одной из современных ценностей, оплотом культуры. Стабильность, доброжелательность, участие, помощь, общение в условиях синдрома «переоценки всех и всяческих ценностей», в том числе и моральных, – в этом, по сути, состоит феномен библиотеки и её миссия.

Библиотеки города, их руководители и сотрудники не стоят в стороне от сложившихся условий жизни.

Печальное явление – абсолютно безграмотные дети приюта № 2. Эти дети – постоянный контингент библиотеки-филиала №36. Зав. филиалом С.З. Барабаш и пять её библиотекарей постоянно организуют для этих детей громкие читки, беседы, игры, конкурсы, праздники, затрачивая на эти, казалось бы, простые, традиционные формы работы массу энергии и душевных сил, потому что эти дети по мышлению, словарному и понятийному багажу, восприятию явлений жизни разительно отличаются от детей, посещающих школу.

Аналогичная работа ведется библиотекой-филиалом № 45 со слабовидящими детьми; филиалом № 21 – в интернатах, где находятся дети, больные церебральным параличом; филиалом № 48 – с инвалидами, передвигающимися в колясках и лежащими дома.

Главным достоинством детской системы библиотек следует считать бесплатный доступ к книжным богатствам всех категорий читателей.

Читатели – дети и подростки из семей среднего класса – удовлетворяют свои интересы посредством качественной и разнообразной тематики новых поступлений газет и журналов, но-

вых серий книг, разнообразными конкурсами, фестивалями, праздниками.

Республиканскую известность получили Акции поддержки детских библиотек и их читателей в связи с 60-летием Централизованной городской библиотеки им. А. Гайдара, ежегодные конкурсы «Каждый может испытать себя» и «Суперчитатель», в которых приняли участие более тысячи детей и подростков. Таким образом, библиотеки становятся культурно-досуговыми центрами.

ЦГБС для детей в издательстве «Астропринт» выпускает сборник литературных произведений и рисунков участников названных конкурсов.

Приоритетными в библиотечной работе является возрождение и развитие национальной культуры посредством дифференцированного комплектования фондов.

Спросом пользуются книги, изданные в Украине, украинских авторов, на украинском языке.

Проблемными остаются вопросы замены устаревшей литературы и выработавшего ресурс оборудования, улучшения технического состояния зданий и сооружений, развития нормативно-законодательной базы библиотечных процессов, утверждения новых ГОСТов; нужна более гибкая политика властей относительно материальной и моральной поддержки профессии библиотекаря, потому что очевидна необходимость реально укреплять педагогическое направление библиотечной профессии, миссией которой является содействие развитию читателя как личности.

ЦГБС для детей разработало свою систему подготовки и переподготовки кадров, которая включает ежегодное проведение библиолицеев, увеличение количества методических пособий по конкретным направлениям работы, систему взаимопосещений и взаимопроверок, кураторства, создание районных объединений библиотекарей, поощрительные моральные и материальные факторы, повышение с помощью колдоговоров роли профсоюзной организации в жизни коллектива.

Основным фактором текучести является невысокая (ниже прожиточного уровня) заработная плата библиотекаря при восьмичасовом рабочем дне и работе в воскресенье, со сложным контингентом читателей, требующих к себе терпения, психологически и педагогически выверенного подхода, умения вести массовую работу.

Авторитет библиотекарей ЦБС и их форм работы подтверждается активным сотрудничеством с нею дошкольных и сред-

них учебных заведений, артистов и руководства всех театров и музеев города, всех творческих союзов и широкой общественности, многочисленными материалами в прессе и на телевидении.

Если спросить взрослого человека, откуда у него те или иные слова, то, подумав, он ответит: «Так мама говорила». И действительно, процесс обретения и формирования внутренней самооценки происходит от того, что маленький человек слышит от раздраженных и спешащих родителей, от взрослых, находящихся рядом с ним.

Активно на детей влияет и окружающая среда. Прилипнув к телевизорам и компьютерам, мы ждем, пока корпоративно направленные средства массовой информации все расскажут и объяснят.

Мальчикам и девочкам надо помогать вырабатывать стремление к позитивному восприятию окружающего мира. Взрослым надо вместе с детьми читать и слушать все, что доступно, искать источники альтернативной информации – в документальных фильмах, в семейных фотографиях, в старых библиотечных книжках и необычных книжных магазинах. Библиотека же должна использовать возможность для усовершенствования своей продукции, с тем, чтобы как можно лучше удовлетворить запросы пользователей. Решение этой задачи связано с повышением профессионального уровня самих библиотекарей. Предлагаем типовые формы такого повышения квалификации:

- мастер-класс «Как работать с журналистами: библиотекарь дает интервью»;
- семинар и курсы по актуальным вопросам библиотечно-информационной деятельности.

Примерные темы:

- «Использование Интернета»;
- «Библиотеки на повестке дня»;
- «Электронные библиотеки: компьютерные технологии для управления библиотечными фондами»
- выставки фотографий «Моя библиотека», конкурс видеофильмов о библиотеках и библиотечной деятельности.

Повышению качества работы библиотек содействовало бы создание городской Ассоциации библиотечно-информационного образования (АБИО), которая занималась бы вопросами улучшения исследовательской деятельности по проблемам библиотечного образования, организовывала ежегодные конференции, семинары, симпозиумы; занималась подборкой статей по проблемам трудовых ресурсов и непрерывного профессионального образования, изданием бюллетеней, консультаций и

інструкцій; представленням бібліотек на телебаченні; організацією відеоконференцій, навчаючих поїздок, ліквідацією інформаційного і технологічного нерівності.

Читайте і приглядайтесь до того, що ви до сьогоднішнього дня не помічали. А потім спокійно обдумуйте почуване і побачене, включив даний вам Богом суперкомп'ютер – разум. Те, що є правильним, ви відчуєте серцем, думаю, всім природою.

Кожний людина творить власну долю. Всі хлопчики і дівчатка – творчі особистості, і всі прагнуть створити найкращий світ, але це неможливо здійснити, якщо творчий процес базується на неповній або помилковій інформації. Організація психіки хлопчиків і дівчаток обумовлена необхідністю збереження і розвитку індивідуального і соціального в житті, тому що мислення людина індивідуально і морально. Людяність є результатом боротьби інстинкту і моралі, емоції і розуму, егоїзму і альтруїзму, добра і зла, гріха і добродітності. В цій боротьбі у наших хлопчиків і дівчаток формується духовність, яка є вищим відображенням людяності.

Петренко О.Б.

Інформаційний моніторинг у бібліотеках для дітей

З поглибленням ринкових відносин, розгортанням конкурентного оточення для бібліотек актуалізується питання прискорення інноваційних процесів у всіх напрямках їх діяльності. У сучасному інформаційному суспільстві бібліотеки все більше перетворюються на інформаційних провайдерів і вступають у конкурентну боротьбу як між собою, так і з комерційними структурами. За таких умов бібліотека постає перед необхідністю мати об'єктивну картину стану свого функціонування і трансформації. Це стає можливим при організації постійного потоку відповідної, порівняльної в часі, інформації про всю систему функціонування бібліотеки. Такою формою організації, збору, збереження, обробки і поширення інформації про керувану систему, що забезпечує безперервне спостереження за її станом, а також надає можливість прогнозування її розвитку, є інформаційний моніторинг. Світова практика підтверджує відоме наукове положення про те, що інтенсифікація інформаційних процесів, поглиблена переробка інформації та всебічне використання інформаційних ресурсів

в управлінні підвищують стійкість, пристосованість до зміни зовнішніх умов, живучість і надійність установи.

А зі зміною вимог до суб'єкта діяльності змінюються і вимоги до професійної компетентності бібліотекаря. Тому бібліотекарям, особливо методистам, не обійтись без опанування професійних навичок соціолога.

Наразі постала потреба проведення моніторингу практичної реалізації рішень колегіальних органів управління, рекомендацій семінарів-тренінгів у ЦБС області, визначення організаційних та практичних перспектив методичного керівництва бібліотеками області.

Одним із важливих напрямів методичної діяльності стає розробка методики та проведення інформаційних моніторингів.

Національна бібліотека України для дітей однією з перших державних бібліотечних установ перейнялась цією проблемою в 2007 р. і запропонувала бібліотечним працівникам методику проведення моніторингу дитячого читання, підготувавши методичні поради «Моніторинг дитячого читання в бібліотеках України для дітей»¹, спираючись як на власний досвід, так і на практики обласних бібліотек для дітей.

Підвищенню фахової компетенції працівників обласних бібліотек для дітей та ЦБС для дітей в оволодінні питанням соціологічних досліджень у бібліотечній галузі сприяло проблемно-цільове навчання «Розвиток бібліотечної соціології в системі загальної соціологічної науки», проведене Національною бібліотекою України для дітей спільно з Інститутом післядипломної освіти НАКККІМ у 2011 р.

Інтеграція України у світовий економічний, інформаційний та освітній простір вимагає виховання людини інноваційного типу мислення та культури. Саме тому питання удосконалення національної освіти, переорієнтованої на особистість дитини та формування у дітей життєво важливих компетентностей, сьогодні є пріоритетним і потребує відповідної фахової підготовки та віддачі як від педагогів, так і від бібліотекарів, що обслуговують дітей.

Тому особливого значення набуває своєчасна робота бібліотек з визначення діагностики дитячого читання, їх читацької компетентності, яка можлива за умови проведення моніторингу дитячого читання. Адже саме інформаційний моніторинг уможливорює реєстрацію змін, що відбуваються в процесі читання ді-

---

¹ Моніторинг дитячого читання в бібліотеках України для дітей : метод. поради / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. О. Б. Петренко. – К., 2007. – 16 с.

тей у бібліотеці як у часі, так і за змістом, передбачає збір, обробку, передачу, збереження та аналіз інформації про стан читання, прогнозування його змін і розробку науково обґрунтованих рекомендацій щодо корекції організації читання, управлінських рішень та їх подальшого удосконалення.

Відгукуючись на нові реалії суспільного життя українців та реалізуючи державні соціальні програми з розвитку освіти, Національна бібліотека України для дітей в 2011 році розробила для бібліотечних працівників методичні рекомендації «Інформаційний моніторинг у бібліотеках для дітей»², в яких розкриті теоретичні основи інформаційного моніторингу як самостійного наукового процесу, що має свою систему, об'єкт, предмет, суб'єкт дослідження, комплекс моніторингових показників, інструментарій та інструмент моніторингової діяльності.

Підготовлена загальна методика проведення інформаційного моніторингу, яка характерна для будь-якого виду інформаційного моніторингу, та розроблена локальна методика організації інформаційного моніторингу читацької активності дітей.

Сам термін *інформаційний моніторинг* на сьогодні бібліотекознавцями ще чітко не визначений, його необхідно обов'язково включити до проекту «Українська бібліотечна енциклопедія». Наразі я звертаю увагу лише на методику організації інформаційного моніторингу читацької активності дітей в бібліотеках для дітей.

Моніторинг читацької активності - це механізм контролю та стеження за активністю читання в бібліотеці, структурному підрозділі залежно від якості діяльності з просування читання, що дозволяє виявити тенденції у розвитку та наслідки прийняття рішень, що спрямовані на удосконалення діяльності. Читацька активність може бути оцінена абсолютними, середніми й відносними показниками.

Абсолютні показники діяльності (підрозділу): кількість читачів (А), відвідувань (П), книговидач (В), кількість масових заходів (М) і відвідувань масових заходів (Пм) за визначений період. Зростання кількості читачів, відвідувань і книговидач свідчить про зростання читацької активності. Абсолютні показники активності відображаються у державній статистиці (форма 6-НК).

Середні показники: середня відвідуваність, середня читаність, середня денна відвідуваність - це зведена характеристика величин. Може використовуватися для визначення якості діяль-

---

² Інформаційний моніторинг у бібліотеках для дітей / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. : О. Б. Петренко, Т. М. Турбаніст. — К., 2011. — 20 с.

ності бібліотеки (підрозділу), порівняння з діяльністю інших бібліотек (підрозділів) та планування. Середня денна відвідуваність підрозділу (Пд) обчислюється діленням кількості відвідувань за рік на кількість робочих днів у році (Д).

$$\text{Пд} = \text{П} / \text{Д}$$

Відносні показники діяльності: динаміка, структура, інтенсивність.

Динаміка: значення однорідних показників у послідовні періоди.

- Абсолютний приріст (Рабс): різниця між даним (V_1) і початковим рівнем (V_0) показника (табс). $\text{Рабс} = V_1 - V_0$.
- Темп росту (зниження) T_r : відносний показник, який вираховується діленням даного рівня на початковий (базовий) і виражається у відсотках $T_r = (V_1 / V_0) \times 100$.
- Темп приросту відображає, на скільки відсотків рівень більше чи менше початкового, і може обчислюватись за формулою $T_{pr} = (V_1 - V_0) / V_0 \times 100\%$ або $T_{pr} = T_r - 100$.

Так можна розраховувати динаміку чисельності читачів, книговидач бібліотечного фонду та ін. Динаміка діяльності може бути представлена у вигляді діаграми.

Показники структури: важливим показником, що характеризує діяльність бібліотеки, є охоплення населення (категорії користувачів). Він показує соціальну значимість бібліотеки, вплив функціонування закладів (реалізації його проектів) на зовнішнє соціокультурне середовище, на просування читання. Наприклад, охоплення дитячого населення бібліотечним обслуговуванням:

$$\text{Ох} = (A / \text{ДитНас}) \times 100\%,$$

де A – кількість читачів, ДитНас – дитяче населення.

Показники інтенсивності: *читаність, відвідуваність, обертаність фонду, книгозабезпеченість, коефіцієнт використання фонду.*

Умовно можна виділити три групи читачів:

- пасивні (1-5 відвідувань бібліотеки на рік);
- середньої активності (6-10 відвідувань);
- активні (понад 10 відвідувань).

Дані по групах читачів можна отримати на основі первинних документів (читацьких формулярів), інформації єдиної реєстраційної картотеки, автоматизованої системи. Для точності даних можна використати інформацію про читання в інших бібліотеках.

Технологія моніторингу включає три етапи: діагностування, проектування і реалізація, контроль і оцінка.

На діагностичному етапі визначаються показники читацької активності на початковий період моніторингу. Наприклад, розподілення читачів (вікових, статтевовікових груп) за ступенем активності. Визначається частка читачів, які відносяться до пасивної, середньої, активної (за відвідуванням та читаністю) групам ступеню активності читання.

На етапі проектування і реалізації відстежується вплив визначених для дослідження факторів на виділеній групі читачів (наприклад, ставиться позначка у формулярі про проведені бесіди, ставиться позначка у ЄРК про участь у заняттях з інформаційної культури і фіксуються відомості про отримані навички). Заповнюються документи, необхідні для обробки результатів. Можливе проміжне визначення показників читацької активності.

На контрольно-оціночному етапі визначаються показники читацької активності і залежність активності від обраних факторів. Результати можуть бути представлені у вигляді таблиць, діаграм. Проводяться аналіз і прогнозування подальших змін.

Інформаційний моніторинг за подібною методикою проводиться і в інших сферах діяльності бібліотеки. Це, насамперед, вплив конкретних масових заходів на читацьку активність (моніторинг Тижня дитячого читання, масові заходи, книжкові виставки, оновлення бібліотечних фондів, інформатизація бібліотеки), функціонування бібліотеки, відповідність її базовій мережі. Моніторинг можна проводити на рівні ЦБС району, міста, області.

Отже, оцінювання ефективності роботи бібліотеки є важливою складовою процесу управління нею. Це дозволяє бібліотеці точніше визначити власне місце і роль у загальній бібліотечній системі району, області, регіону. При розгляді напрямів методисти бібліотеки стикаються з проблемою відбору показників, які характеризують діяльність і відповідають цілям та завданням конкретного закладу. Визначатися з цим допомагає саме інформаційний моніторинг. Тому одним із інноваційних напрямків методичної діяльності стає освоєння методики проведення інформаційного моніторингу.

Використана література

1. Давидова І.О. Інноваційна політика бібліотеки в плановій та ринковій системах господарювання // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. праць. – Х., ХДАК, 2009. – Вип. 27. – С. 105-111.
2. Моніторинг дитячого читання в бібліотеках України для дітей : метод. поради / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. О.Б. Петренко. – К., 2007. – 16 с.

3. Олефир С.В. Мониторинг читательской активности : метод. рекомендации / С.В. Олефир. – М. : Чистые пруды, 2008. – 32 с. – (Библиотечка «Первого сентября». Серия «Библиотека в школе». Вып. 21).
4. Титова О.В. Інформаційний моніторинг як засіб сучасних інформаційних комунікацій / О.В. Титова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформація. – 2009. – № 4. – С. 80–85.
5. Смага О.В. Методика впровадження системи інформаційного моніторингу в практичну діяльність організацій : основні принципи та проблеми / О.В. Смага // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. праць.– Х. : ХДАК. – 2009. – Вип. 27. – С. 119–126.

Петрухно Ю.Є.

Інформаційна культура та її основні складові

Сьогодні інформаційно-комунікаційні технології, безсумнівно, суттєво впливають на функціонування сучасних бібліотек: з'являються можливості надавати нові послуги, все більше процесів стають автоматизованими, в т.ч. обслуговування читачів, та ін. Перед сучасними читачами бібліотеки є дуже великий вибір джерел інформації. Але, крім тих ресурсів, що надає бібліотека, вони активно використовують інформацію з Інтернету. Але в мережі є не тільки корисна інформація, є й неперевірена, неактуальна, навіть шкідлива. Тому саме зараз надзвичайно актуальною стає проблема *інформаційної культури*.

У літературі є багато тлумачень цього терміну. Наведемо деякі з них:

- обумовлена рівнем розвитку інформаційного суспільства система знань, умінь і навичок у сфері інформаційних відносин, використовуваних для забезпечення практичної діяльності і надання різноманітних послуг у суспільстві;
- здатність суспільства ефективно використовувати власні інформаційні ресурси та засоби інформаційних комунікацій, а також вміння застосовувати для цієї мети передові досягнення в розвитку засобів інформатизації та інформаційних технологій;
- сукупність принципів та реальних механізмів, які забезпечують позитивну взаємодію етнічних та національних культур;
- фундаментальне поняття, яке містить у собі історичні механізми самоадаптації до мінливого інформаційно-комунікативного середовища, які дозволяють адаптувати соціальну практику, залишати в минулому віджилі традиції, встановлюючи замість них нові поведінкові норми й духовні цінності світу;

- специфічний аспект культури, який об'єднує все, що безпосередньо стосується зв'язку зі світом інформації (процеси виробництва, передачі інформації);
- система матеріальних і духовних засобів забезпечення єдності та гармонії у взаємовідносинах людини, суспільства й інформаційного середовища;
- одна з найважливіших загальних характеристик рівня соціалізації особистості;
- система концентрації та передачі життєвої енергії (енергетична теорія);
- сукупність матеріальних та духовних надбань людства та ін.

На наш погляд, інформаційна культура – це цілеспрямований відбір та використання інформації будь-яких видів з метою задоволення освітніх, наукових, культурних, етичних, естетичних та духовних потреб.

Є.І. Кузьмін у своїй статті «ЮНЕСКО и общество знаний для всех: саммит – это только начало» перераховує риси, уміння та навички людини, які становлять її інформаційну культуру: потреба в інформації, вміння знаходити інформацію, здатність критично оцінювати знайдену інформацію з точки зору її актуальності, надійності та всебічності, вміння ефективно використовувати інформацію в навчанні, праці, в будь-якій діяльності, здібність створювати якісний власний конкурентноспроможний, необхідний іншим інформаційний продукт.

На наш погляд, основні складові інформаційної культури – це комп'ютерна грамотність та нетікет (кіберетика, комп'ютерна етика). Розглянемо ці поняття детальніше.

Комп'ютерна грамотність – це теоретичні знання, вміння володіти будь-якими інформаційно-комунікаційними технологіями та навички роботи з Інтернетом.

Нетікет (від net – мережа та etiquette – етикет) – це етичні засади, неофіційні правила та норми, які визначають правила та обов'язки учасників взаємодії, які дозволяють підтримувати власне існування, не звертаючись до використання термінів «кіберетика», «комп'ютерна етика». Кіберетика визначається як напрям етики, який регламентує сферу соціальних відносин за допомогою моральної системи цінностей та етичних кодексів. Комп'ютерна етика – це моральні кодекси не тільки комп'ютерних професіоналів, але й усіх користувачів комп'ютерних систем. Але, на наш погляд, ці три терміни – нетікет, кіберетика та комп'ютерна етика – абсолютно ідентичні.

Зараз існують такі основні принципи нетікету:

- не використовувати «закриту» інформацію;
- не використовувати неліцензійне програмне забезпечення;
- не присвоювати чужу інтелектуальну власність;
- не наносити шкоду іншим користувачам;
- не створювати «перешкоди» для праці іншим користувачам;
- не використовувати комп'ютер для крадіжок;
- не використовувати комп'ютерне обладнання або мережеві ресурси без дозволу або компенсації;
- не використовувати комп'ютер для розповсюдження неправдивої інформації;
- думати про суспільні наслідки створених програм.

Крім обов'язків, у користувачів є такі права:

- право на комунікації, яке включає право приймати інформацію з будь-якого джерела; право кожної особи контролювати та ліцензувати інтелектуальну власність, яка інвестована в її особистий оригінальний твір, але не в алгоритми або іншу власність математики; право розповсюджувати будь-яку інформацію будь-якої людини, але за умови непорушення інтелектуальної власності; право друкувати будь-яку інформацію в нередагованому мережевому форумі, а також надавати будь-яку інформацію в будь-якому мережевому форумі за умови непорушення інтелектуальної власності;
- право на збереження таємниці, яке включає право кожної особи відмовити в розголошенні створеної або отриманої нею інформації;
- право кожної особи зашифрувати, розшифрувати або трансформувати будь-яким шляхом створену або отриману нею інформацію; право кожної особи відмовити в розголошенні джерел отриманої або переданої інформації; право нагляду за іншими тільки за умови попередньої згоди; право ігнорувати будь-яку інформацію;
- право на юрисдикцію, яке включає право кожної особи відповідати тільки за законами або нормативами, які застосовуються в сфері її діяльності; право на допомогу проти організаторів будь-яких дій, які можуть привести до будь-якої шкоди, але не проти посередника;
- право на доступ, яке включає право кожної особи на доступ до будь-якої інформації в будь-якій суспільній сфері; право кожної особи на доступ до будь-якого повідомлення, запису, акта, нормативу або закону, які можуть бути застосовані до неї;

- право на адміністрування, яке включає право кожної особи бути модератором форуму, наглядати та змушувати користувачів дотримуватися встановлених правил; право системного адміністратора заборонити доступ до системи будь-якій особі за будь-яких обставин у рамках контрактних обов'язків; право батьків або законного представника неповнолітнього контролювати доступну йому інформацію.

У зв'язку з цим до бібліотекарів та читачів висуваються нові вимоги, відбувається переоцінка професійних цінностей, які знаходять своє відображення в кодексах бібліотечної професійної етики.

Професійна етика, досліджуючи специфіку конкретної професії крізь призму моральних принципів суспільства, практику відхилення від норм моралі у певних сферах суспільних відносин, закономірності і наслідки, що виникають при цьому, дозволяє виробити деонтологічні правила поведінки членів того чи іншого професійного співтовариства, які відповідають етичним вимогам суспільства і держави. Професійна етика – це сукупність моральних норм, які визначають відносини людини до свого професійного обов'язку.

Професійна бібліотечна етика повинна специфічними засобами захищати інтереси професії в цілому і професіоналів зокрема. Особливе значення мають етичні норми взаємин бібліотечних працівників і користувачів бібліотек, які закріплені в Кодексі професійної етики або в ідентичних йому документах.

Професійна бібліотечна етика більш потрібна на таких рівнях взаємодії, як «бібліотекар-бібліотекар» та «бібліотекар-читач», а нетікет – на рівні «читач – інформаційно-комунікаційні технології». Ці два види етики присутні в процесі обслуговування в бібліотеці.

У зв'язку з цим можна зробити висновок, що сучасному бібліотекарю в своїй діяльності необхідно поєднувати виконання професійних етичних правил та норм з нетікетом. Саме це може вивести бібліотеку на новий рівень та зробити її функціонування ефективнішим.

Пономаренко Л.Ф.

Библиотека 2.0 :

библиотека нового поколения

Концепция Библиотеки 2.0 - это новый взгляд на библиотечное обслуживание в целом. Одна из главных задач для библиотечных работников заключается в том, что продолжая предоставлять

услуги тем, кто приходит в библиотеку, нужно выйти за пределы ее помещений и начать продвигать услуги людям там, где они взаимодействуют друг с другом.

Обозначив классическую библиотеку как Библиотеку 1.0, мы говорим, что это библиотека фондоцентрическая. Центром ее является фонд. Его комплектуют, раскрывают и предоставляют к нему доступ.

Библиотека 2.0 концентрируется вокруг пользователя, его жизни и его потребностей, технологии же помогают в реализации концепции, а не создают ее. При такой организации работы пользователь может получить качественное библиотечное обслуживание и без непосредственного посещения библиотеки. Если библиотека имеет электронный каталог (ЭК), качественный сайт с гостевой книгой, форумом, блогом, и все это наряду с традиционным обслуживанием, то ее можно назвать Библиотекой 2.0.

Этот термин и соответствующая концепция Библиотеки 2.0 родились по аналогии с веб 2.0. Смысл такой модели заключается в привлечении новых пользователей и удержании старых тем, что они сами могут предложить какие-либо идеи по улучшению существующих сервисов или созданию новых. В этом, собственно, и заключается современная идея пользовательской Библиотеки 2.0.

Признаки Библиотеки 2.0 – безбарьерный доступ к информации и услугам, эффективная обратная связь, контент, создаваемый совместными усилиями библиотекаря и пользователя.

В Интернете уже существует оживленная библиотечная жизнь: службы виртуальной справки, сайты с гостевыми книгами и форумами, блоги, интернет-конференции – многое из того, что делает библиотеки «дванольными». Процесс вхождения в Библиотеку 2.0 значительно легче происходит в виртуальном пространстве (на сайтах, в блогах, социальных сетях), но и в стенах библиотеки необходима активизация стратегии пользовательского централизма.

Очень важно иметь в виду то, что Библиотека 2.0 состоит лишь при условии высочайшего качества информационного наполнения вебпространства, созданного библиотекой. Пользователь по своей воле заглянет на сайт или другие сервисы библиотеки только в том случае, если его привлечет качество или эксклюзивность представленного на таком ресурсе материала.

Попробую на примере Одесской областной библиотеки для юношества показать признаки «дванольной» библиотеки.

Собственные страницы в Интернете имеют все уважающие себя учреждения. С 2003 года ведется, пополняется, изменяется сайт и нашей библиотеки.

Что, на наш взгляд, отличает наш сайт от других? Наличие с 2011 года электронного каталога позволяет выполнять следующие операции:

- производить поиск нужной литературы самостоятельно, не выходя из дома узнать о наличии той или иной книги в библиотеке; поиск ведется по всем заполняемым полям;
- на страничке читателя можно узнать, какая литература у вас на руках и срок ее возврата, просмотреть историю своего обслуживания;
- получить сведения о поступлениях книг и периодики в библиотеку по месяцам, годам;
- существует так называемая корзина; посредством этой опции можно сделать предварительный заказ литературы из каталога, узнать, сколько экземпляров издания есть в библиотеке, посмотреть книгообращаемость;
- также представлена внутренняя страница для библиотекаря, где он имеет возможность просматривать «корзину» читателя и выполнить заказ.

Материал включен в ЭК с 2001 года, осуществляется ретроввод. Количество электронных записей составляет без малого 100 тыс. Сейчас молодых читателей активно знакомят с этой услугой.

Таким образом, шаг в виртуальном обслуживании пользователей сделан, признаки Библиотеки 2.0 налицо.

Составление и размещение на сайте виртуальных выставок различной тематики приближает, на наш взгляд, книгу к читателю. Среди них выставки на злобу дня, к юбилейным датам, например, к 80-летию со дня рождения Лины Костенко, 170-летию М.Старицкого, к Евро-2012. Они стали составной частью массовых мероприятий и активно посещаются на сайте.

Все это стало возможным благодаря внедрению в практику работы АБИС UNILIB. В начале века библиотека встала перед выбором программного продукта для автоматизации библиотечных процессов. Приоритеты, на которые ориентировались наши специалисты, были следующими:

- возможность конвертации созданных ранее баз данных;
- соответствие международным и национальным библиотечным стандартам;

- автоматизация всего комплекса библиотечных процессов, начиная от комплектования и заканчивая обслуживанием читателей;

- возможность представления электронного каталога на веб-сайте, создание полнотекстовых электронных документов.

Программа UNILIB отвечает всем нашим требованиям. Что удалось сделать за эти годы? Внедрены все рабочие модули программы, а именно:

- модуль «Регистрация» (регистрация и перерегистрация читателей, выдача печатного билета, закатанного в пластик);

- модуль «Новые поступления» - ведутся электронная книга суммарного учета КФ и электронная инвентарная книга;

- модуль «Подписка» ведет учет каждого экземпляра периодического издания;

- с 2003 года ведется электронная систематическая картотека статей, насчитывающая более 13 тысяч электронных записей;

- модуль «Обработка документов» создает библиографическую запись, благодаря чему поиск ведется по любому заполненному полю;

- программа позволяет в электронном виде формировать библиографические указатели;

- штриходируются книги, что дает возможность обслуживать читателей в электронном режиме; эта форма обслуживания введена во всех отделах, кроме отдела искусств;

- в электронный каталог осуществляется ретроввод активной части фонда.

В библиотеке созданы собственные мультимедийные продукты. Первым удачным шагом стала мультимедийная энциклопедия, посвященная молодежным субкультурам. В энциклопедии более 60 страниц, сотни ссылок на ресурсы Интернет, полнотекстовые, звуковые, видеодокументы. Другой пример – электронный словарь современной украинской литературы в двух частях, в котором содержатся статьи, рецензии, Интернет-ресурсы, интервью, видеосюжеты о творчестве Оксаны Забужко, Юрия Андруховича, Сергея Жадана, Люко Дашвар, Лины Костенко и других ведущих писателей и поэтов, определяющих лицо современной украинской литературы. Данные электронные издания предназначены для библиотек области.

Главные бренды Веб 2.0, которые выбрали для себя библиотеки, – это блоги и социальные сети. Блоги – это простой и удобный в использовании инструмент коммуникации, которым должны пользоваться все библиотеки (особенно молодежные)

для своей рекламы, для обеспечения интерактивного общения со своей пользовательской аудиторией. Блог – это признак «продвинутой» библиотеки, ее современности и показатель ее сервисности и дружелюбности к пользователю. Информационная роль блогов неуклонно возрастает и как альтернатива СМИ, поэтому библиотека все активнее выбирает блоги как одну из своих основных интернет-технологий.

Для нас важно, что блог сегодня реально помогает приблизить библиотеку к нашим пользователям, поддерживает интерактивную связь с читателями, регулярно дает информацию о своих продуктах и услугах и заставляет читателей говорить о них, идти в ногу со временем.

Наш блог создан недавно. Создан собственными силами, ведется сотрудниками читального зала и очень оперативно информирует о готовящихся и проведенных мероприятиях. Существующая обратная связь не такая активная, как нам бы хотелось, но мы надеемся, что услышим от наших читателей их мнение, предложения что-то изменить в работе.

Областная юношеская библиотека активно работает в социальных медиа. Социальные сети помогают выносить информацию о нас за границы сайта. Мы считаем, что юношеской библиотеке надо быть там, где наши пользователи, позиционировать ее повсюду. Созданы группы в таких социальных сетях, как «ВКонтакте» и «Facebook». Наша группа «ВКонтакте» насчитывает 110 участников, а в «Facebook» уже 784.

Альбомы групп позволяют размещать огромное количество фотографий, которыми можно делиться с участниками. Эту возможность мы уже неоднократно использовали при общении со своими партнерами и посетителями массовых мероприятий.

Кроме того, на видеохостинге Ютуб в октябре 2010 года у нас зарегистрирован канал пользователя «odessaoub». На сегодняшний день количество просмотров наших видео составляет 2272. Там выложены буктрейлеры по произведениям Анны Багряной, Люко Дашвар, видеоролики телевизионных сюжетов наших мероприятий, «Песни Великой Победы», «Так отдыхают библиотекари», «Григорий Маразли» и другие.

Не могу не сказать о достаточно новой, но уже суперпопулярной службе Твиттер. Это интернет-сайт, представляющий собой систему микроблогов для общения пользователей посредством коротких текстовых заметок. Библиотеки оперативно могли бы информировать своих читателей о новинках, о проводимых мероприятиях, выставках. Лучшей рекламы библиотеки в молодежной среде не придумаешь.

Согласно профессиональной литературе признаком «двухканальной» библиотеки является создание медиатеки как структурного подразделения. Наша медиатека создана 5 лет тому назад. В ее фондах представлены обучающие диски по отдельным предметам школьной программы, мультимедийные издания по истории, о творчестве классиков литературы, по отечественному и зарубежному искусству, знаменитым музеям, электронные книги с собраниями сочинений и отдельными произведениями, познавательные мультимедийные издания для юношества, печатные периодические издания компьютерной тематики. На наш взгляд, создано совершенно новое информационно-библиотечное медиапространство, в котором старшеклассники могут реализовать свои возможности с помощью современной мультимедийной техники.

Несколько слов о тех, кто будет претворять в жизнь эти проекты, о нас самих, о «двухканальной» библиотекаре-профессионале, который понимает, как изменились и меняются потребности современного (в частности, молодого) пользователя. Он внимательно оценивает новые услуги и программы, направленные на удовлетворение этих потребностей. Он не держится за свои складывавшиеся десятилетиями взгляды на формы и методы обслуживания. Он с доверием относится к своим пользователям, умеет выслушать их пожелания, готов привлечь их к участию в новых библиотечных проектах. Он способен к эксперименту, предпочитает формы обслуживания, основанные на обратной связи с посетителями, использует опыт «продвинутых библиотек» и библиотечных специалистов, активно и постоянно осваивает новые технологии.

Я хочу, чтобы наша библиотека, я, мои сотрудники, коллеги отвечали этим требованиям.

*Прилипка Т.,
Русановский К.,
Рудзский Л.*

Использование информационно-компьютерных технологий в научно-библиографической деятельности Национальной исторической библиотеки Украины

Невозможно представить деятельность современной библиотеки без интенсивного использования ИКТ. В 2009-2011-х годах специалисты НИБ Украины, используя ИКТ, подготовили БД

«История Украины» в среде САБ ИРБИС 32. БЗ, для создания БУ в печатном виде, экспортировались из САБ ИРБИС в формат текстового редактора, редактировались с точки зрения правил грамматики и передавались в типографию для подготовки оригинал-макета издания, причем замеченные грамматические ошибки исправлялись и в соответствующих БЗ БД в среде САБ ИРБИС 32. Таким образом, были опубликованы в книжном виде 41,42,43-й выпуски БУ «История Украины» за 2008-2010 гг. [1].

Подобная технология значительно облегчила процесс создания и подготовки ресурса для его публикации в книжном виде. Впервые в среде АРМ «Читатель» САБ ИРБИС 32, для широкого круга пользователей, 41-й выпуск БУ «История Украины» за 2008 г. был представлен 11.04.2011 г. на «Ярмарке инновационных библиотечных услуг и электронного управления» в Национальном центре «Украинский дом». На стенде НИБ Украины на двух мониторах демонстрировался презентационный ролик об истории создания БУ и параллельно функционировал поисковый интерфейс в среде АРМ «Читатель» САБ ИРБИС 32, была представлена ретроспекция БУ «История Украины» в традиционном виде за 1968-2007 гг., были проведены практические занятия по использованию ИКТ для подготовки БУ.

Наряду с БУ «История Украины», научно-библиографический отдел НИБ Украины работает над созданием новых библиографических проектов. Институт истории НАН Украины предложил подготовить БД по актуальным историческим исследованиям: «Общество и власть в Украине на этапе социально-экономических преобразований 1919-1938 гг.», «Из истории повседневной жизни в Украине (20-30-е гг. XX ст.)». На данный момент совместно с учеными института разработаны концепции проектов, согласованы схемы размещения документальных массивов, выполнен значительный объем работ по подбору исторических источников, их библиографическому описанию и вводу в БД (3 000 БЗ). К «EURO-2012» была подготовлена БД «История украинского футбола» (сост.: К. Русановский, Н. Воцевская), которая содержит более 300 БЗ. Тематическое наполнение представляет историю развития футбола в Украине. В состав электронных ресурсов входит БД «Герой Советского Союза Людмила Павличенко» (сост. Т. Прилипко, 80 БЗ), содержащая материалы о бывшей сотруднице, библиотечкаре-историке, снайпере Л. М. Павличенко, которая регулярно пополняется современными источниками.

С 2012 г. отдел осваивает новую версию ПО САБ ИРБИС 64 вер. 2011.1, в котором идёт подготовка 44-го выпуска БУ «Ис-

тория Украины» за 2011 г. и параллельно идет набор материалов к 45-му выпуску ежегодника за 2012 г.. В настоящее время, в интегрированную БД «История Украины» введено свыше 17 000 БЗ, представляющих БУ начиная с 2008 г. Отдел работает на двух ПК, один из которых выполняет роль терминального сервера для 5 терминалов, обеспечивая каждому сотруднику отдела возможность создавать и редактировать БЗ в реальном времени, в сетевом режиме в среде САБ ИРБИС 64. В работе над БУ сотрудники используют три типа РЛ АРМ «Каталогизатор»: для книг – PAKK 42, многотомных изданий – SPEC 42, аналитического описания статей – ASP 42. Для повышения эффективности работы наши специалисты создали два новых РЛ на основе РЛ PAKK и ASP и три на основе РЛ SPEC, где собраны поля, которые необходимы для подготовки БУ.

Основной проблемой при экспорте из САБ ИРБИС в формат RTF было расположение БЗ, не соответствующее украинскому алфавиту. Система «не понимала» кириллические символы украинского алфавита Є, І, Ї и ставила их перед буквой А. К сожалению, нарушения украинского алфавита имело место в бумажных версиях БУ за 2008 и 2009 гг. В феврале 2012 г. специалисты научно-библиографического отдела обратились на форум МА ЭБНИТ. Главный технолог ассоциации С.М. Дунаевская предоставила квалифицированную консультацию и поэтапную инструкцию для решения проблемы [2].

Перспективным направлением работы отдела является распространение информационного ресурса на электронных носителях. Доступ к печатным БУ ограничен, поскольку они отсылаются в одном экземпляре только в ОУНБ, крупные научные центры и университеты Украины. Использование электронных носителей пользуется большим спросом у потребителей, являясь удобным и эффективным. На I краеведческих чтениях памяти П. Тронько «Библиотечное краеведение в культурном пространстве Украины» (Киев, 22 нояб. 2011 г.) участникам конференции среди раздаточного материала был представлен компакт-диск [3], на котором размещена презентация БУ «История Украины» за 2008 г., в среде АРМ «Читатель» САБ ИРБИС 32 представлен сам БУ. К БЗ из БУ «История Украины» за 2000-2008 гг. и «Политические репрессии советской эпохи в Украине» (2008 г.), созданным в этой БД, были «подшиты» полнотекстовые электронные версии этих указателей в текстовом редакторе, которые были помещены на этот диск. К международному семинару-тренингу «Электронные библиотеки: формирование и каталогизация цифровых ресурсов», который провели НИБ Ук-

раины и Президентская библиотека им. Б. М. Ельцина РФ (18-19 сент. 2012 г.) был подготовлен обновленный презентационный диск, вмещающий библиографические записи по истории Украины за 2008-2010 гг. Материалы отдела представлены на сайте НИБ Украины [4] в формате ЭК в среде J-ИРБИС и электронных копий в формате PDF. С методикой поиска в J-ИРБИС можно ознакомиться в разделе «Электронный каталог».

Для сохранения и распространения ЭД отдел использует технологию облачных вычислений. Национальный институт стандартов и технологий США определил облако как модель обеспечения повсеместного доступа к коммуникационным сетям, средствам хранения данных, приложениям и сервисам, которые могут быть оперативно предоставлены заказчику с минимальными управленческими затратами [5]. Пользователь имеет доступ к собственным данным, но не может управлять инфраструктурой, ОС и ПО, с которым он работает. Переходя на облачные вычисления, заказчику необходимо тщательно взвесить все преимущества и недостатки технологии, рассчитать финансовую целесообразность и затраты рабочего времени. Оптимальными для работы отдела были выбраны веб-сервисы от компаний Dropbox, Box и SygarSync. Dropbox Inc. была основана в 2007 г. На сегодня их услугами пользуются более 50 миллионов человек. Принцип работы облака от Dropbox построен на синхронизации данных. Программа-клиент, установленная на компьютерах или мобильных устройствах, синхронизирует указанные пользователем файлы с онлайн-хранилищем. При этом используется так называемый DeltaSync-метод, т. е. на сервер передается не весь файл, а только измененная часть, что существенно уменьшает интернет-трафик. Главным преимуществом сервиса является отсутствие ограничения на тип и размер файла при его загрузке. Для совместной работы можно подключать коллег, отправив им приглашение по электронной почте. На сентябрь 2012 г. Dropbox поддерживал английский, испанский, французский, немецкий, японский и корейский языки.

Несмотря на отсутствие русского и украинского языков, пользование интерфейсом сайта интуитивно понятно [6]. Войдя в свой аккаунт на сайте, в правом верхнем углу пользователь увидит отображение строки поиска и функции «Upload» – загрузить новый файл, «New folder» – создать новую папку, «Share a folder» – открыть общий доступ к папке, «Show deleted files» – показать удаленные файлы. Левее отображаются имя и фамилия владельца аккаунта, количество свободного и занятого места в облаке, настройки и условия обновления до расширенного

пакета. После регистрации по умолчанию создаются папки «Photos» и «Public», а также pdf-файл «Getting Started», который знакомит пользователя с возможностями сервиса. После нажатия на папку/файл в верхней части экрана над проводником появятся дополнительные опции: предоставить доступ к папке / присвоить веб-адрес / скачать / удалить / переименовать / переместить / скопировать / просмотреть предыдущие версии документа. В левой части интерфейса находится панель навигации «Sharing», которая отображает список общих папок и позволяет совместно с другими пользователями управлять файлами. «Links» – список файлов, которым присвоена веб-ссылка для дальнейшего распространения, «Events» – журнал событий, которые происходят в аккаунте, в котором фиксируется, когда и какие файлы были добавлены, изменены и удалены. На «Get Started» содержатся условия получения бесплатных 250 МБ, «Photos» – лента всех фотографий и видео, размещенных в форме плиток в обратном хронологическом порядке. После удаления файлов из облака они продолжают существовать в виртуальной корзине. Чтобы их открыть, надо выбрать «Show deleted files». Удаленные документы можно восстановить или удалить безвозвратно. Dropbox имеет систему защиты и конфиденциальности информации. Все данные передаются через защищенное SSL-соединение и шифруются по алгоритму AES-256. Общие папки могут просматривать только те люди, которым был предоставлен доступ. «Общедоступный» файл доступен для просмотра только тем лицам, которые имеют ссылку на него.

В августе 2012 г. была введена двухэтапная аутентификация, т. е. при входе в систему или при привязке нового устройства к аккаунту, кроме пароля, необходимо ввести код безопасности, отправленный на мобильный телефон. Для физических и юридических лиц предусмотрено три плана подписки: *Свободный*, *Про* и *Команда*. Тариф *Свободный* бесплатно предоставляет от 2 до 18 ГБ в зависимости от активности пользователя и количества приглашенных. Среди дополнительных услуг: полная история документа, телефонная поддержка, панель администратора, повышенная безопасность шифрования данных, интеграция со сторонними приложениями. Пользователь имеет возможность обратиться в службу поддержки или ознакомиться с ответами на часто задаваемые вопросы на странице «Help». БУ НИБ Украины, выставленные в социальных сетях и на сайте, размещены на Dropbox. Продукты компании Vox [7] актуальны для кооперативного сектора, они позволяют создавать и редактировать документы, хранить большой объем информации и ин-

тегрировать системы электронного документооборота с облачными вычислениями. Компания основана в 2005 г. и на сегодня насчитывает более 8 млн клиентов. При первом ознакомлении с платформой Vox предлагает загрузить файл с компьютера или создать текстовый документ. Переходя к странице документа, на экране отображается его превью, список лиц, имеющих разрешение на просмотр и редактирование, размер файла, дата последнего обновления и ключевые слова (теги). Документ можно обновить и распространять через электронную почту, социальные сети Linkedin, Facebook, Twitter, вставить html-код в свой блог или на сайт.

Важным преимуществом платформы Vox перед конкурентами является наличие встроенного магазина бесплатных и платных приложений, которые значительно расширяют функционал независимо от тарифного плана. В опциях каждого документа пользователь самостоятельно выбирает онлайн-сервисы, которые обеспечат альтернативный просмотр, редактирование, печать, внесение электронной цифровой подписи, конвертирование в другие форматы. Открыв файл, например, через Google Doc, пользователь получит функционал для обработки текста и сохранение в форматах PDF, DOC, RTF, HTML, TXT, ODT. Полезным и бесплатным приложением для Windows/Mac есть SimpleShare. Не открывая веб-страницу платформы Vox, приложение позволяет добавить файл или папку с компьютера в облако, сделать скриншот и записать видео с экрана.

Компания предлагает три пакета услуг: *Персональный*, *Бизнес* и *Предприятие*. Для бесплатной регистрации нужно указать адрес электронной почты, имя и номер телефона, а при выборе платного пакета – данные банковской карты или системы платежей PayPal. С тарифным планом *Персональный* пользователь получает бесплатные 5 ГБ, повсеместный доступ к файлам с компьютера, планшета или смартфона и функции распространения собственного контента среди друзей или коллег по работе. Документ можно загрузить объемом до 25 МБ, организовать по папкам и отсортировать по названию, размеру, дате обновления и тегам. Периодически проходят акции на получение бесплатных 50 ГБ, в случае активирования приложения от Vox на ОС Android или iOS, при покупке некоторых моделей смартфонов. Среди дополнительных возможностей пакета *Персональный*: оповещение в режиме реального времени по адресу электронной почты, список задач и комментарии к документам; страница дискуссий; мгновенный поиск документов. Тарифный план *Бизнес* предоставляет коллективную платформу на три и

более (до 50) рабочих мест с расширенными инструментами для управления файлами. Одно такое место будет стоить 15\$/мес. Объем электронной флэшки – 1 ТБ. Ключевой особенностью подписки является синхронизация выбранной папки между Windows/Mac и облаком, что обеспечивает непрерывную работу при отсутствии интернет-соединения. Тарифный план *Предприятие* предоставляет максимальный перечень услуг, а его стоимость зависит от объема заказа юридического лица. Прежде всего, предусмотрен неограниченный объем памяти на сервере, служба поддержки, брендирование персональной страницы, разделение работников по группам, расширенные настройки, подробная статистика и отчет, тесная интеграция с системами электронного документооборота [8].

На серверах Vox размещены все полнотекстовые версии БУ и материалов отдела, существующие в электронном виде box.com/nibubibliography [9]. SygarSync [10] – это полный аналог Dropbox и Vox. Разница в объемах памяти и ценах на премиум-пакеты. Предлагается 4 тарифных плана: «5 ГБ» – бесплатно, «30 ГБ» стоят 4.99\$/мес. или 49.99 \$/год, «60 ГБ» –9.99\$/мес. или 99.99\$/год, «100 ГБ» –14.99\$/мес. или 149.99\$/год. В отделе SugarSync используется для резервного копирования и сохранения рабочих документов. Практический опыт библиографической работы с использованием ИКТ в средах САБ ИРБИС и «облачных вычислений» представлен на различных научно-практических семинарах и в СМИ. С 2013 г. планируется снабжать каждый бумажный экземпляр БУ «История Украины», выходящий небольшим тиражом в связи с ограниченными финансовыми возможностями, оптическим диском в поисковой среде САБ ИРБИС, с БД этого БУ начиная с 2008 г. и по текущий год, с правом копирования данных с этого диска в научно-образовательных целях, что даст возможность большому числу желающих ознакомиться с результатами информационно-аналитической работы НИБ Украины.

Не следует забывать, что, к сожалению, не все библиотеки, с одной стороны, имеют возможность работать с компьютерами, в силу их отсутствия, и они могут ознакомиться с результатами работы НИБ Украины только в печатном виде, а с другой стороны, соблюдение закона об обязательном экземпляре требует отсылки экземпляра указателя в книжном виде в ведущие библиотеки Украины, где давно уже есть компьютеры, и которые могут ознакомиться с результатами нашей работы в электронном виде как с оптического диска, независимо от системы автоматизации библиотечных технологий, которую они используют,

т.к. это позволяет сделать САБ ИРБИС, так и в среде «облачных вычислений», а книжные экземпляры можно было бы отправлять в библиотеки, в которых нет компьютеров. Подобные ситуации характерны для многих стран «постсоветского» пространства, в которых не урегулирована, на законодательном уровне, совместная «жизнь и смерть» информационных ресурсов в бумажном и электронном видах, которая будет продолжаться долго, а может быть и вечно! Необходимость внедрения стремительно развивающихся ИКТ в деятельность библиотек заставит библиотечное сообщество разработать адекватный законодательный механизм, так же стремительно реагирующий на изменения этих информационных технологий как основного инструмента своей жизнедеятельности в настоящем и будущем.

Список литературы

1. Історія України : наук.-допом. бібліогр. покажч. : [за 2008-2010 роки] / Нац. іст. б-ка України ; упоряд. : Н. Г. Вощевська, О. І. Марченко, Т. А. Приліпко, Д. Г. Стегній, К. Г. Русановський ; ред.: А. В. Скорохатова, З. Х. Мусіна. – К., 2011-2012.
2. Форум Международной ассоциации пользователей и разработчиков электронных библиотек и новых информационных технологий [Электронный ресурс] : общие вопросы Ирбис 64. – Электрон. дан. – [Москва, 2012]. – Режим доступа : <http://goo.gl/5pQT3>. – Загл. с экрана. – Описано: 30.08.2012.
3. Навігатор історика [Електронний ресурс] / Нац. іст. б-ка України. – Електрон. дані – К. : НІБУ, 2011. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Загол. з етикетки.
4. Національна історична бібліотека України [Електронний ресурс]. – Електрон. дані. – [К., 2012]. – Режим доступу : <http://nibu.kiev.ua/>. – Загол. з екрану. – Опис зроблено: 30.08.2012.
5. The NIST Definition of Cloud Computing : recommendations of the National Institute of Standards and Technology [Електронний ресурс]. – Електрон. дані. – [Gaithersburg, 2011]. – Режим доступу : <http://csrc.nist.gov/publications/nistpubs/800-145/SP800-145.pdf>. – Загол. з екрану. – Мова : англ. – Опис зроблено: 04.08.2012.
6. Dropbox [Електронний ресурс]. – Електрон. дан. – [США, 2007-2012]. – Режим доступу : <http://dropbox.com/>. – Загл. с экрана. – Яз. : англ., исп., фр., нем., япон., кор. – Описано: 30.08.2012.
7. Box.com [Електронний ресурс]. – Електрон. дан. – [США, 2005-2012]. – Режим доступу : <http://box.com/>. – Загл. с экрана. – Яз. : англ., исп., фр., нем. – Описано: 30.08.2012.

8. Русановський, К. Г. Vox.com – веб-сервіс мережі інтернет як інструмент перегляду та редагування документів / К. Г. Русановський // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Х Культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопаєва «Українська культура: виклики сьогодення», 31 трав. – 1 черв. 2012 р., м. Київ. – К., 2012. – С. 634-637.

9. Бібліографічні матеріали НІБУ [Електронний ресурс] / Нац. іст. б-ка України ; упоряд. К. Г. Русановський. – Електрон. дані. – [К., 2012]. – Режим доступу : <http://box.com/nibubibliography>. – Загл. з екрану. – Опис зроблено: 30.08.2012.

10. SygarSync [Электронный ресурс]. – Электрон. дан. – [США, 2008-2012]. – Режим доступа : <http://sugarsync.com/>. – Загл. с экрана. – Яз. : англ., исп., фр., нем., япон., кит. – Описано: 30.08.2012.

Список использованных сокращений

АРМ – автоматизированное рабочее место; **ИКТ** - информационно-компьютерные технологии; **НИБ Украины** – Национальная историческая библиотека Украины; **БД** – база данных; **САБ** - система автоматизации библиотек; **БЗ** – библиографическая запись; **БУ** – библиографический указатель; **МТИ** – Массачусетский технологический институт; **НАН Украины** – Национальная академия наук Украины; **ПО** – программное обеспечение; **РЛ** – рабочий лист; **МА ЭБНИТ** – Международная ассоциация электронных библиотек и новых информационных технологий; **ЭД** – электронный документ; **ЭК** – электронный каталог; **ПК** – персональный компьютер; **ОС** – операционная система.

Саєнко Л.І.

Відділ краєзнавства «Одесика» як соціокультурний центр задоволення інформаційних потреб

Сьогодні бібліотека є не тільки закладом, який реалізує право громадян на доступ до інформації, але й центром спілкування користувачів. Зміни, що проходять у країні (соціальні, культурні, політичні, економічні), суттєво змінюють місце і роль бібліотек у суспільстві, ставлять перед останніми нові завдання, викликають необхідність інноваційної діяльності, пошуку сучасних форм і методів обслуговування різних груп користувачів, нових шляхів і засобів функціонування, організації нових взаємодій з оточенням.

Сучасна бібліотека повинна передбачати очікування користувача. Якщо користувач розраховує одержати книгу або іншу

інформацію, а виявляється, що потрібної книги або інформації немає, а при цьому бібліотекар не вміє спілкуватися з користувачем і поводить себе некоректно, то користувач резонно ставить питання, а навіщо потрібна така бібліотека?

Бібліотеки в Україні перебувають у центрі системи забезпечення інформацією та інформаційними послугами на місцевому рівні і відіграють важливу роль у розвитку цих послуг.

Розвиток процесів інформатизації суспільства, комп'ютеризація діяльності соціальних інститутів (шкіл, вузів, фірм, системи охорони здоров'я та інших інститутів, з якими громадянин стикається в реальному житті) змінили вимоги людей до бібліотечного обслуговування, призвели до змін у читацькому складі, у мотивах їх звернення до бібліотек, читацьких пріоритетах, вплинули на склад інформаційних ресурсів бібліотек.

Розглянемо інформаційні потреби користувачів краєзнавчих документів Одещини.

Краєзнавство як соціально значуща діяльність потребує бібліотечно-інформаційного забезпечення і обслуговування. Практичне краєзнавство сягає давнини, проте його теоретичні засади почали формуватися лише наприкінці ХІХ – у 20-ті роки ХХ ст. Як відомо, кожен регіон, у т.ч. й Одещина, має свою внутрішню хронологію, динаміку розвитку, які, в загальних рисах, вписуються в межі основних історичних періодів. Це підтверджується емпіричним вивченням краєзнавчої діяльності в Одещині, котра має три «власних» історичних етапи розвитку.

Перший етап (1839-1920 рр.) – це етап зародження і становлення краєзнавчої діяльності в краї. Цей процес відбувався, переважно, в рамках діяльності Одеського товариства історії та старожитностей (1839). В 40-ві роки ХІХ ст. в Одеській публічній бібліотеці розпочинається робота з розкриття своїх фондів: створюються каталоги. Вони були рукописними, але завдяки клопотанням та пожертвам М.М. Толстого було видано п'ять томів основних каталогів бібліотеки. Читачі користуються ними і досі.

Інтенсивний економічний розвиток краю, прагнення до освоєння природних скарбів, вивчення історії викликає не тільки інтерес до літератури про край, а й практичну потребу в ній. Освоюючи краєзнавчого фонду стали перші жертви – книжки з історії, археології, географії Причорномор'я, подаровані ініціатором створення бібліотеки О.І. Льовшиним та археологом І.О.Стемпковським. Це надзвичайно цінні видання, такі, наприклад, як "Географія" Птоломея грецькою та латинською мовами

(1605), або твори Діона Хризостома, який побував в Ольвії, Страбона, Аріана та ін.

Другий етап (1921-1989 рр.) – розвиток краєзнавчої діяльності безпосередньо бібліотекою, яка виступила організатором краєзнавчої бібліографічної діяльності в регіоні і розпочала формувати систему посібників краєзнавчої бібліографії Одещини. В 1920-х роках був створений науково-бібліографічний відділ з групою краєзнавства, а в середині 1970-х років – сектор краєзнавства, де працювали головний бібліограф Г. Каширін і старший бібліограф С. Дзюбіна. У 1947-1994 рр. сектором краєзнавства завідувала відома краєзнавчим колам Л. Смичок. У 1989 р. на базі сектора відділу науково-допоміжної та рекомендаційної бібліографії був створений відділ «Одесика», з 2012 р. – відділ краєзнавства «Одесика».

У дожовтневій та довоєнній роки краєзнавча діяльність бібліотеки була зведена до збирання та систематизування краєзнавчих матеріалів, включаючи дослідження про життя та творчість видатних діячів науки і культури. Особливе місце і тоді, і нині займала краєзнавча картотека «Одесика». Ця картотека почала створюватися ще на початку 1920-х років, її першим упорядником був відомий історик Одеси, автор популярної книги «Старая Одесса» Олександр Михайлович Дерібас (1856-1937). У 30-ті роки працівники бібліотеки були змушені «чистити фонди», картотеки або передавати до спеціальних сховищ «крамольну» краєзнавчу літературу.

Після закінчення війни почався етап відродження бібліотечного краєзнавства. У різні періоди свого існування картотека мала різний характер поповнення. Спочатку більше уваги приділялося діяльності численних добровільних товариств та закладів, які існували в Одесі, а також діяльності меценатів, пізніше в картотеці переважали матеріали, присвячені діяльності етнічних груп у розвитку культури нашого краю, а у повоєнні роки основний матеріал мав ідеологічне спрямування, наприклад, широко висвітлювалася діяльність Одеської партійної організації. Звичайно, поряд з цим збирався і матеріал з історії та культури Одещини. З часом «Одесика» стала власником найбільш повного і найбільш доступного довідкового апарата про наш край. На кінець 1980-х рр. каталог нараховував понад 150 тисяч карток. Нині увага приділяється актуальним напрямкам краєзнавства: культурологічному, літературному, мистецькому, релігійному, екологічному, туристичному. Зведений каталог краєзнавчої літератури нараховує близько 450000 карток. Накопичений краєзнавчий матеріал про окрему місцевість, історію, видатних людей ви-

користується у персональних та колективних дослідженнях, при роботі, пов'язаній з відновленням історико-культурних і культурних будов, а також для генеалогічних досліджень.

Третій етап (з 1989 р.) – це подальший розвиток краєзнавчої діяльності, поява нових форм представлення краєзнавчої інформації, у т.ч. в електронному вигляді. 90-ті роки ХХ ст. – це роки активного впровадження нових інформаційних технологій в бібліотечній галузі. В зв'язку з цим визначаються нові перспективи і тенденції розвитку краєзнавчої бібліотечної діяльності, зокрема створення електронних каталогів краєзнавчої літератури; повнотекстових, реферативних і фактографічних краєзнавчих баз даних; забезпечення віддаленого пошуку інформації та доступу до неї.

Одним із вагомих аспектів якісного формування краєзнавчого фонду, який зможе задовольняти інформаційні потреби користувачів, є визначення краєзнавчих інформаційних потреб. Краєзнавча діяльність бібліотеки починається, насамперед, з комплектування її фонду всіма краєзнавчими (за змістом) виданнями, незалежно від місця та мови видання, і літературою, яка видається в Одесі та області. Найбільш значна частина краєзнавчого фонду бібліотеки (близько 5 тис. одиниць) зберігається у підсобному фонді відділу краєзнавства “Одесика”. Цінні й рідкісні видання з краєзнавства (до 1850-х рр. і більш пізніших років видання) знаходяться у відділі рідкісних видань і рукописів – Музеї книги. Частково краєзнавчі видання є у фонді відділів мистецтв, довідково-бібліографічного, науково-допоміжної та рекомендаційної бібліографії та інших. Велика кількість краєзнавчих видань (особливо періодичних) зберігається у відділі основного книгозховища.

Обслуговування читачів з краєзнавчої тематики здійснюється, в основному, у відділі краєзнавства “Одесика”, де знаходиться довідковий апарат: довідковий фонд, зведений каталог краєзнавчої літератури “Одесика”, який складається з систематичної і топографічної частин та розділу “Персоналії”. Крім того, для прискореного пошуку літератури у відділі краєзнавства “Одесика” створено електронний каталог видань, де використовується формат запису “MARC”. Довідковий фонд відділу різноманітний за змістом. Його основу складають словники, довідники (в тому числі, адрес-календарі, альманахи та путівники), найцінніша частина фонду – це колекція довідкових видань ХІХ - початку ХХ ст. (з 1834 р.), які містять відомості з історії Новоросійського краю, Херсонської губернії і Бессарабії, а також енциклопедії, універсальні та галузеві науково-допоміжні бібліографічні посіб-

ники, такі як “200 років Одеси” (1994); “Памятники истории и культуры Одесской области” (1987); “Систематический указатель статей, заметок, протоколов, отчетов и проч., помещенных в “Листках” и “Записках” Императорского Общества Сельского хозяйства Южной России с 1830 по 1894” (1895) А.С. Бориневича; “Odessika. Библиографические материалы для истории гор. Одессы” (1913) Л.О. Чижикова; “Библиографические материалы по истории Новороссии” (1914) Л.М. Де-Рибаса; “Указатель статей, помещенных в I-XXX томах Записок Императорского Общества истории и древностей” (1914) М.Г. Попруженка та ін. У відділі зберігаються книжки, які виходили в світ, починаючи з 1861р., за винятком довідкових видань: “Новоросийский календар” (з 1834), “Одесский альманах” (1839, 1840, 1883, 1894/5), “Южно-русский альманах” (1896-1900, 1902) та ін. На сучасному етапі розвитку Південного регіону цей фонд користується особливим попитом читачів, в першу чергу науковців-істориків, не тільки Одеси, а й ряду інших областей України. Книжка залишилася основним джерелом інформації, що доповнюється іншими носіями.

Ми вважаємо, що бібліотека повинна швидко адаптуватися до потреб населення і враховувати розвиток нових технологій. В останні роки вінілові платівки замінилися компакт-дисками, своє існування закінчують відеокасети, поступаючись місцем DVD. Сьогодні важливо не пропустити моменту заміни одних носіїв на інші: зробити це надто рано – означає не знайти користувачів, надто пізно – залишитися з морально застарілим фондом.

У відділі краєзнавства “Одесика” використовується “Інформаційно-пошукова система АРТЕФАКТ, яка розроблена інформаційним агентством “Інтегрум-Техно” і яка успішно функціонує на величезних масивах текстової інформації. ОННБ ім. М. Горького стала першою бібліотекою в Україні, яка вирішила використати цю систему для створення своєї бази (1996). Нині обробці повнотекстовим режимом підлягає 105 провідних видань. Загальний обсяг баз зараз складає близько 1,9 Гб.

- Одеські ЗМІ – 92248
- Українські ЗМІ - 164 354
- Російські ЗМІ – 101236
- Адресно-довідкова база СНД – 48298
- Адресно-довідкова база України – 8076
- Адресно-довідкова база Одеси – 959
- Стара Одеса – 4296
- Суспільство – 1346

- Видатні особистості – 1750
- Екологія – 1226
- Всього - 423789 документів

Таким чином, стратегія пошуку в БД залежить, в основному, від мети пошуку і рівня підготовки користувача, а зручний інтерфейс і можливості ІПС "АРТЕФАКТ" дозволяють досягти максимального задоволення інформаційних потреб читачів.

У довідково-бібліографічному обслуговуванні читачів стає у нагоді фонд виконаних довідок, який створювався працівниками відділу впродовж десятиліть, який надається читачам за допомогою ІПС «АРТЕФАКТ».

Мотиви звернення

Основними мотивами звернення користувачів до відділу краєзнавства „Одесика” є потреба в інформації для навчання і виробництва, здійснення наукових розробок, підвищення кваліфікації та самоосвіти. Краєзнавча складова так чи інакше пронизує всі галузі знань та ділянки людської діяльності, надаючи їм конкретності. Практично кожна людина, займаючись певною діяльністю, стикається з краєзнавством, користується його результатами. Краєзнавча інформація необхідна громадським діячам, представникам влади, вченим, педагогам, студентам та ін.

Таким чином, можна розділити користувачів за такими ознаками:

- індивідуальні краєзнавчі потреби, що зумовлені суто особистісними пріоритетами людини;
- групові, що властиві не лише групам, виділеним на основі професійних і вікових особливостей, але й за окремими малими територіальними утвореннями, що існують у межах краю;
- загальні краєзнавчі потреби, які властиві всьому населенню, жителям краю.

Відділ краєзнавства “Одесика” насамперед зорієнтований на задоволення краєзнавчих потреб індивідуальних користувачів, але не виключає і роботи з колективними користувачами. Зростання інтересу суспільства до краєзнавства зумовлює зв'язок з різними закладами. Підвищенню рівня краєзнавчої роботи сприяла творча співпраця бібліотеки з науковими організаціями і установами області, які займалися краєзнавчою діяльністю. Особливо плідною була взаємодія бібліотек і середніх шкіл у створенні та діяльності численних краєзнавчих музеїв та краєзнавчих кімнат на громадських засадах, краєзнавчих гуртків при середніх школах, а деякі музеї навіть були організовані на базі бібліотек. В результаті такої співпраці значно розширювалися

можливості краєзнавчої роботи бібліотек, підвищувалася її ефективність, поглиблювався зміст. Відділ краєзнавства “Одесика” підтримує тісні зв’язки з науковою історико-краєзнавчою секцією “Одесика” при Одеському будинку вчених, для членів цієї секції працівники бібліотеки відбирають літературу з краєзнавчих проблем, надають консультації, виступають на засіданнях секції з повідомленнями про окремі краєзнавчі видання, оглядами краєзнавчого фонду бібліотеки і довідкового краєзнавчого апарату.

Іншим прикладом співпраці відділу краєзнавства «Одесика» є гурток історії України при кафедрі історії України історичного факультету Одеського національного університету імені І.І.Мечникова (ГУРТ), створений 7 листопада 2009 р. Актив цієї організації складають 20 аспірантів, студентів, молодих учених з різних одеських вишів (переважно з ОНУ імені І.І. Мечникова). В реєстрі ГУРТУ – понад 350 членів, які долучаються до різноманітних колективних акцій. ГУРТ – це коло спілкування ініціативних істориків, філологів, політологів, соціологів, хіміків, філософів, культурологів та представників інших спеціальностей. На даний момент ініційований проект ПОТЬОМКІН: пошук, апробація та поширення інформації про події на панцирнику (броненосці) «Князь Потьомкін-Таврійський». На базі відділу краєзнавства проведено три конференції та видано збірник матеріалів Міжнародної конференції «Життя та смерть міфу про броненосець/панцирник «Князь Потьомкін-Таврійський»(2010) Керівник ГУРТУ – канд. іст. наук, доцент кафедри історії України Володимир Полторак.

Спільно з Одеським обласним гуманітарним центром позашкільної освіти та виховання три роки поспіль відділ краєзнавства “Одесика” проводить в бібліотеці обласні семінари та практичні заняття для керівників краєзнавчих гуртків та об’єднань за темами “Краєзнавча робота в дослідженні історії населених пунктів Одещини”, “Дослідження з історичного, географічного, етнографічного, екологічного та літературного краєзнавства”. Крім того організуються виставки, огляди, знайомство із ЗвСК. Таким чином, активне поширення краєзнавчих знань і відродження кращих традицій українського краєзнавства відбувається завдяки організації спільних наукових конференцій, лекцій, дискусій, семінарів, виставок. Такі заходи, як правило, висвітлюють невирішені питання, допомагають визначити напрями подальшої роботи. Краєзнавча робота і надалі здійснюватиметься на підставі зміцнення відносин усіх зацікавлених сторін, що, безумовно, позначиться на підвищенні авторитету регіону.

Висновок

Треба підкреслити, що бібліотека – практично єдина загальнодоступна установа, здатна задовольнити ділові, аматорські, соціокультурні краєзнавчі потреби реальних та віртуальних користувачів, усіх жителів краю та країни.

Солонська Н. Г.

Модель концепції діяльності культурно-просвітницьких центрів бібліотек: новий підхід

Бібліотека є соціальним інститутом, якому притаманний ізоморфізм органічних структур. Культурно-просвітницька (культурно-інформаційна) діяльність бібліотек є стратегічним продуктом багатопланової діяльності сучасної бібліотеки як інфополіса.

Мета культурно-просвітницької (культурно-інформаційної) діяльності бібліотек – формування і підтримка довіри цільових аудиторій на засадах реального прагнення до підтримки тривалих взаємовигідних відносин; стимулювання інтересу широкого загалу до інформаційних ресурсів бібліотек, пропаганда діяльності бібліотек; сприяння формуванню інформаційної культури суспільства; розробка, пропонування і контроль постійної інформаційної та комунікаційної політики для налагодження, підтримки і розвитку в бібліотеці, а також довірливих відносин з усіма аудиторіями, що обумовлюють існування і розвиток сфери, в якій функціонує бібліотека як соціальний інститут (працівники бібліотеки, засоби масової інформації, економічні, соціальні, урядові, адміністративні кола, депутатський корпус, сфера освіти, неурядові творчі товариства та утворення тощо); просування на ринок ідей та інформаційної продукції бібліотек; підтримка її сприятливих відносин з навколишнім світом; розширення каналів комунікації; сприяння створенню та збереженню громадсько-політичного клімату для реалізації місії бібліотеки; збільшення популярності її місії; інформування і стимулювання головних рушійних сил бібліотеки до постійної і продуктивної діяльності на підтримку місії організації, її глобальних цілей і завдань; розроблення і реалізація засобів завоювання уваги потенційної аудиторії.

Пропонуємо нову модель концепції культурно-просвітницької діяльності бібліотек. Вона складається з теоретичного комплексу основоположних ідей, принципів, правил, що визначають її цілі, засоби, аргументи, систему ефективності; передбачає максимальне інформування широкого загалу про дія-

льність бібліотеки; враховує сприйняття книгозбірні широким загалом.

Концепція являє собою систему інформаційно-аналітичних та процедурно-технологічних дій, що передбачає створення проєктів і програм, спрямованих на гармонізацію відносин бібліотеки з широкими колами громадськості та ін., її участь у спектрі програм і проєктів, які реалізують різні міжнародні та вітчизняні організації та співтовариства. Концепція спрямована на реалізацію системних заходів з пропаганди досягнень, науково-методичного досвіду, сервісів, партнерських можливостей бібліотеки та ін. В ній доцільно застосовувати такі технології комунікацій: традиційні (імідж, паблісіті, брендінг); комунікаційні (комунікаційні заходи, друк, телебачення, Інтернет, листи, листівки, поліграфія) тощо.

При виконанні своїх професійних обов'язків співробітники культурно-просвітницьких (культурно-інформаційних) центрів повинні дотримуватися моральних принципів і положень Загальної декларації прав людини; сприяти встановленню моральних, психологічних та інтелектуальних умов для діалогу; поширювати тільки достовірну інформацію; визначати і коригувати комунікаційні завдання; розробляти річні плани комунікаційної діяльності; створювати письмову інформацію (прес-реліз та ін.); використовувати аудіовізуальні засоби для журналістів та аудиторії; створювати та оновлювати картотеки преси; створювати й здійснювати підготовку різних способів комунікації (друкована та електронна продукція, масові заходи, зустрічі, управління каналами комунікацій тощо); шукати та використовувати засоби для встановлення і підтримування довірчих відносин з пресою, якій інформація надається на безоплатній основі згідно з Етичним кодексом Міжнародної асоціації паблік рілейшнз (Афінським кодексом); вивчати запити цільової аудиторії з допомогою опитувань, анкет чи в якийсь інший спосіб, складати прес-книгу, щоб з її допомогою тримати в курсі справ відповідальних осіб та пропонувати необхідні поправки до програми комунікаційної політики; вивчати й аналізувати громадську думку (діагностика секторів громадської думки); співпрацювати з різними інституціями; здійснювати формування громадської думки щодо установи, щоб її діяльність не тільки впізнавали, а й приймали; здійснювати формування нових завдань з питань комунікації, їх коригування; працювати над створенням єдиної системи каналів комунікації; вивчати можливості меценатських програм та акцій; організувати комунікаційні акції (створення подій, організація масових заходів – конференції, “круглі столи”, лекції, семінари, читання, виставки тощо); здійснювати організацію програм навчання навикам твор-

чої діяльності та ведення діалогу з пресою тощо; допомагати адміністрації в організації внутрішніх подій (акцій з участю всього колективу) та ін.

Етапи комунікаційної діяльності: аналіз ситуації → визначення проблем → вибір цільової аудиторії → формування повідомлення → вибір каналів комунікації → передача повідомлення → оцінка ефективності.

Пропонується осучаснена форма передачі повідомлень, в якій пріоритет надається візуальній формі ПР-повідомлення й оригінальності форми повідомлення, оскільки форма в даному випадку важливіша за зміст.

Канали ПР-комунікацій для бібліотеки

1. Ділове та професійне спілкування ●	2. ЗМІ ●	3. Інтернет ●	4. Реклама	5. Спілкування в аудиторії широкого загалу ●	6. Лідери думок ●●
---------------------------------------	----------	---------------	------------	--	--------------------

1. ● – наукові конференції; “круглі столи”; семінари; спеціальні наради; зустрічі; науково-просвітницькі заходи (книжкові виставки; презентації; лекції);

2. ● – круглі столи (в традиційному вигляді та вебінари); прес-конференції; запрошення ЗМІ на заходи, що проводить бібліотека; публікація матеріалів про бібліотеку в ЗМІ з метою пропаганди діяльності установи; організація (або участь) у передачах на телебаченні та на радіо з метою пропаганди діяльності установи; участь у телебатах, теледискусіях з проблематики, що стосується кардинальних проблем розвитку бібліотек, книжкової індустрії; зустрічі працівників бібліотеки з провідними представниками ЗМІ; проведення провідними журналістами тренінгів для працівників бібліотеки щодо підготовки матеріалів для ЗМІ, вміня дати інтерв'ю; проведення семінарів з проблем ПР-технологій для керівного складу бібліотек з провідними фахівцями з ПР, топ-менеджерами; проведення соціологічних та маркетингових досліджень, аналітичних розробок, необхідних для прийняття рішень в галузі ПР, тощо.

3. ● – відбиття культурно-просвітницької діяльності на сайтах бібліотек. З метою удосконалення ПР-діяльності КПЦ НБУВ було створено kpcnbuv.livejournal.com для проведення вебінарів та інших інтернет-заходів; для дистанційного інформування електронних та традиційних ЗМІ про заходи, що відбуваються в НБУВ; використання інформаційних потоків для даної цільової

аудиторії, що організовані іншими авторитетними для неї системами комунікації.

5. ● Спілкування в аудиторії широкого загалу (латентні PR-події). Спеціальні PR-події для цільових аудиторій: наукові конференції, “круглі столи”, форуми, дискусії, спілкування з пресою, дебати, презентації, науково-просвітницькі та культурно-масові заходи, прес-конференції, прес-події, брифінги, прес-сніданки, прес-коктейлі, прес-клуби, прес-паті, паблісіті, вебінари, семінари, практикуми; тренінги; інтернет-акції, віртуальні читацькі конференції (журнал Ж/Ж), клубні зустрічі, прийоми, віртуальні неформальні та клубні PR-події, події незвичної конфігурації, святкові тощо.

Зовнішні організації, з якими встановлюється PR-аутсорсінг. Цільові аудиторії

Аудиторії стратегічно важливі для майбутнього бібліотеки	Аудиторії важливі для підтримання іміджу, збереження «статус-кво»
--	---

Аудит

Інструменти PR-аудиту	Підрозділ-виконавець дослідження	Строки виконання	Примітки
Вивчення думки широкого загалу щодо бібліотеки			
Опитування читачів та користувачів			
Масове соціологічне опитування			
Анкетування			
Контент-аналіз			

Необхідно активізувати такий засіб діяльності як застосування «жорстких» комунікаційних кампаній, що доцільно в *спеціальних* випадках. Ідеться про застосування засобів стимулювання інтересу та активного зацікавлення аудиторії. Це – короткострокова мета, яка впливає на громадськість таким чином, щоб змусити її реагувати швидко, оперативно; здійснюється за допомогою яскравих, приголомшливих, розрахованих на зовнішній ефект об’яв, емоцій тощо. Слід також удосконалювати такий засіб, як «м’яка» комунікаційна кампанія, що готується послідовно впродовж тривалого часу з метою створення сприятливої атмосфери, залучення потенційних партнерів, постійного кола взаєморозуміння.

Нова концепція культурно-просвітницької діяльності передбачає застосування різноманітних критеріїв інтенсивності комунікаційних кампаній (рівномірна, така, що зростає, така, що спадає, залпова, пульсуюча та ін.) і напрямів електронної комунікації; роботу з віртуальною аудиторією; пропагування співпраці бібліотек зі Світовою цифровою бібліотекою, Європейською бібліотекою, Європіаною, Бібліотечною асамблеєю Євразії тощо.

Тищенко А.А.

Віртуальні ресурси обласних універсальних наукових бібліотек на допомогу бібліотечному фахівцю: огляд веб-сайтів

Деяким молодим спеціалістам, які тільки закінчили навчальний заклад, часто здається, що вони вже професіонали, їхні знання завжди будуть сучасними та новими. Досвідчені, навпаки, вважають, що знають багато, їх нічим не здивуєш, нікому не навчиш. Однак така позиція хибна. Якщо у середині ХХ ст. професійні знання не застарівали й через десять років, то вже наприкінці століття вони почали втрачати актуальність через п'ять років. У ХХІ ст. науково-технічний прогрес, пронизуючи усі сфери життя, змушує суспільство дуже швидко розвиватися, що призводить до того, що професійні знання можуть застаріти й за декілька років. Тільки постійне оновлення професійних знань, навичок, узгодження власного досвіду з інноваціями, якими так швидко збагачується інформаційне суспільство, допоможе людині залишитися професіоналом, а своєчасна реакція на сучасні технології, що швидко змінюються, допоможуть спеціалісту підтримати кваліфікацію на належному рівні.

Першим помічником спеціаліста в оволодінні знаннями завжди була бібліотека і, відповідно, бібліотекар. Професійна діяльність бібліотекарів – це професійний пошук, для результативності якого бібліотекар і сам повинен постійно оновлювати свої знання, мислити творчо та оригінально. Однак часу завжди мало, а інформації стає все більше. У даному випадку на допомогу фахівцю приходять не тільки фахова література, а й сучасні інформаційно-комунікаційні технології, головну роль серед яких відіграє Інтернет. Використання всесвітньої мережі Інтернет для надання професійної інформації у віртуальному просторі все активніше починає застосовуватися людьмями бібліотечного світу – методистами. Хтось почне стверджувати, що не кожен бібліо-

текар має доступ до цієї системи комунікативного зв'язку. На це твердження є аргументована відповідь. У дослідженні, проведеному Ю. Юхневич, наголошується, що: «...протягом останніх трьох років майже втричі зросла кількість бібліотек, що мають Інтернет та електронну пошту...» [2, с.119]. Тобто більшість фахівців вже зараз має доступ до віртуального простору, а беручи до уваги темпи поширення комп'ютеризації бібліотечної галузі, можна бути впевненим, що дуже скоро взагалі не залишиться бібліотеки без комп'ютерів та доступу до Інтернету.

У всьому світі майже всі бібліотеки створюють блок інформації для підвищення кваліфікації працівників бібліотечної галузі. Не стали винятком й українські бібліотеки. Наскільки ця форма методичного сервісу використовується обласними універсальними науковими бібліотеками України (ОУНБ) вдалося виявити завдяки аналізу їхніх веб-сайтів. Усього було проаналізовано 22 веб-сайти ОУНБ України.

Набір інформаційних блоків та інструментів для взаємодії з аудиторією через власний веб-сайт існує майже в усіх ОУНБ. На веб-сайтах більшості бібліотек створено розділи, на яких методисти надають допомогу бібліотечним фахівцям. Виокремлені розділи для професіоналів не функціонують тільки у декількох: Волинській ОУНБ імені Олени Пчілки, Донецькій ОУНБ ім. Н.К.Крупської, Закарпатській ОУНБ ім. Ф. Потушняка, Миколаївській ОУНБ ім. О. Гмирьова, Херсонській ОУНБ ім. Олеса Гончара. Бібліотекознавча діяльність методичного спрямування цих бібліотек розпорошена на їхніх сайтах.

Розділи для бібліотечних фахівців на веб-сайтах ОУНБ стали поширеним явищем: «Бібліотечному фахівцю» (Вінницька ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва, Дніпропетровська ОУНБ ім. Первочителів слов'янських Кирила і Мефодія (далі – ДОУНБ), Кримський республіканський заклад УНБ ім. І.Я. Франка (далі – КРЗ УНБ ім.І.Я. Франка), Полтавська ОУНБ ім. І.П. Котляревського (далі – ПОУНБ), Черкаська ОУНБ ім. Т. Шевченка, Чернігівська ОУНБ ім.В.Г. Короленка); «Колегам» (Житомирська ОУНБ ім. Олега Ольжича, Луганська ОУНБ ім. О.М. Горького (далі ЛОУНБ), «Фахівцям» (Харківська ОУНБ (далі – ХОНУБ), Сумська ОУНБ ім.Н.К. Крупської); «Бібліотекарю» (Хмельницька ОУНБ ім. М. Островського, Тернопільська ОУНБ (далі ТОУНБ); «На допомогу бібліотечному фахівцю» (Чернівецька ОУНБ ім. М. Івасюка (далі – ЧОУНБ); «Бібліотечна справа» (Кіровоградська ОУНБ ім. Д.І. Чижевського (далі – КОУНБ); «Бібліотечна інформація» (Рівненська державна обласна бібліотека (далі – РДОБ). Є й універсальні назви: «Запоріжжя бібліотечне» (Запорізька ОУНБ ім. О.М. Горько-

го (далі – ЗОУНБ), «Фахівцю бібліосервісу» (Івано-Франківська ОУНБ ім. І. Франка). За результатами аналізу використання віртуального простору в методичній діяльності відомо, що у 2009 році розділи для бібліотечних фахівців на веб-сайтах бібліотек функціонували у 60 % ОУНБ, наразі цей показник становить 80% [1, с. 28].

Розглянемо основні підрозділи, що використовуються ОУНБ України для надання методичної допомоги бібліотечним фахівцям.

Доступ до матеріалів з питань законодавчого забезпечення галузі надають практично всі бібліотеки. У них, у першу чергу, передбачено можливість завантаження повного тексту закону, інструкції тощо. Методисти КОУНБ додатково розміщують розпорядження голови облдержадміністрації та міжнародні документи. Є варіант і простіший – Івано-Франківська ОУНБ ім.І.Франка у підрозділі «Нормативна база» надає посилання на «Закони» методичного сайту «Бібліотечному фахівцю» Національної парламентської бібліотеки України (НПБУ).

Методисти українських ОУНБ сприяють як поширенню інформації про законодавство України у бібліотечній галузі, так і активному обміну передовим досвідом. А саме: теоретичні та практичні напрацювання спеціалістів відображаються у дистанційних консультаціях, методичних рекомендаціях у підрозділах «Методичні матеріали», «Методичні рекомендації», «Бібліотечна практика» (Івано-Франківська ОУНБ ім. І. Франка), а також «Методичні поради» (ЧОУНБ). На сайтах можна дізнатися про пріоритетні напрями діяльності публічних бібліотек, знайти повні тексти аналітичних та консультаційних матеріалів провідних спеціалістів КОУНБ, ЧОУНБ. А ЛОУНБ та ПОУНБ надають можливість підвищувати свою кваліфікацію завдяки інформації про тренінги, лекції, що плануються у бібліотеці. Повнотекстові методичні рекомендації, консультації та майстер-класи можна знайти у відповідних підрозділах сайту ТОУНБ та Черкаської ОУНБ. Методисти Івано-Франківської ОУНБ та ЧОУНБ пропонують цікавий досвід – повнотекстовий сценарій проведення культурно-просвітницьких заходів, вечорів тощо. Специфічні методично-бібліографічні матеріали на допомогу бібліотекам області пропонуються у підрозділі «Організація виробництва в аграрних формуваннях» та «Краса землі моєї України» Сумської ОУНБ. Ретельне ознайомлення з надбанням колег сприяє не тільки професійному зростанню фахівців, але й прогресивному усвідомленню власної діяльності, що дозволяє швидко та результативно реагувати на динамічні зміни в інформаційному суспільстві.

Свої знання також можна поповнити за допомогою конференцій, семінарів, тренінгів, конкурсів, вебінарів. Результати проведення конференцій та семінарів у розділах для фахівців на бібліотечних сайтах розміщують практично всі ОУНБ нашої країни. З інформацією про конкурси, текстами положень та результатами роботи конференцій, семінарів, науково-дослідної роботи знайомить РДОБ, ТОУНБ, Житомирська ОУНБ, ХОУНБ, Хмельницька ОУНБ, Чернігівська ОУНБ. Хмельницька ОУНБ розширює методичний сервіс об'єднаною формою підвищення кваліфікації: заходи, конкурси та повнотекстові видання, випущені бібліотекою, подані в одному підрозділі «Сторінка методиста». Традиційною формою осучаснення знань є спеціальні курси. Так, Івано-Франківська ОУНБ у підрозділі «Безперервна бібліотечна освіта» та ПОУНБ у підрозділі «Курси підвищення кваліфікації» пропонують ознайомитися з передовим досвідом бібліотекарів на обласних курсах підвищення кваліфікації.

Сучасні риси, яких набуває професія бібліотекаря, детально розкриваються у публікаціях авторитетних спеціалістів галузі. Перелік найвагоміших повнотекстових статей подано у підрозділах «Фахова освіта» ЗОУНБ, «Профессиональные периодические издания» КРЗ УНБ, «Публикации специалистов» ЛОУНБ, «Наукова робота» РДОБ. ХОУНБ у розділі «Бібліотечна тема на сторінках періодичних видань», а Чернігівська ОУНБ у підрозділі «Бібліотечні теми в періодичних виданнях» надають посилання на цікаві публікації у періодичних виданнях своєї області і деяких всеукраїнських фахових журналах. У такий же спосіб популяризують передовий досвід Сумська ОУНБ – у розділі «Бібліотеки Сумщини на сторінках преси». Бібліотеки України у розділах сайту для колег-бібліотекарів знайомлять з професійними виданнями всеукраїнського, регіонального масштабів, а також власними надбаннями на сторінках своєї видавничої продукції: «Издательская деятельность» КРЗ УНБ, «Калейдоскоп досвіду: дайджест за матеріалами професійних періодичних видань», «В бібліотеках області. Інформація. Досвід: дайджест» (Сумська ОУНБ) та ін.

Особливою формою навчання є популяризація інформації про інноваційні проекти, що здійснюють бібліотеки. Прикладом цього твердження стала ефективна форма взаємодії ОУНБ з районними бібліотеками у межах проекту зі створення веб-сайтів для ЦБС області КОУНБ. На віртуальній сторінці для бібліотечних спеціалістів розміщується інформація щодо самого проекту, адреси сайтів бібліотек-учасниць, додатково повідомляється про інші проекти, в яких бібліотека брала участь чи здійснює зараз.

Не менш цікавий досвід представлено у розділі «Бібліотекарю: кращий досвід бібліотек Хмельниччини» (Хмельницька ОУНБ), в якому вміщено розширені дані про проект зі створення у регіоні бібліотек-музеїв.

Не залишилася без уваги краєзнавча робота бібліотек. Проекти краєзнавчого спрямування у бібліотеках області висвітлює Сумська ОУНБ. Розширює сферу проектів детальна інформація про обмінний фонд, кооперативний каталог, що функціонує у Вінницькій ОУНБ. Досвід кооперативної роботи на прикладі власної бібліотеки пропонує Івано-Франківська ОУНБ у підрозділі «Координаційний план» науково-методичної та організаційної роботи обласних бібліотек Івано-Франківської області та у розділі «Сотрудничество» з переліком партнерів бібліотеки та корпоративної взаємодії ЛОУНБ. Хоча кооперативна діяльність бібліотек перебуває на стадії впевненого розвитку, однак досягнути потрібно ще дуже багато.

Стандартною позицією у віртуальних інформаційно-бібліотечних модулях є створення рекомендаційних списків веб-адрес сайтів. Загального принципу відбору таких посилань не існує, здебільшого бібліотеки розміщують адреси бібліотек, інформаційних центрів світу, що, на їх думку, є найважливішими: «Корисні посилання» (Вінницька ОУНБ), «Корисні веб-сайти» (Черкаська ОУНБ), «Це цікаво» – блоги, сайти (ПОУНБ), «Бібліотеки світу, України, області» (ХОУНБ). Посилання на НПБУ як головний всеукраїнський методичний веб-портал для бібліотечних фахівців в оформленні своїх сторінок для колег використовує переважна більшість вітчизняних ОУНБ. За результатами аналізу віртуальних модулів для фахівців бібліотечної галузі було визнано необхідним посилання на сайт «Бібліотечний інформаційно-освітній портал» (Хмельницька ОУНБ, КОУНБ). Важливою інформацією для спеціалістів є контакти бібліотек України не тільки обласних, але й районних: «Бібліотеки України» (сайти загальнодержавного значення та ОУНБ), а також список бібліотек області «Довідкова інформація» (ЗОУНБ), «Бібліотеки області», «Інфайли бібліотек» (Івано-Франківська ОУНБ), «Публічні бібліотеки Хмельниччини» (Хмельницька ОУНБ), «Система бібліотек області» (ЛОУНБ), «Публічні бібліотеки області» (ТОУНБ). Переліки районних ЦБС, крім списку гіперпосилань на сайти, здебільшого супроводжуються розширеними контактами. Цікавим є досвід ЛОУНБ: методисти цієї бібліотеки розмістили алфавітний перелік бібліотекарів Луганщини, що мають професійні публікації («Профайл библиотечкарей Луганщины»). Необхідним для підвищення кваліфікації є здобуття вищої професійної осві-

ти. Так, наприклад, ХОУНБ у підрозділі «Бібліотечна освіта» перелічує основні вищі навчальні заклади України, що готують фахівців бібліотечної галузі (присутня система гіперпосилань). І хоча список не зовсім точний, цінність його очевидна.

Оцінка ефективності роботи бібліотеки є важливою ланкою в багатоаспектній діяльності методистів бібліотек. Результати визначення якості та ефективності роботи бібліотек обов'язково відображаються у віртуальному професійному просторі. Так, ЗОУНБ подає дану інформацію у підрозділі «Показники діяльності», загальнокримська статистика відображається у підрозділах «Информационная карта библиотек» та «Мониторинг деятельности библиотек АР Крым» на сторінках повнотекстового статистичного збірника «Библиотечный Крым в цифрах» КРЗ УНБ; статистичні відомості бібліотек області проаналізовані у повнотекстовому збірнику Чернігівської ОУНБ («Методичні матеріали»), Івано-Франківської ОУНБ («Статистичний збірник») та у повнотекстовому статистичному щорічнику в підрозділі «Мониторинг діяльності» ЧОУНБ.

Наступною формою, що сприяє ефективному вирішенню професійних завдань є впровадження результатів досліджень. Матеріали соціологічних досліджень з ґрунтовним аналізом містяться у більшості розділів для бібліотечних фахівців: «Дослідження» – дані про соціологічні дослідження, що проводить ЗОУНБ, «Бібліосоціологія» – Івано-Франківська ОУНБ, «Соціологічні дослідження» – КОУНБ; «Аналітичні записки обласного соціологічного дослідження» – Сумська ОУНБ. Об'єднану інформацію про дослідження та звітність бібліотек Луганської області подано у розділі «Аналітична звітність» ЛОУНБ.

Необхідною умовою успішного функціонування бібліотеки є відкритість та прозорість її діяльності. Для досягнення поставленої мети методисти у повному обсязі використовують можливості віртуального простору. Інформацію про планування, виконання запланованих показників, кількість і якість проведення професійних та соціокультурних заходів у різноманітній формі розміщують на сайтах, розділах для спеціалістів більшість ОУНБ України. Крім того, обов'язково створюється окремий підрозділ для повідомлення користувачам та колегам про заходи, що незабаром відбудуться чи ті, що вже пройшли, у бібліотеці. («Новини», «Оголошення», «Події» та ін.). Наповнення підрозділів відрізняється, але оперативність в усіх досить висока.

Віртуальна довідка як інноваційна форма допомоги користувачам на бібліотечних сайтах стає все популярнішою та використовується більшістю бібліотек, а віртуальна фахова довідка

для бібліотечних спеціалістів – тільки декількома ОУНБ. До числа бібліотек, що здійснюють консультативно-методичну допомогу у віртуальному просторі, належать: Івано-Франківська ОУНБ – у розділі «Віртуальна довідка» надає можливість, крім запитання, залишати коментарі до запитань, відповідей чи просто відгук на роботу сервісу або бібліотеки і КРЗ УНБ – з розділом «Спрашивайте! Отвечаем». Віртуальна професійна довідка хоча і має безліч переваг, однак ще не набула широкого розповсюдження, тому в цьому напрямі методистам надається безмежне поле для вдосконалення даного виду сервісу.

Реагуючи на вимоги часу, методисти реалізують свої функції, успішно застосовуючи новітні інформаційні засоби. Використання віртуального простору для надання методичної допомоги ОУНБ України сприяє оволодінню бібліотекарями новими знаннями і, таким чином, оптимізації бібліотечної справи загалом. На даному етапі розвитку інтернет-технологій можна стверджувати, що модернізація бібліотечного середовища України пройшла успішно – всі обласні бібліотечні центри забезпечують ефективне та якісне функціонування не тільки сайтів бібліотек, але й розділів для бібліотечних фахівців. І хоча існує багато недоліків у їх роботі – часто інформація про заходи застаріла, іноді дані подаються у дуже скороченому вигляді, неповному обсязі та ін., однак необхідність використання методистами віртуальної системи комунікаційного зв'язку очевидна.

Упровадження віртуальних форм вже нині сприяє прискоренню обміну інформацією, відкриває нові можливості для професійного спілкування, а надалі сприятиме переходу на дистанційне навчання, безперервну освіту, обмін передовим досвідом в режимі он-лайн (он-лайн конференції, вебіари та ін.) і, як наслідок, – віртуальній співпраці бібліотек. Результатом такої співпраці стане їх подальше активне вдосконалення та становлення як сучасних, привабливих для користувачів інформаційних центрів. У цілому ж за віртуальною методичною службою велике майбутнє, а ступінь поширення та ефективність використання повного спектра можливостей, що надає віртуальне середовище, – це лише питання часу.

Список використаної літератури

1. Ковальчук, Г.Д. Методична служба публічних бібліотек у віртуальному режимі : український сегмент / Г.Д. Ковальчук, В.В.Сафонова // Роль методичної служби у забезпеченні професійної компетентності бібліотекаря : матеріали ІІ Всеукр. школи методиста, 2-5 листоп. 2009 р. / М-во культури і туризму України,

ДЗ «Нац. парлам. б-ка України» ; уклад. О. Зозуля . – К., 2010 . – С. 27.

2. Юхневич, Ю. Віртуальна професійна довідка : моніторинг, висновки / Ю. Юхневич // Роль методичної служби у забезпеченні ефективної та якісної роботи публічної бібліотеки : матеріали III Всеукр. школи методиста, 7-11 листоп. 2011 р. / М-во культури і туризму України, ДЗ «Нац. парлам. б-ка України» ; уклад. О. Зозуля . – К., 2011 . – С.116.

Наші автори:

Барковська Ольга Михайлівна,

головний бібліотекар відділу мистецтв Одеської національної наукової бібліотеки ім. М. Горького.

Бельницька О.М.,

заступник генерального директора Одеської національної наукової бібліотеки ім. М. Горького з бібліотечної роботи, заслужений працівник культури України.

Бімбас Ганна Анатоліївна,

головний бібліотекар Одеської національної наукової бібліотеки імені М. Горького.

Бондаренко Станіслав Костянтинович,

аспірант, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

Василевська Е.І.,

завідувач відділу наукового комплектування фондів Одеської національної наукової бібліотеки ім. М. Горького.

Диба Наталія Матвіївна,

завідувач відділу літератури іноземними мовами та міжнародних проектів Одеської національної наукової бібліотеки ім. М. Горького.

Діда Наталія Ярославівна,

завідувач сектора «Інформаційно-ресурсний центр для людей з особливими потребами «Джерело» Луганської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. М. Горького.

Крісілов Анатолій Данилович,

доцент кафедри інформаційних технологій Одеської державної академії холоду, член-кореспондент Екологічної академії наук України, член ученої ради ОННБ імені М. Горького.

Кудlach Володимир Андрійович,

провідний бібліотекар відділу автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів Одеської національної наукової бібліотеки імені М. Горького, член Національної спілки журналістів України.

Кухарук Тамара Миколаївна,

завідувач відділу зв'язків з громадськістю та реклами бібліотеки Одеської національної наукової бібліотеки імені М. Горького.

Лазарєва Галина Яківна,

директор комунальної установи "Централізована міська бібліотечна система для дітей м. Одеси", заслужений працівник культури України.

Петренко Ольга Борисівна,

завідувач науково-дослідницького відділу Національної бібліотеки України для дітей, м. Київ.

Петрухно Юлія Євгенівна,

завідувач сектора відділу обслуговування Наукової бібліотеки Національного університету «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого», кандидат наук з соціальних комунікацій, м. Харків.

Пономаренко Людмила Федорівна,

директор Одеської обласної бібліотеки для юнацтва ім. В.В. Маяковського, заслужений працівник культури України.

Прилипко Тетяна,

Національна історична бібліотека України.

Рудзський Лев,

Українське представництво Міжнародної асоціації електронних бібліотек и нових інформаційних технологій.

Русановський Кирило,

Національна історична бібліотека України.

Саснко Людмила Іванівна,

завідувач відділу краєзнавства “Одесика” Одеської національної наукової бібліотеки ім. М. Горького, кандидат історичних наук.

Солонська Наталія Гаврилівна,

керівник культурно-просвітницького центру Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, кандидат історичних наук, м. Київ.

Тіщенко Антоніна Анатоліївна,

провідний бібліотекар науково-методичного відділу Харківської державної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка.

Щурова Тетяна Василівна,

завідувач відділу мистецтв Одеської національної наукової бібліотеки ім. М. Горького, заслужений працівник культури України.

Зміст

Бельницька О.М. Інноваційна діяльність бібліотеки – шлях до успіху.....	3
Барковская О.М., Щурова Т.В. Научная библиотека как зона интеллектуального общения (на примере издательской деятельности отдела искусств Одесской национальной научной библиотеки им. М. Горького).....	12
Бімбас Г.А. Бібліотека в нових умовах: відродження традицій меценатства.....	18
Бондаренко С.К. Культура читання студентів гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів Харкова на початку 2010-х рр.....	21
Василевська Е.І. Всеукраїнська виставка-форум “Українська книга на Одещині” в соціокультурному просторі регіону : з доповіді ОННБ імені М. Горького.....	24
Діба Н.М. Імідж бібліотеки в соціальних мережах.....	34
Діда Н.Я. Інноваційні проекти Луганської ОУНБ ім. О. М. Горького у соціальній реабілітації користувачів з особливими потребами.....	35
Крисилов А.Д. Библиотека и общество в контексте инновационного развития.....	40
Кудлач В.А. Розширення соціокультурного простору: інновації на сайті бібліотеки.....	44
Кухарук Т.М. Соціокультурна діяльність бібліотеки в контексті духовного розвитку суспільства.....	48

<i>Лазарева Г.Я.</i> Детская библиотека и средства массовой коммуникации.....	53
<i>Петренко О.Б.</i> Інформаційний моніторинг у бібліотеках для дітей.....	57
<i>Петрухно Ю.Є.</i> Інформаційна культура та її основні складові.....	62
<i>Пономаренко Л.Ф.</i> Библиотека 2.0 : библиотека нового поколения.....	65
<i>Прилипко Т., Русановский К., Рудзский Л.</i> Использование информационно-компьютерных технологий в научно-библиографической деятельности Национальной исторической библиотеки Украины.....	70
<i>Сасенко Л.І.</i> Відділ краєзнавства «Одесика» як соціокультурний центр задоволення інформаційних потреб.....	78
<i>Солонська Н. Г.</i> Модель концепції діяльності культурно-просвітницьких центрів бібліотек: новий підхід.....	85
<i>Тіщенко А.А.</i> Віртуальні ресурси обласних універсальних наукових бібліотек на допомогу бібліотечному фахівцю: огляд веб-сайтів.....	89
Наші автори.....	97

Наукове видання

*“Бібліотека
у соціокультурному просторі :
інноваційні проекти”*

**Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(Одеса, 18-19 жовтня 2012 р.)**

**Упорядкування, набір і комп'ютерна верстка
*А.В. Григорян***

Редакційний відділ
Одеської національної
наукової бібліотеки імені М. Горького
65 023 Одеса-23, вул. Пастера, 13

**Підписано до друку 18.10.2012
Електронне видання**